

ORIZONT

REVISTĂ A UNIUNII
SCRIITORILOR DIN
ROMÂNIA

SERIE NOUĂ, 32 PAGINI

30 MAI 2010

NR. 4 (1531),

ANUL XXII

1 LEU

Editată în colaborare cu
Centrul pentru Dialog
Multicultural "Orizont"

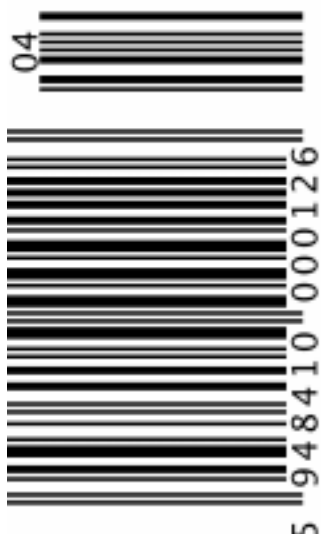
4

www.revistaorizont.ro

IOAN GROSAN UN ROMANCIER DIN EST

2, 4-6

POLONIA IN MEMORIAM

DESPRE BĂTRÂNETE, ÎNTELEPCIUNE
ȘI VIRTUȚI ÎN EXCES
LESZEK KOLAKOWSKI

Destinul comun al omenirii este poate o noțiune prea abstractă, dar comunitatea de destin a unei țări și a conaționalilor nu este abstractă. De aceea ar trebui să participăm la ea.

ÎMPĂCARE
WOJCIECH BONOWICZ

Ce va fi mai departe? Ce va fi mai departe e în mâinile noastre. Să nu spunem că alții nu au făcut față încercării. Să ne concentrăm pentru a face noi față încercării. Fiecare pierdere e o cale către înviere. Această moarte poate fi o cale către împăcare.

16-17

OLGA CABA UN HAIDUC FEMININ CORESPONDENȚĂ INEDITĂ

Fie și avertizați în legătură cu excentricitățile Olgăi, decizia sa de a-și "legaliza" relația cu Erica Tecău, ce devine în urma unei operații de schimbare de sex – Eric, la nici trei ani de la eliberarea sa din închisoare, la mijlocul anilor '50, ne lasă și acum perplecși. Lucian Blaga descrie, într-un amplu fragment din *Luntrea lui Caron*, vizita Olgăi Caba la Cluj, alături de Eric(a) Tecău, fosta sa studentă și colegă, la vremea aceea, cu Ștefan Augustin Doinaș la Facultatea de Filozofie din Sibiu. Stranițetea acestui caz îi provoacă lui Lucian Blaga puternice dureri de cap și împotmoliri în discurs fiind, fără îndoială, depășit de extravaganța acestor întâmplări. (LIGIA DUMITRU)

10-11

open art
Timisoara Open Art City

PROIECT REALIZAT
CU SPRIJINUL PRIMĂRIEI
MUNICIPIULUI
TIMIȘOARA ȘI AL
CONSILIULUI LOCAL
TIMIȘOARA, ÎN CADRUL
CONCEPTULUI
TIMIȘOARA
OPEN ART CITY
(TIMIȘOARA - ORAȘ
DESCHIS AL ARTELOR)

SCOALA LUDICĂ, DUPĂ (APROAPE) PATRUZECI DE ANI

CORNEL UNGUREANU

LEGILE TIMPULUI PREZENT

Nici unul dintre scriitorii români ai ultimelor decenii nu ilustrează mai energic decât Ioan Groșan trecerea din galaxia datoriei în galaxia loisir-ului. În timpul petrecerii. Și dacă scriu că Lucian Pintilie este cel care a intuit cel mai bine statutul artistului Ioan Groșan nu vreau să pun în valoare un paradox. Într-unul din cunoscutele filme ale marelui regizor, scriitorul este așezat la masa unei petreceri de țară – o petrecere improvizată, fiindcă vin inspectori mari care trebuie întâmpinați după legile locului. După noile legi ale locului. La masa la care sunt inspectori oficiali, securiști, preotul satului, oficialitățile, actori mari care își joacă rolul cum se cuvine, care zic ce se cuvine în asemenea locuri și în asemenea vremuri, Groșan. Joacă și el rol de om al locului, care parcă nu e om de aici fiindcă tace, fiindcă participă și nu participă vocal la petrecere, la masa în care Oficialii spun cât de fericiți suntem. Și chefuiesc, într-o pierdere a semnificațiilor petrecerii, mesei, discursului. Suntem într-o lume a abandonului, a reducărilor violente, a măștilor mizerabile. Ne-am mutat nu în alt sat, ci în altă galaxie.

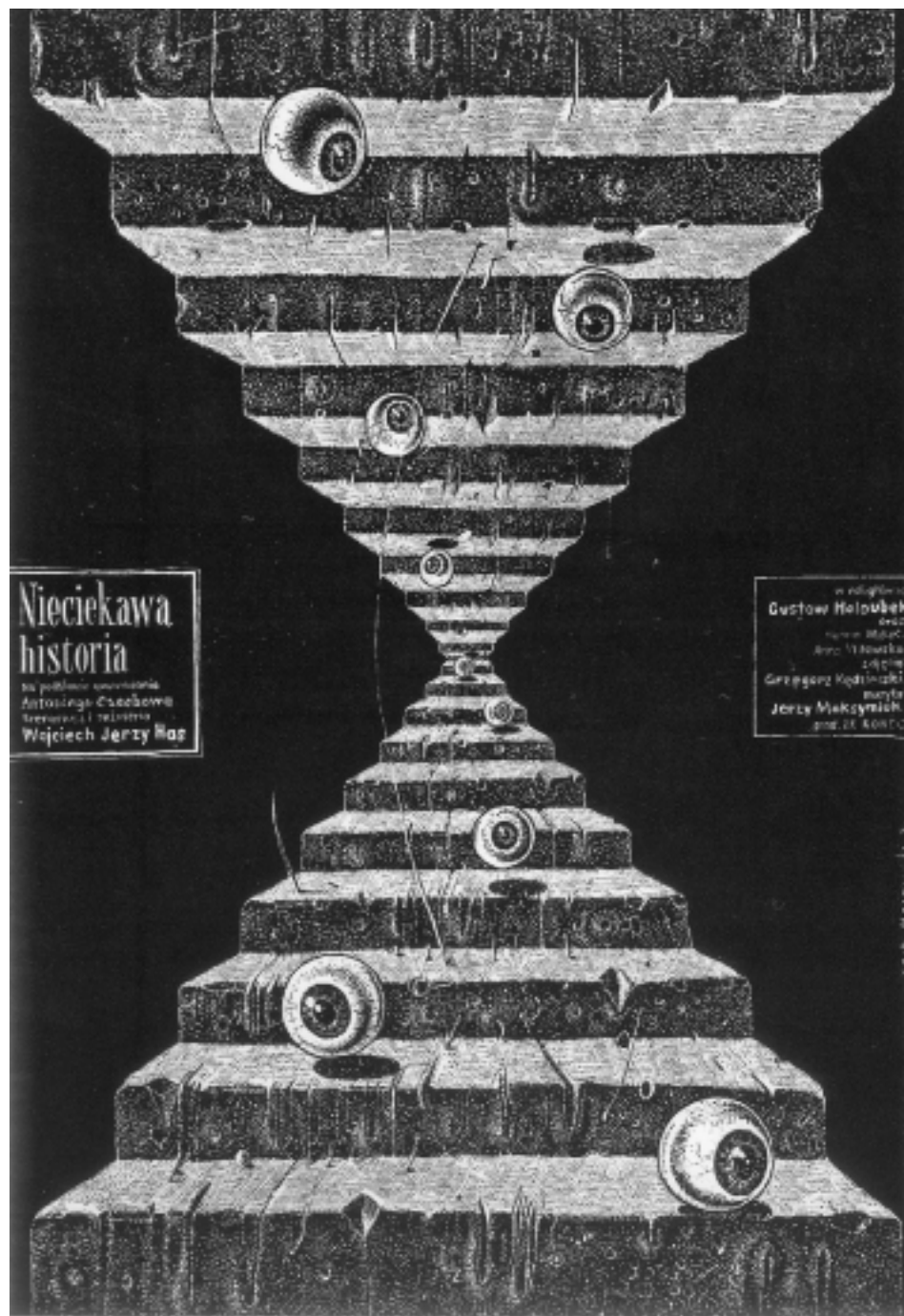
De altfel, extraordinara formulă echinoxistă avea între liderii ei din anii șaptezeci un Ioan Groșan care nu era numai prozator "tradițional" (**La pod, Început de nuntă**), ci și un dramaturg care pune în valoare, prin **Școala ludică**, un fel de a trăi și de a vorbi pe scenă. Prozatorul și dramaturgul nu elimină exercițiul critic și dialogul cu vedetele scrisului. Era/erau în literatură, trăiau evenimentul literar sau, desigur, spectacolul literaturii. **Caravana cinematografică** îl așeza într-o generație sau îl anexa unei generații robust intelectuale, polemice, radicale. Ca și alți optzeciști de elită, scriitorul Groșan s-a angajat într-o publicistică vie: nu a trecut, așa cum se aștepta toată lumea, nici după **Trenul de noapte. Planeta mediocrilor, O sută de ani la porțile Orientului, Nuți, spaima constituției. Jurnal de Cotroceni și Județul Vaslui la NATO**, la roman. Serialele sale par dezertări de la obligațiunile oricărei vedete a prozei tinere: romanul. El e genul regal, zic bătrânii literaturii, el ar trebui să încununeze maturitatea. Observația că scriitorul a semnat foiletoane excepționale în cotidiane importante, dar și în presa din provincie nu i-a obligat pe comentatorii fenomenului Groșan să reintre în arenă. Convertirea la școala ludică e cea mai dificilă pentru cititorul de literatură de odinioară. Faptul că fiecare articol așezat în pagina ziarului are o compoziție savantă în care "lovitura de teatru" își are rolul ei trebuie luat în seamă. Și trebuie să observăm că în multe dintre articole (ca și în foarte multe pagini ale "prozelor") autorul ne amintește de călătoriile sale, reale sau posibile, în Maramureș – acasă. Naratorul are un reper la care revine, pe care îl pierde fiindcă l-au pierdut și ceilalți. El a vrut să fie scriitor, om al scrisului. Și a devenit, după vremuri, om al Imaginii.

DIN GALAXIA SCRISULUI ÎN GALAXIILE IMAGINII

Un om din Est, așteptatul roman al lui Ioan Groșan, pune în ecuație școala/profesorii anilor optzeci cu naratorul migrator, jurnalistul care realizează Imaginea aleșilor. Omul-care-scrie (interpretează!) rămâne personajul central al literaturii lui Ioan Groșan. E drept, rolul de eminent interpret al lui Ioan Groșan îl bănuiseră și alții. În cronica la **Caravana cinematografică**, Nicolae Manolescu anticipa cu dezinvoltură: "Un umorist adevărat este Ioan Groșan în cele patru narațiuni din **Caravana cinematografică** și încă unul dolidora de talent, perfect stăpân pe arta lui, de la început...". Și un pic mai încolo: "E destul să-i vezi o dată capul de actor comic, ca a lui Marin Moraru, împodobit cu o chelie prematură, pe care o poartă cu cea mai deplină seriozitate, ca să înțelegi că este...un **pince-sans-rire**, în stare să debiteze enormități fără să clipească, de un umor foarte inventiv, atât al situațiilor, cât și al personajelor".

Sigur că așa e, dar nu e numai atât. Ioan Groșan, care vine dintr-o lume a datoriei, este/rămâne un om al scrisului: al profesiunii de scriitor. Profesiunea de scriitor înseamnă și Slavici și Agârbiceanu și Rebreanu, dar și despărțirea, azi, de lumea tradițională a Ardealului în care preotul și învățătorul hașurau un perimetru etic. Un text care mi se pare fundamental pentru înțelegerea scriitorului e nuvela **Spovedania**. Cel care e în centrul istoriei groșeniene e un preot care ne spune povestea formării sale. Preotul participă la înmormântarea unui fost coleg – se va muta, din satul lui nenorocit în satul prosper al dispărutului. E alt sat: "Oameni cu dare de mână, se vedea după cum erau îmbrăcați. Și femeile, curățele, îngrijite.... Câteva arătau chiar bine de tot. Te pomenești că e o viață în comuna asta... Numai să fii pe fază. Își opri ochii asupra uneia de pe margine, foarte palidă, cu fruntea înaltă, zveltă la trup. Interesantă. Ca și cum i-ar fi auzit gândul, ea înălță capul și-l privi. Da, da, interesantă bine... ehei, și ce ochi...". Trecem și prin câteva dintre paginile antologice ale didacticismului ardelenesc. Sunt multe, enciclopedismul lui Ioan Groșan e pus în valoare fără ostentație. Până și cartea de învățătură a părintelui Brânzeu din Lugoj e pusă în discuție, cu necesarele deraieri produse de imaginarul erotic al preotului: "Parcă-l și vedea pe micul, exhaustivul, moralul Brânzeu cu manuscrisul voluminos al cărții sub braț, umblând moderat, serios și liniștit prin Lugoj, într-o seară interbelică, și iuțind deodată pașii când din umbra unei porți se aude o șoaptă parfumată chemându-l săgalnic....".

Un om din est continuă plonjeul în galaxiile derizoriului. Pentru eminentul ardelen aventurile erotice – dezordinea amoroasă – angajează și scrisul cenaclistic, și creația literară, și femininul mizerabil sau măcar deteriorat. Aventura în anii optzeci ține de personaje adaptate limbii de lemn, discursului aberant – toate sub semnul alienării. Ce se întâmplă cu scriitorul, cu

profesorul, cu omul literaturii și al disciplinei pedagogice în această lume care și-a încheiat sau își încheie mesajul? Nu știu dacă Ioan Groșan își va continua (așa cum anunță pe

ultima filă: zice că am terminat abia volumul I) sau nu romanul. Deocamdată a rămas profesor la școala ludică, loc în care n-are voie să-și plictisească auditoriul.

CĂRȚILE LUNII APRILIE

PENTRU COPII ȘI PENTRU RAFINAȚI

ONOMASTIKON

ȘERBAN FOARTĂ

Visam că-ți tot caut
un nume, cu sârg, –
cu care, în târg,
să mă laud:
ți-aș fi spus Ruth
ce-aduce-a sărut
(și-aici, și-n Moab);
ți-aș fi spus Mab,
de astăzi și până
ai să-mi fii zână;
ți-aș fi spus Edith,
nume scump cum
cartea de credit...
Doar că, acum,
adică în vis,
mi-era tot mai greu
să găsesc ce vream eu, –
că-mi scăpau printre dește
numele astea,
pe care le pierzi
ușor ca pe-un pește
de râu sau din oastea
oceanelor verzi...
Alice
era lis;
Liuș,
ca un pluș;
Lucia, un luciul
avea, de merluciu;
și ce velin

Eveline,
cel mai *glossy*, –
pe lângă cele
cu scrâșnet de osii:
Francisce, Grațiele,
Guenièvre, regină
cu gust de ienupăr, –
pe care, declar
și, de-altminteri, e clar
că nu vreau să le supăr!

LA TOLCE VITA

JURNAL DE APRILARNIL

MARCEL TOLCEA

Vineri, 2 aprilie 2010
"Adevărul" Holding și Dreptatea SRL

Am văzut ieri, în presă, cum au plecat oamenii de la Holdingul "Adevărul". Despre Răzvan Cornețeanu nu am niciun oftat și niciun surâs. Mie îmi place Cartianu și chiar îi admiram nonșalanța cu care dă în vileag fapte grave din decembrie 89. (Pe blog, Marius Mioc mă corectează, pe bună dreptate!) După cum făceam mici pariuri în legătură cu rezistența sa la așa-zisa eludare a politicului. O fi drept, nu o fi drept ce i s-a întâmplat echipei lui Cornețeanu? "Adevărul nu se confundă întotdeauna cu dreptatea", spune o propoziție din Faulkner. Care, cum știți, stă scrisă și undeva pe frontispiciul minunatei "Dilema veche". Din Holdingul Adevărul. P.S. Azi, sâmbătă, citesc cum că Mircea Dinescu opinează despre Răzvan Cornețeanu fix așa: "Cornețeanu era o țeapă". Coincidența astrală face ca numărul "Dilemei Vechi" din aceste zile să aibă ca temă "țeapa și mitocanul". E de reflectat, nu-i așa?

La Paști, anul trecut
7 Pașteluri originale scrise pe coji de oo

Solemnitatea sărbătorilor pascale e acutizată de mecanismele post-pioase ale digestiei. Ciocnim ouă, de dimineată, în familie, apoi trecem la drob, după care mă dau în vânt. Vorba vine, drobul e atât de greu încât numai în păpădie Larousse nu mă pot imagina. Așadar, sunt deja drobosit și compun.

1. Anul ăsta, locuitorii de pe Insula Paștelui nu au primit nicio scrisoare în post restant. 2. De Crăciun, rezervările pentru vacanțele de lux pe Insula Crăciunului vor fi făcute la hotelurile de o singură stea. A Magilor. 3. Duminica trecută, de Paște Catolic, jucătorii de tenis spanioli au renunțat la drob-stop. 4. O presimțire la Cozonac: CozoMac Donald's. 5. Toaca e Miel-odia preferată a oilor. 6. Cum se traduce "ouă roșii" în limba franceză? Des oeufs tomates. 7. Ornitorincul e singurul mamifer pascal.

Duminică, 25 aprilie 2010. Din nou, a lui Voiculescu e mai Mincă

E clar: noua Teo-logie pedelistă a Trandafirului supraponderal a mizat pe ideea că o posibilă gingașă variantă Piedonală e mai de succes decât pălmuirea, în direct, a pătrunjelului din piete. După cum s-a dovedit și că, deși totul e loterie în viață, politica nu e viață. Cât despre PC, dacă s-ar putea să existe urme de 6 din 49 în sângele Doamnei Mincă, opinez că e foarte probabil ca ultima șansă a Profesorului felin Voiculescu să se numească, din astă seară, Ogică.

UNIUNEA SCRITORILOR DIN ROMÂNIA

FILIALA

8 aprilie. File din istoria unei emigrații, jurnalul Juliei Kakucs (corespondență, studii, note zilnice) întins pe câteva decenii a adunat în sala de ședințe a Filialei câteva zeci de personalități "întoarse acasă" pentru câteva zile. Despre autoarea unor piese jucate odinioară, dar și despre această carte au vorbit prieteni de demult, dar și scriitori bucuroși să o revadă, după mulți ani, pe Julia Kakucs.

9 aprilie. A avut loc lansarea monografiei **Topolovățu Mare**, coordonată de Ioan Viorel Boldureanu . Despre masiva monografie, dar și despre scriitorul și profesorul Ioan Viorel Boldureanu au vorbit, cu mari laude, Otilia Hedeșan, Gheorghe Secheșan, Mircea Pora. A subliniat colaborarea cu oamenii de cultură și primarul comunei Topolovăț.

15 aprilie. Ziua Editurii Palimpsest. Au fost lansate volumele **Poetica non-imanenței** de Eugen Dorcescu, **Pacienți cu abonament** de Titus Suciul (care a fost sărbătorit cu prilejul împlinirii a 70 de ani), **Nopți fără heruvim** de Ion Jurca Rovină și **Leoaica rănită sau ce față umană are fiara**, de Aurel Gheorghe Ardeleanu. Au fost alături de Ion Cocora, directorul editurii, dar și de cei patru autori, Aurel Turcuș, Eugen Bunaru, Sorina Jecza, regizorul Sabin Popescu, Cornel Ungureanu și alții. Autorii au dat autografe.

16 aprilie. Ioan Cărmăzan și-a prezentat volumele **Povestiri din Bocșa** și **Mica țiganiadă**. Au luat cuvântul Gheorghe Jurma, directorul editurii **Timpul**, care a tipărit volumele (ediția a doua, revăzută și adăugită), Ion Marin Almăjan, Gabriela Șerban, Violeta Zonte, Ion Cocora. Participarea unor oameni de cultură din Reșița și din Bocșa a stimulat dialoguri privind relațiile culturale dintre Banatul de odinioară și cel de azi

* * *

26 martie. Cu ocazia aniversării celor 20 de ani de la reînființarea Facultății de Muzică, Universitatea de Vest, Editura Excelsior Art și Direcția pentru cultură, culte și patrimoniu național Timiș a lansat în spațiul galeriei *Pygmalion* volumul Eleonorei Ringler-Pascu, *Kurzdrama – Minidrama*, apărut la Excelsior Art. Cartea și personalitatea autoarei au fost subliniate de Lucian Vărșăndan, directorul Teatrului German de Stat din Timișoara. Au prezentat lecturi de teatru scurt studenții secției de actorie în limba germană Alexei Vlad Cobeț, Armand Iftode, Anamaria Waldeck, Andrea Wolfer.

20 aprilie. Cele două volume recent apărute ale lui Viorel Marineasa (*Despre Banat în registru normal*, Editura Modus PH, Reșița și *Vederi din Timișoara*, Editura Institutului European, Iași) au fost lansate în sala de consiliu a Teatrului Municipal din Lugoj. Organizatori: Biblioteca Municipală Lugoj, cenaclul și revista lugojeană *Banat*. Au luat cuvântul Cornel Ungureanu, Eugen Bunaru, Dorin Murariu, Constantin Buiciuc, Cristian Ghinea, Simona Avram. Întâlnirea a fost moderată de Henrieta Szabo, directoarea bibliotecii județene.

21 aprilie. Biblioteca Județeană Timiș a găzduit, în cadrul manifestărilor derulate sub semnul Săptămânii Naționale a Bibliotecilor, o întâlnire cu cititorii timișoreni. Au fost prezentate, în acest context, câteva din cele mai recente volume apărute la Editurile Anthropolos și Hestia. Dintre autorii promovați de cele două edituri, scriitorul Lucian Alexiu l-a prezentat cititorilor pe poetul Octavian Doclin, sărbătorit la împlinirea vârstei de șaizeci de ani. Au fost lansate volumele de poeme recent apărute *Sălașe în iarnă* (o antologie de Lucian Alexiu, prefață Gheorghe Grigurcu), Editura Anthropolos, 2009 și *Golf în retragere* (55 de poeme) / *Golf im Rückzug* (55 Gedichte), antologie de Ada Cruceanu, traducere în limba germană de Hans Dama. În încheiere, poetul Octavian Doclin a evocat anii intrării sale în literatură, după cum și o seamă de figuri emblematice ale literaturii române, întâmplări din viața literară a ultimelor decenii.

CALENDARUL ANIVERSĂRILOR 2010

APRILIE

- 1 aprilie 1956 s-a născut **Monica Rohan (Monica Șandru)**
- 2 aprilie 1969 s-a născut **Liubinka Perinaț-Stancov**
- 3 aprilie 1956 s-a născut **Eleonora Pascu (Eleonora Ringler Pascu)**
- 4 aprilie 1956 s-a născut **Lucian P. Petrescu**
- 6 aprilie 1951 s-a născut **Miomir Todorov**
- 7 aprilie 1940 s-a născut **Draga Mirianici**
- 8 aprilie 1944 s-a născut **Oberten Janos**
- 9 aprilie 1939 s-a născut **Iosif Cheie Pantea**
- 9 aprilie 1954 s-a născut **Doru Paul Chinezu**
- 10 aprilie 1952 s-a născut **Aurora Dumitrescu**
- 10 aprilie 1952 s-a născut **Richard Wagner**
- 11 aprilie 1967 s-a născut **Nicolae Borlovan**
- 13 aprilie 1976 s-a născut **Loretta Persem Brediceanu**
- 13 aprilie 1940 s-a născut **Marcel Turcu**
- 19 aprilie 1972 s-a născut **GrațIELa Benga**
- 19 aprilie 1958 s-a născut **Marie Jeanne Jutea (Marie-Jeanne Ștefania Bădescu)**
- 21 aprilie 1932 s-a născut **Gioca Jupunski**
- 21 aprilie 1951 s-a născut **William Totok**
- 23 aprilie 1943 s-a născut **Simion Dănilă**
- 26 aprilie 1936 s-a născut **Aurel Gh. Ardeleanu**
- 28 aprilie 1950 s-a născut **Rodica Binder**

ROMANCIERUL CA ZUGRAV, FAIANȚAR ȘI ARHITECT

IOAN GROȘAN,

Mircea Mihăieș: După o viață în care ai scris proză scurtă și iar proză scurtă, iată că "debutezi" la o vârstă solară (ca să zic așa) în roman. Care e explicația acestei convertiri, orișicâtusi, târziu?

Ioan Groșan: Am avut dintotdeauna – adică din adolescență, de când am început să scriu proză – credința că romanul e o arhitectură epică în mișcare, o construcție complexă pentru ridicarea căreia îți trebuie o anumită experiență, o anumită maturitate; că dacă o schiță seamănă – mutatis-mutandis – cu o mică, dar cocheta magazie, iar nuvela cu o sală mai lungă de sport, deci cu o construcție liniară, romanul e precum un castel baroc cu o soliditate chezaro-crăiască, cu o mulțime de încăperi, sufragerii, dormitoare, camere, de uși secrete, de turnulețe, șanturi de apă, etaje etc. Or, pentru a face așa ceva, nu e destul să fii un bun "meseriaș" (zugrav, faianțar, electrician ș.a.m.d.), ci trebuie să ai pregătirea îndelungată a unui bun arhitect. Din cauza asta m-am apucat așa târziu de roman, deși, pe tot parcursul scrierii lui, mi-era dor de-o povestire ca de mama...

— Gurile rele susțin că la mijloc ar fi un pariu, o ambiție: să-i demonstrezi lui Nicolae Breban, idolul tău, că poți scrie roman.

— Mai în glumă, mai în serios, da, a existat un asemenea pariu cu maestrul meu autohton (că mai am și alții...), dl Nicolae Breban. Cele spuse mai sus le-am învățat în lungile nopți și pe lungile trasee (București-Aix en Provence și retur, de pildă) în care am avut bucuria și plăcerea să-l însoțesc ca ucenic și mai apoi cu statut de "calfă" pe marele nostru romancier. Dar a fost un pariu făcut cu drag, nu cu invidie, pentru că autorul *Drumului la zid* a avut și are generozitatea, cum puțini o au, de a-și lua alături tineri în care el crede și de a face, când e în formă, risipă de idei nu o dată absolut strălucitoare: e, în fond, abecedarul oricărui romancier profesionist și-mi pare bine că am putut să-l silabisesc la umbra scriitorului în floare de-atunci.

— Se poate scrie un roman "la comandă"? Adică pe o temă dată, pe un subiect care să nu fi apărut în mod spontan, natural, în mintea autorului?

— Se poate, da' nu-i păcat? E ceva asemănător probelor impuse la patinaj artistic, când trebuia să faci anumite figuri, salturi, rotiri obligatorii, ce devin – în cazul comenzilor prea evidente – dizgrațioase, chiar la un autor de talia unui Sadoveanu: mă refer la romanul *Mitrea Cocor*. Însă adevărata măsură a valorii o dădea programul "la liber". Îi mai ții minte pe Belousova-Protopopov? Ce artă! De-aia au rușii așa mari prozatori...

— Cum se scrie, de fapt, un roman?

— Cu chin. Cu mult chin. Da' și dacă-ți iese...

— Mai este romanul astăzi "genul rege"? Mai avem timp ce citim romane (pentru că de scris, iată, scrii și tu!)?

— SPER ca romanul să (mai) fie genul "rege". Și am văzut recent un lucru îmbucurător: la Paris, în metrou, mulți tineri citeau romane. Poate că erau – vorba dlui Țepeneag – "romans de gare", adică lecturi la trecerea timpului, între două stații. Dar simplul fapt că lumea mai citește, fie și cu căștile pe urechi, nu poate decât să ne dea speranțe, în invazia asta multi-media, de un kitsch înfiorător. Genul acesta epic mai are capacitatea de a-și reveni chiar când trece prin perioade de criză, de adevărată sterilitate ("noul roman" francez, de pildă) sau chiar

când e manipulat spre zone care n-au de-a face neapărat cu arta (Sandra și Dan Brown etc.).

— Este Un om din Est un "roman cu cheie"? Ce uși deschide el?

— Nu, *Un om din Est* nu este un "roman cu cheie". Sigur, apropiații mei pot recunoaște anumite, puține, figuri inspiratoare, dar pe care nădăjduiesc că le-am amestecat destul de bine în pasta ficțiunii spre a nu fi descifrate de oricine. Nu asta a fost scopul scrierii. Dacă romanul acesta (între)deschide niște uși, ele nu dau decât spre spațiul și timpul pe care le-am parcurs în ultimele luni ale dictaturii. Atât și nimic mai mult. Dar nici mai puțin.

— Deși ești un mare admirator al lui Nicolae Breban, Un om din Est nu are nimic brebanian. Nici una din temele brebaniene (puterea, relația stăpân-sclav etc) nu e prezentă în scrisul tău. Ce-ți propui, în fond?

— Influența dlui Nicolae Breban asupra mea nu s-a exercitat la nivelul temelor sale favorite (cum, de altfel, ai remarcat și tu). Dacă există vreo influență (și probabil că există, dar nu sunt eu cel mai în măsură s-o deceliez), atunci ea ține de enorma viziune satirică asupra Provinciei din *Bunavestire* și e, pe anumite pasaje, mai degrabă stilistică decât tematică. Și, de fapt, rolul oricărui Maestru adevărat nu e acela să-l transforme pe ucenic în propriul său epigon, ci să-i deschidă ochii, să-l ajute să-și găsească propria voce, propria cale, chit că uneori calea asta se întoarce împotriva celui care a moșit nașterea ei. Vezi în sensul ăsta și celebrele "despărțiri": de Goethe, de Noica etc.

— De ce ai optat pentru tipărirea "în regie proprie" a acestei cărți așteptate de mulți, când oricare dintre editurile de elită din România abia ar fi fost fericită s-o publice?

— Pentru că editurile din România, fără excepție, plătesc (dacă plătesc!) FOARTE PROST scriitorii. Îți dau când apare cartea (mă refer la proză) vreo zece milioane de lei extrem de vechi, după care, din an în an, cu țârăita, alte două-trei. Tu, ca autor, nu ai nici un control asupra vânzărilor, asupra eventualelor tiraje succesive scoase pe seș, nu există o minimă transparență financiară. Dar exemplul meu e singular și nu sfătuiesc pe nimeni să-l urmeze. Mă îndoiesc că poetul X din urbea Y ar putea face, cu folos, la fel ca mine, adică să se ocupe de tot, pe cheltuiala lui: să facă rost de sponsori, să-și tipărească volumul, să-l lanseze, să-l difuzeze. E o experiență inedită și pentru mine să văd, pragmatic, cu ce mă aleg.

— Care e semnificația titlului romanului? Ce are atât de estic personajul tău (mă refer la *Nelu Sanepidu*, dar m-aș putea referi la fel de bine și la Iuliu Borna sau la Willy Schuster), în aceste vremuri de accentuată occidentalizare?

— Am încercat să dau mai multe fațete "omului (meu) din Est", fiindcă și generația noastră a fost silită să trăiască psihologia unui "homo duplex": una vorbeam între noi, când ne simțeam relativ liberi, alta în împrejurări oficiale, la ședințe, la școală ș.a.m.d. Sau cum ar zice Arghezi, una vorbeam și alta fumam. Eram niște Ianus, cu mai multe fețe. Ei bine, tocmai aceste fețe (personaje, de fapt) am încercat să le surprind și prin recompunerea lor să fac – desigur, pretenții spus – portretul robot al omului din Est, de dincoace de Cortina de Fier, din România ceașistă.

— Îți iubesti personajele? Nu s-ar zice, după dezinvoltura cu care le plimbi prin tot felul de situații mai degrabă dezavantajante,

care le pun în lumină slăbiciunile și limitele!

— Bineînțeles că-mi iubesc personajele, fie și numai pentru faptul că mi-au însoțit de treizeci de ani existența, de când am publicat în 1980, în "Echinox" (alături de Ioan Buduca), primul fragment din roman, fragment la care ulterior am renunțat, că era cam orgolios-pueril. Dar le iubesc în sensul în care-l dădea cuvântului Caragiale, când, la o halbă, privindu-și "personajele", mustăcea: "Uite-i ce drăguți sunt!"

— Dintre personajele feminine — puhoi! —, pe care a visat Ioan-Groșan-în-carne-și-oase că ar putea-o seduce?

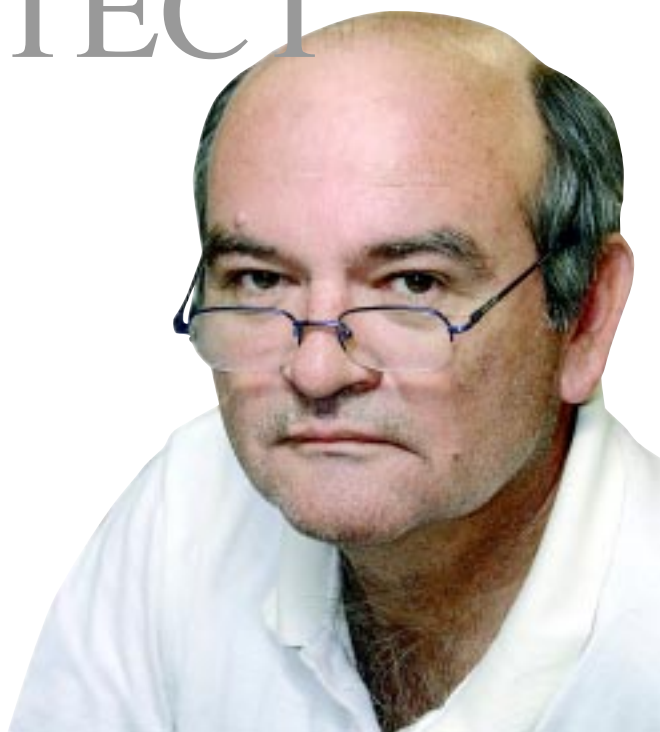
— Ca să fiu sincer, pe toate.

— Există în roman o certă fascinație de tip fellinian pentru femeile masive, care domină prin fizic. Cum îți explici această particularitate?

— Da, poate că fascinația asta vine din Fellini, regizorul meu preferat. În plus, femeile masive au – cine știe de ce? Probabil că în compensație – o anumită gingășie, o anumită tandrețe, pe care o găsești arareori la femeile-"șnur", la femeile-"viespe", cum se purtau, mai ales în modă, prin anii șaptezeci-optzeci. Mă grăbesc să adaug că e o observație strict personală ce nu se poate generaliza.

— Ai pus, desigur, în câteva din personajele cărții câte ceva din propria ta personalitate și biografie. De care dintre ele te simți cel mai apropiat?

— Orice autor de cărți, de la Dante și Cervantes încoace și poate și mai înainte, pune ceva din existența lui în operele sale. Chiar și un autor science-fiction, precum polonezul Lem, în *Solaris*. Proporția în care o face este însă incalculabilă și din punct de vedere strict estetic nu are o prea mare importanță. Iar existența noastră, a scriitorilor de azi, e în egală măsură legată și de "viața-viață" și de "viața-din-cărți", în sensul că inspirația ne vine deopotrivă din real și din livresc. S-ar putea zice că un roman contemporan de valoare nu e numai o oglindă rebreaniană purtată de-a lungul unui drum, ci mai degrabă o oglindă purtată de-a lungul literaturii înseși. În acest sens, pentru mine Doamna Bovary e mai reală, mai "vie" și mai "inspiratoare" decât vecina de la parter pe care o inund din când în când (cu apă). La fel, cred că, pentru literatură, nu o cutare emigrantă din Ardeal care l-a trădat pe Dillinger e importantă, ci *Femeia în roșu* pe care ați scos-o din anonimul ei și ați adus-o în real tu, Mircea, Adriana Babeți și regretatul meu prieten și excelent prozator Mircea Nedelciu. M-a obsedat mereu raportul, relația ficțiune-realitate, în ce măsură un gând

puternic, o credință pot "muta munții", cum și când o idee se poate întrupa, chiar fizic, în real și cred, contrar opiniei curente, că nu "viața bate filmul", ci invers. La urma urmei, ideile de la 1848, din *Manifestul Partidului Comunist* și cele din *Mein Kampf*, nu s-au întrupat – cu rezultate aberante! – în realitate? Ba uite c-au făcut-o! Dintre personajele mele, cel mai apropiat mă simt de Iuliu Borna, "scriitorul".

— Romanul, deși perfect rotund, se încheie cu promisiunea unui al doilea (sau mai multor) volum/e. Va fi el / vor fi ele scris / scrise vreodată? Sau e vorba doar de o ironică săgeată îndreptată, psihanalitic, împotriva lui Nicolae Breban, autor de trilogii și tetralogii?

— Văd că ai ce ai cu Nicolae Breban... *Un om din Est* nu va fi nici trilogie, nici tetralogie, ci va avea încă un volum, a cărui "acțiune" se petrece după 1989. Atunci se va observa mai bine – sper – de ce l-am numit așa. Și mai sper că gestația lui nu va fi la fel de lungă ca a primului sau că – Doamne ferește! – voi păți ca marele Ștefan Bănuțescu, care n-a mai apucat (sau n-a putut?) să-și încheie *Cartea Milionarului*. Cu titlu de informație, adaug că "locațiile" volumului al doilea vor fi Maramureș, Paris și Frankfurt pe Main, că vor apărea, ca în primul, nume și figuri reale cu care se intersectează "omul din Est" și că, stilistic, voi încerca să adopt perspectiva naratologică a "veșnicului mahmur", în care expert este Malcolm Lowry, cu *Under the Volcano*.

— Câtă sudoare, cât sânge și câte lacrimi (ca să preiau o formulă celebră) te-au costat scrierea aceste cărți?

— Nu m-a costat nici sânge, nici sudoare, nici lacrimi, ci întârzierea publicării lui se datorează imensei mele lene în a-l scrie, o lene dublată de temerea că-l voi rata total. Și numai "dead-line"-ul pe care mi l-am impus ca să-l pot prezenta la Salonul Cărții de la Paris, de la sfârșitul lui martie a.c., plus exasperarea prietenilor, mătușilor, verișoarelor, fiicelor și mamei mele că nu-l mai termin odată m-au făcut să finalizez în câteva zile ultimele cincizeci de pagini din volum.

— Cu ce sentimente ai încheiat cartea? E un triumf? Ai scăpat de o povară? Ai avut o revelație?

— Da, e un triumf: triumful c-am scăpat, temporar, de-o povară.

Interviu realizat de
MIRCEA MIHĂIEȘ

AVEM UN BOCCACCIO!

MIRCEA MIHĂIEȘ

Am așteptat, ca mulți dintre fanii lui Groșan, romanul său cu un dublu sentiment: cu speranță și neîncredere. Speranța era mai degrabă o formă a prieteniei, iar neîncrederea un fluviu intens irigat de binecunoscuta ironie serios-neserioasă a autorului: la fiecare nouă întâlnire, numărul de pagini scrise părea din ce în ce mai mic, pe când data încheierii lui tot mai apropiată! Din această dilemă, autorul nu te prea ajuta să ieși. Două fragmente publicate în ultimii ani indicau, mai degrabă, că așa-zisul roman va fi doar o însumare de povestiri independente — impecabil scrise, firește, dar incapabile să se topească în magma omogenă a unei ficțiuni de dimensiuni ample.

Ceva-ceva din această temere subzistă și după lectura cărții. Ioan Groșan n-a abandonat cu totul plăcerea micro-narațiunii, a textului autosuficient, perfect înrămat și oferit cititorului pe post de trufanda. În cazul de față, "serialul" *Din însemnările erotice ale lui Nelu Sanepidu* constituie nu doar un liant al narațiunii, ci și o succesiune de întâmplări de o savoare irezistibilă. Fiecare dintre aceste bjuterii, desprinse din biografia unui Casanova rural-urban de la curbura Carpaților, ar fi fost suficiente să înobileze (lubric!) orice altă carte. Or, Groșan — asemeni personajelor sale — e infatigabil și baroc, plusând ca la pocher și mândrindu-se că trișează.

Ca univers, ne aflăm în spațiul cunoscut din nuvelele deja clasice ale autorului. Același mediu în care promiscuitatea și intelectualitatea coexistă dezinvolt, aceeași mozartiană plăcere de a transforma drama în comedie și menuetul crispat al existenței în zâmbet lejer. În lumea lui Groșan nu există întristare, pentru că nu există nici tragedie adevărată. Înnegurările sunt episodice, durerile se lecuiesc miraculos, personajele, de-o debordantă vitalitate, trec peste obstacole cu dezinvoltura atleților specializați în "viteză garduri". E o lume carnavalescă, apăsător exhibiționistă, în care fața și reversul, mâna și mânușa ne sunt accesibile instantaneu, ca-ntr-o neobosită halima cu multe explicații și puțin timp oferit reflecției.

Ioan Groșan e cel mai "muntean" dintre scriitorii ardeleni. N-a moștenit de la strămoșii săi de școală germano-hungarică decât o anumită responsabilitate față de lucrul bine făcut. În rest, plăcerea povestirii, tonul, finețea psihologică, un anumit cinism al perspectivei, arta de a înnobila frivolitatea și de a da consistență simbolică scenelor decupate din cea mai banală realitate sunt caracteristice spiritului muntean. *Un om din Est* nu e nici dramă, nici comedie, deși e abundent irigată de ambele filoane narrative. E radiografia unui grup de personaje surprinse în ultimele luni ale regimului comunist, personaje care și-au ratat nu doar biografia, ci și întâlnirea cu Istoria. Micile potlogării ale unor existențe terne, rezolvarea complexelor sociale și personale prin veritabile turniruri erotice, farsele grotești pe care și le fac între ele personajele (de la slăbirea scândurilor veceului "tradițional", din curtea școlii, la trucarea partidelor de pocher) țin de-o anumită regie a disperării

și de ritualualitatea neagră ale unui timp dominat de forțe drăcești.

Motivațiile personajelor sunt, de cele mai multe ori, anodine, dacă nu de-a dreptul meschine: profesorul de biologie, Samsaru, se ambiționează să intre în partid, întrezărind șansele deschise de apartenența la "casta privilegiată" a celor care dobândesc funcții, se întâlnesc în ședințe secrete și... pot călători în Bulgaria! Deși, finalmente, visul i se va ruina (comunismul avea să cadă tocmai când aspirantul la gloria tovarășească ajunge la un pas de țintă), se va alege cu un trofeu la care nu visase, dar care i se oferă în întreaga lui nuditate, ca să zicem așa, în urma partidei de vânatoare organizate în cinstea Cărmaciului Suprem. Concluzia inițierii în tainele "confreriei" comuniste spune totul despre umorul cinic nu doar al acelei lumi, ci și al vocii care-o reflectă: "Uite că n-am intrat în partid, da' intru-n secretara de partid, gândi el și se simți fericit."

Protagonistii sunt priviți, predilect, prin prisma îndrăzelilor și performanțelor erotice (nesemnificative, la Grigore Samsaru, constante, dar nespectaculoase la Willy Schuster, imprevizibile, minate de vagi note de nevroză la Iuliu Borna și triumfale, plurivalente, de neoprit la Nelu Cucerzan, supranumit Sanepidu). Acesta din urmă, profesor fără vocație într-un orașel transilvan, are serioase ambiții de scriitor. El se vede — în ton cu discuțiile literare ale vremii — autorul unui "mare roman" — roman care de altfel, se va scrie direct sub ochii noștri, prin însumarea de scene, mărturisiri și întâmplări perfect echilibrate între secvența umoristică și trăirea dramatică.

La o privire de sus, cartea lui Ioan Groșan e un produs de lux al textualismului: în prim plan, o țesătură alcătuită din aventurile (sau fantezmele) erotice ale lui Nelu Sanepidu, așezată pe structura solidă a peisajului de epocă. Romanul e plin de "oameni de prisos", iar farsele sinistre precum cea făcută directoarei școlii ocupă un loc central și memorabil. Însuși scriitorul Cucerzan se definește drept proprietarul unei triste experiențe de viață, "treizeci de ani fără vocație", căreia, într-un *mezzo del camin* lipsit de profunzimi, se decide, imperial și macho-ist, să-i dea un sens: să porceadă, asemeni unui Don Juan în căutarea gloriei, la identificarea "eternului feminin" al spațiului carpato-danubiano-pontic.

Pe această latură, cartea lui Ioan Groșan este, indubitabil, și un elogiu adus femeii române. Tânără sau mai puțin tânără, intelectuală sau fără studii, locuind la țară sau la oraș, mamă de familie sau amazoană singuratică, ea participă la constituirea unei tipologii de-o indescritibilă savoare. În investigarea acelui *nu-știu-ce* erotic, Ioan Groșan se dovedește un maestru de nedepășit. Posturile multiple în care-și proiectează personajul, într-o paletă ce acoperă și ridicolul, și sublimul (uneori simultan) îl transformă în efigia absolută a Cuceritorului din literatura română. De la Grobei încoace (personaj care, la a doua lectură, e mult mai apropiat de Nelu Sanepidu decât pare), proza actuală n-a mai propus

un tip de forță și perversiunea înmuiată în kitsch a eroului infatigabil și neliniștit al lui Groșan.

Când "băiat bun", când lichea, când jucând la perfecțiune modestia, când cinic, când sarcastic și nemilos, când lingându-și îndurerat rănilor, Nelu Sanepidu are vitalitatea unui tigru din junglă și subtilitatea științifică fundamentală. El e un Casanova care nu tolerează înfrângerea, iar bătăliile pierdute nu sunt decât prilejuri de a adopta o tactică încă mai îndrăzneată, încă mai primejdioasă. Pe tot parcursul romanului, Nelu Sanepidu se îndrăgostește o singură dată: de gracila doctoriță Vianda. (Voit exotic, numele acesteia trimite, de fapt, la ideea de carnalitate. Unul din jocurile de cuvinte propuse — *la vie en rose / la viande rose* — nu lasă nici o îndoială asupra... profunzimii modelului feminin vizat de autor.) Și tot o singură dată se vede înfrânt. De nimeni altul decât de *alter-ego*-ul său perfect, Iuliu Borna. Ei reprezintă, de fapt, capul și pajura aceleiași monede: unul, Cucerzan, e cuceritorul, celălalt, Borna, e limita până la care poate fi împinsă nebunia jocului amoros și-a îndrăzelii existențiale.

Tratatul despre pasiuni oferit de Ioan Groșan nu face mai puțin contondente imaginile României ultimilor ani ai comunismului. E țară domesticită (până și vânatoarea ritualică a Marelui Cerb e un spectacol orchestrat la milimetru, în care gonaci amatori hăituesc un cerb șchiop), trăind și existând în scheme și șabloane, cu personaje-tip (Groșan ține de fiecare dată să le numească profesia, să ni-i înfățișeze la locul de muncă, într-atât li s-a lipit de ființă superficialitatea identității sociale.) Sărăcia este pandantul prostiei, după cum vulgaritatea, condiția *sine-qua-non* a baletului grotesc în care s-au prins absolut toate personajele. Din acest punct de vedere, nu există dramă adevărată și nici suferință durabilă. E o lume a aranjamentelor, în care fiecare pion știe ce are de făcut și nu se dă în lături de la nici un compromis.

Una din scenele aflate la marginea macabrului se petrece la Făurei, întrupare a provinciei total prăbușite în sine, a cărei viață pălpăie doar prin semnalele ce vin din exterior, așa cum, în chip de arhanghel al amorului, pogoară și Nelu Sanepidu, corespondent al ziarului "Scânteia tineretului". Lucrurile se desfășoară într-o mecanicitate voios-atroce, ambele "spirite ale locului" întâlnite fiind niște strigoi ce populează un spațiu al sărăciei și bolii. Saveta, muncitoarea fruntașă, primitivă și vitală, îl pune în contact cu o lume aflată mult dincolo de etic, împlântată direct în animalitatea pură — nu doar sexuală, ci și existențială: "Era stahanovistă și-n amor. După cinci minute, patul îmi părea acel utilaj duduitor văzut în hala de producție, iar eu, în mâinile ei, o suveică lunecând când într-o parte, când într-alta, înțelegi ce vreau să spun. Pauzele erau scurte, de-o țigară, ca la locul de muncă. Într-un târziu, frânt, am adormit.

M-a trezit o mână cu gheare zgâlțâindu-mă de umăr: «Domnu'! Domnu'!» Am sărit

în fund: o fantomă cărunță stătea aplecată asupra mea și mă privea țintă. «Ce doriți?» am îngăimat. «N-aveți trei lei să iau o pâine?» Am zgâlțâit-o și eu pe Saveta, care dormea cu spatele la mine. «E mama», a zis ea somnoroasă. «Crede că ești Săndel, de la *Drum Nou*». «Ce Săndel?», am articulat eu. «Săndel de la *Drum Nou*, ziarul din Brăila. Mai trece și el pe-aici. Dă-i trei lei și gata.» Am tras cearceaful de sub noi, m-am înfășurat cu el în jurul șoldurilor, bătrâna s-a dat la o parte, am scotocit în buzunarele pantalonilor, am scos o bancnotă de zece lei, i-am dat-o. Bătrâna a dus-o în dreptul ochilor, a dat din cap și-a ieșit."

Aventura la Făurei se încheie pe o notă încă mai morbidă. O arătare din altă lume, întâlnită în gară, îi predă o sinistă lecție de viață: "«Domnule — a zis el deodată, privind în pământ — eu toată viața n-am făcut decât bine. N-am greșit nimănui cu nimic. Dacă-am avut o sută de lei, cincizeci i-am dat cui mi-a cerut. Toată viața, înțelegeți domnule, toată viața — numai bine! O muscă n-am omorât! Și cu ce m-am ales? Uitați-vă! — și și-a tras scurt helanca de pe gât. Cu asta! Cancer!»"

Da, sub mărlul lui Adam avea o gaură, un orificiu cu marginile metalice, mai văzusem așa ceva într-un spital, la Cluj. «Îmi pare rău,» am zis. «Și mie-mi pare rău» — a hârâit el. «Și știți de ce-mi pare rău? Că o să mor și n-o să apuc și eu să fac un rău cuiva. Să văd și eu cum e când faci un rău cuiva. Să văd și eu cum e să faci rău.» A tras adânc din țigară. Și după o pauză, gânditor: «Poate că e bine.» «Ce să fie bine?», am zis eu. «Să faci rău» — a zis el. «Măcar știi de ce ești pedepsit.»

Amestec de Decameron balcanic și necruțătoare privire asupra unui mecanism social corupt până-n ultima fibră, cartea lui Ioan Groșan e palpitanta istorie a unei lumi grotești, aberante, dominată de energia scabroasă a unor demoni meschini. E o lume vizitată uneori de miraculos — ca în secvențele în care viața nu e decât transpunerea în plan real a unui text deja scris de personajul Iuliu Borna —, dar feeria nu e decât fața lividă a unei iluzii înecate în vulgaritate și putreziciune.

VINUL DUPĂ BERE...

LUCIA TOADER

Am primit cartea *Un om din Est* de la Ioan Groșan la Târgul de Carte de la Paris, în urmă cu două săptămâni. A fost citită fragmentar, între nesfârșitele discuții contradictorii pro / contra Băsescu din autobuzele Bucureștiului și între multele datorii zilnice, care nu știu cum se face, dar nu cunosc amânarea. *Brief*, ceea ce scriu acum sunt *impresii* în, să zicem, 10 000 de semne (*with spaces*), care trebuie musai trimise mâine dimineață pe email, după acest citit pe genunchi, în grabă.

Primele aproape cincizeci de pagini ale cărții m-au plictisit. Le-am citit înainte de culcare și m-am gândit că nu pot fi decât trei posibilități: fie sunt prea obosită, fie doza similară "set up"ului de aproximativ 10 minute din filmul clasic - care îmi provoacă uneori plictiseală - este prea mare, fie am în față un roman despre care nu o să pot scrie. Nu am revenit asupra acelor pagini, prin urmare nu știu care dintre ipoteze rămâne valabilă. Oricum, cea de-a treia a căzut.

Cartea începe cu portretul lui Nelu Cucerzan (zis Sanepidu), profesor de română la o școală generală, surprins în ziua în care împlinește 30 de ani. Totul se întâmplă cu doar câteva luni înainte de revoluția din 89 și se derulează până în zilele mineriadelor. Asta nu înseamnă că în atmosferă se simte vreo briză de aer. Nelu Cucerzan trebuie să predea, deși nu-i place, scrie recenzii despre cărți îndoielnice și, cu prilejul zilei de naștere, își amintește începuturile erotice cu Carmina. Problema vocației devine o chestiune la care a venit timpul să se gândească în mod serios, mă rog, atât cât îi permite Ioan Groșan să se gândească, între două grimase în colțul gurii: "Treizeci de ani. Se ridică, deschise fereastra. Pe treptele Steinburgului, tropăind cu o somnoroasă febrilitate, zeci de vocații coborau conștiințioase spre orașel. Iată-l pe domnul Grigore Samsaru grăbindu-se spre școală cu vocația și servieta lui de biolog în care precis palpita îngrozită o broască - victimă sigură de la ora opt la nouă la a VII a B, pe catedră, pe altarul cunoașterii". Îl reîntâlnim pe Nelu Cucerzan și în cele opt scrisori adresate prietenului Iuliu Bodea, inserate în tot textul și, *en passant*, în scene la care, în general, protagoniștii sunt alte personaje. În final, filmic, de departe, de pe terasa unui bloc alăturat, îl mai vedem (brațul lui Nelu Cucerzan), cuprinzând sâni Viandei, atunci când Iuliu își caută iubita pierdută, nimeni alta decât ...Vianda.

În aceeași textură narativă intră și istoria lui Grigore Samsaru, profesorul de biologie care are într-o dimineață revelația posibilității intrării în partidul comunist: "într-o bună dimineață, în binecuvântata zi de 5 octombrie 1989, Grigore Samsaru, profesor de biologie la Școala generală nr 1 din orașelul A. se trezi brusc cu o irepresibilă dorință de a intra în partid. Simți atât de puternică dorința, încât, prins parcă de o erecție apocaliptică, zvâcnind în capul oaselor, aruncând plapuma la o parte și dezvelind-o pe blânda lui soție care se răsuci cu spatele la el și mormăi, cum făcea de obicei, nu mai sforăi Grigore!". Eventuala adeziune la partidul comunist îi dă halucinații și extaze, o vede ca pe o schimbare care i-ar transforma viața, l-ar ancora într-o altă realitate și într-un alt statut social, i-ar oferi altă stare de spirit ("probabil că din cauza asta, adică nu probabil, ci mai mult ca sigur chiar amorurile membrului de partid sunt mai lungi, el nu mai ejaculează atât de precoce și nu mai trebuie să ia pastile

vietnameze"). Grigore Samsaru dezvoltă o adevărată mistică a partidului comunist la care nu trebuie să aibă acces familia, întrebările copilului referitoare la această organizație sunt retezate din evlavie și prea cuvioșenie, iar răspunsurile, tabuizate. Decupat perfect, mergând pe contururile descrierii casei în care locuiește ("în cameră totul părea neschimbat, șifonierul de la socri se înălța la fel de masiv, lucind stins și pocnind în răstimpuri, din poza înrămată de pe peretele din stânga Codruța, cu voalul de mireasă pe cap, îl privea cu același reproș mut ca și cum ar fi voit să-i reamintească mereu penibila lor primă noapte, căprioara din tabloul din dreapta se adăpa la fel de grațios din pârâiașul albastriu coborând zglobiu din niște munți înzăpeziți, broșcuța testoașă dormita în bolul de sticlă pe aceeași piatră, iar margaretele din vaza transparentă de pe masă își înălțau la fel de viguroase ca întotdeauna tulpinile verzi de plastic) - Omul din Est aduce trenea unei lumi care nu se poate ridica, orice ai face, de la șaiabă, de la blocul cu 4 etaje din beton, băutura quick și ciocolata Luminița. Dorința de nestrămutat de a intra în partid eșuează fatalmente doar într-o scenă de amor cu tovarășa de partid Szekely.

Prieten cu cei doi este și Willy Schuster, însoțit mereu de bicicleta Ukraina, absolvent de Silvicultură, care scrie telegrame de adeziune în formulări propagandistice și este bântuit de revelațiile naturii, de figura impozantă a unui cerb de colecție pe care îl caută zi și noapte, dar care nu există decât în mintea lui. Sari Neni este, asemenea tuturor femeilor din roman, o jucărie erotică ce, odată întoarsă cu cheia, își face numărul și revine pe raftul ei, fie că acesta este fabrica de textile Făurei, fie că este stațiunea Costinești sau Sighișoara, ori Militari și Banu Manta.

Tot romanul poate fi citit din perspectiva personajului Iuliu Bodea: "Avea atâta simț critic să vadă dacă o pagină sau mai multe capătă acea pregnanță și provoacă acea emoție fină pe care o dă numai valoarea și se temea să compună mari "tablouri" epice, incontroabile de fapt, se mulțumea cu mici crochiuri, cu desene narrative rapide, în tușe clare a căror trecere în real, chiar imperfectă, o savura ca un olar ce vede cum din mâinile lui o bucată informă de lut devine un vas frumos, longilun". Ioan Groșan are aici simț critic, construiește o parodie grea, deține controlul scenelor narrative, care - abateri de la ceea ce spune mai sus despre Iuliu Bodea - nu sunt "desene rapide", ci scene ample și încheiate. Nu doar anecdotică ține textul, ci și forța personajelor și a spusului istoriilor lor. Nu își propune să facă frescă, mari tablouri epice, ci să croiască personaje vii în scene de viață. De-asta își permite să insereze în tot textul scrisorile lui Nelu adresate prietenului Iuliu. Ele sunt însemnări erotice - pe care dorește să le lase înainte de plecarea în Occident (după mineriadă), pentru că așa s-ar elibera de un trecut cu care nu mai are ce face ("Ce să caut cu el în Germania? Ar fi ca și cum ai căra după tine din România o diplomă de lăcătuș mecanic când de fapt acolo tu năzuiești să te însori cu o milionară") - care se derulează pe schema unei retorici amoroase cu Saveta de la întreprinderea de textile Progresul Făurei, cu Annelise M. de la Sighișoara, cu fecioara Ada din Costinești ș.a. În aceste epistole încap opt povești scrise în căutarea unui *spiritus loci* feminin. Nelu experimentează erotic cu dorința exprimată

de a-și descoperi vocația, pentru că: "nu am nici talentul tău literar, nici pofta ta teribilă de a citi și răsciti la nesfârșit, nici vocație pedagogică, nici măcar doi părinți minunați ca ai tăi. Eu nu am decât o inteligență medie, un ștremeleac onorabil și pe Hilde tante, cea cu suflul mare cât fundul ei. Cu un asemenea bagaj, aș fi vrut să te văd pe tine ce drum ai fi apucat, ce vocație ți-ai fi împlinit sau nu".

Toate prezențele feminine, deși diferite (căutarea pe principiul *spiritus loci* aduce această diferență) sunt uniforme, cu excepția lui Hilde tante și a fetei lui Samsaru. Toate sunt prezențe greoaie (chiar dacă nu fizic), îmbibate și îmbâcsite în propriul erotism. Tandrețea scenei în care Samsaru o învelește pe fetiță, iese parcă din cadru. Nu ești obișnuit cu așa ceva. Ești obișnuit cu tușe groase, cu parodie densă și cu umor rarefiat. Și pentru Hilde Tante are alte sentimente. Spune despre ea cu oarecare înțelegere că trecuse în viață prin multe, înțelesese într-un anume fel istoria, iar despre cămară...Cămara lui Hilde Tante avea dulceață de cireșe, pastă de măceșe, gem de coji de portocale, iar fiecare borcan era purtătorul unui mesaj istoric: Mai 1984. Inaugurarea Canalului Dunăre Marea Neagră; 1985 Plenara CC pe probleme de agricultură etc. "Hilde Tante nu făcea un mare secret că în fiecare an, din 1978 încoace deschidea de ziua Tovarășului, 26 ianuarie, butoiul cu varză pusă la murat spre sfârșitul toamnei anului precedent și, echipată cu un impecabil șorț alb, de sărbătoare, gătea o inegalabilă mâncare de varză cu costiță de porc scoasă din unsoare, la care îi invita pe el, pe Sari neni, pe Klaus și Willy Schuster și pe Nelu Sanepidu". Căsătoria nu poate fi decât prilej de ironie. Așa cum totul este motiv de parodie. Samsaru și Codruța iau ginseng în serile de marți (fiindcă miercuria aveau după amiază cerc pedagogic, deci dimineața liberă) înainte de a face amor ca să prevină ejacularea precoce.

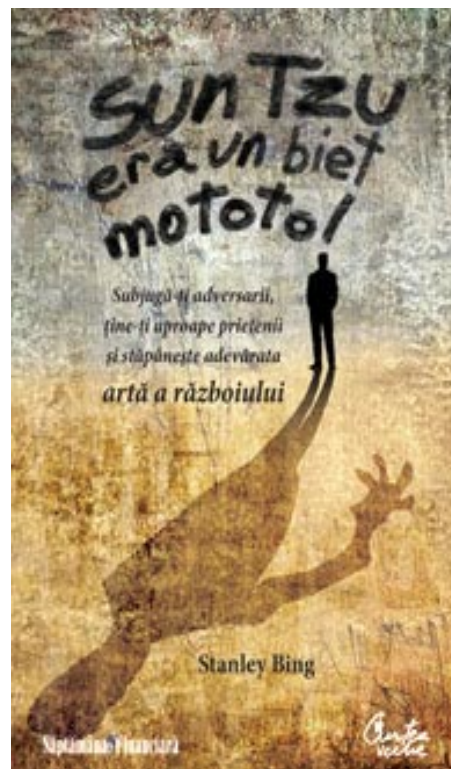
IOAN GROȘAN

Un om din Est

Noul Scris Românesc, Tracus Arte, 2010

Artificiile narative nu aduc nimic nou și nu cred că Ioan Groșan urmărea neapărat asta. Important este că în jurul personajelor (Nelu, Samsaru, Willy și Iuliu, nu știu de ce nu aș pomeni niciun personaj feminin) se pun în funcțiune niște mecanisme care, dacă la început nu te prind, pe parcurs, nu ai șanse să nu fii cuprins de ele. E o gheară în text care agată chiar dacă zgârie și lasă urme. Am avut senzație de disconfort când am văzut personajele perindându-se, așa cum am avut după ce am văzut filmul lui Radu Jude, *Cea mai fericită fată din lume* (deși Ioan Groșan n-are nicio treabă cu minimalismul lui Jude), am fost contrariată, am rețut pe alocuri ceva din anii copilăriei, cu spaimă, m-am gândit brusc în timp ce citeam cât o să mai prindă un astfel de text, cu un racord atât de conturat istoric, am râs și m-am crispat, dar n-am rămas deloc indiferentă și plictisită. Și nu știu de ce am asemănat repede începutul cărții, c-o bere, iar ce-a urmat, c-un vin.

NOU la CURTEA VECHE

FEREAȘTRA DIN SPATE

ALEXANDRU BUDAC

Două spălări pe cap, volumul de proză scurtă al lui Mircea Daneliuc, apărut la doar câteva luni după surprinzătorul roman *Cele ce plutesc*, îmi întărește convingerea că reductibilul regizor este și un autentic *vigilante* al literaturii noastre, un scriitor solitar care-și urmează sigur de sine propriile reguli, indiferent la trenduri, independent de bresle.

Am deplâns, în mai multe rânduri, caracterul neconvingător al dialogurilor și lipsa de substanță a personajelor din proza noastră recentă. Iată de ce, pentru mine, întâlnirea cu ficțiunea lui Mircea Daneliuc presupune nu doar un reconfortant exercițiu de admirație, dar și prilejul de a studia o scriitură vie. Spiritul său de observație este însoțit de un auz incredibil de fin. *Pisica ruptă*, *Cele ce plutesc* ori *Două spălări pe cap* au calitatea de a fi nu doar romane și povestiri izbutite, ci și reflecții implicite asupra diverselor stadii ale limbii române. Fiecare personaj intră în scenă cu un anumit limbaj, cu un vocabular mai personal decât o amprentă și, în special în povestirile din ultimul volum, cu o capacitate inepuizabilă de a măcelări gramatica.

Protagoniștii beneficiază exclusiv de descrieri dinamice, iar caracterul lor transpiră puternic în cuvintele ce li se desprind de pe buze. Nu e vorba doar de regionalisme, expresii argotice, barbarisme propagate prin mass-media sau de erorile atât de familiare ("care" în loc de "pe care", lipsa acordurilor, plurale greșite, englezisme preluate fără discernământ și multe altele), ci de voci distincte, neimitabile, cu repertorii proprii decupate precis din zgomotul care ne alstează zilnic. La început, am crezut că acest talent a fost format prin îndelungată experiență scenaristică, însă cu cât citesc mai mult, și pe măsură ce vizionez filmele mai vechi sau mai noi ale lui Mircea Daneliuc, îmi dau seama că în cazul său este vorba despre o înzestrare lingvistică excepțională și despre inteligența unui artist capabil să se exprime la fel de bine prin mijloace foarte diferite, chiar antagonice. Așa cum se întâmplă cu majoritatea autorilor valoroși, stilul literar din cărțile menționate nu ar putea fi reprodus într-o altă limbă fără pierderi majore.

Sunt prozele lui Mircea Daneliuc realiste? Realismul a ajuns la mare preț astăzi, dar în spatele termenului se ascunde de multe ori o scuză pentru lipsa imaginației. Nu mă refer la acel realism asociat îndeobște de istoricii literari cu Flaubert sau Tolstoi, și pe care Nabokov oricum îl respingea ca pe un nonsens (pentru autorul *Lolitei*, "realiste" erau doar ideile și proletcultismul promovate de bolșevicii din pricina cărora el și familia au fost nevoiți să plece în exil), ci la noua și sinistra dogmă a realismului social exhibată tot mai insistent în cinematografia și literatura zilelor noastre. Ficțiunea autentică nu poate fi niciodată reproducere fidelă a realității. În cel mai bun caz, verosimilitatea devine ceea ce criticul James Wood numește *lifeness*: "viață în pagină, viață adusă la un alt stadiu al ei prin cea mai înaltă înzestrare artistică, fără să devină un gen. Dimpotrivă, face ca alte forme ale ficțiunii să pară genuri, pentru că realismul de acest fel – *lifeness* – [...] educă pe toată lumea și chiar își scolește proprii chiulangii: este ceea ce face posibil realismul magic, realismul isteric, fantasticul, genul science fiction și chiar thriller-ul".

Proza scurtă din literatura română nu are maeștri realiști precum Cehov, nici magi ai fantasticului precum Borges, nici fanatici estetizanți precum Henry James, iar de filiere kafkiene mai bine să nu pomenim. Totuși, din fericire, îi avem măcar pe Creangă (ce păcat că s-a ales praful de tradiția literaturii

pentru copii !) și pe Caragiale (tatăl, desigur) și nu mă pot opri să nu constat că, în general, discipolii lui Nenea Iancu – Mircea Daneliuc se numără printre ei – sunt întotdeauna mai vioi decât "mateinii", "blecherienii", "camilpetrescienii". Dacă ținem neapărat să invocăm realismul romanului *Cele ce plutesc* sau al povestirilor din *Două spălări pe cap*, atunci putem face acest lucru doar având în vedere faptul că Daneliuc, la fel ca I. L. Caragiale, își creează propriul univers folosindu-se de tot ce are mai rău realitatea românească, pentru a ne oferi literatură de calitate superioară. Oralitatea urbană noroioasă devine astfel combustibil stilistic, expunerea crudă a mentalităților noastre stupide își dovedește potențialul cathartic, iar situațiile cele mai groțesti cu care ne confruntăm zi de zi destupă recipientele unui umor negru, clocotitor.

"Clasa I", o schiță de un comic nebun, se desfășoară sub sigla CFR. Dl. Popeci suferă de sciatică, dar acest lucru nu-l împiedică să se comporte cavalereste când intră în compartiment și să ridice geamantanul imens al unei femei de la care speră să primească măcar favorurile unui flirt. Confundat de interlo-cutoarea lui cu un misterios Bengescu, Popeci își asumă o identitate asupra căreia nu are nici un control. Întreaga situație virează înspre o paranoia desăvârșită când bărbatul, înțepenit din pricina durerilor de spate precum "statuia lui Lenin" și blocat de papornîțe, o ajută din nou cu bagajul la coborârea în Craiova, suspectând-o în același timp pe cealaltă femeie din compartiment, o bătrână săcăită, de hotie diabolic organizată. Atmosfera din trenurile românești iese din pagină cu tot cu mirosuri și zgomote, iar limbajul corporal cântărește mai greu decât cuvintele. "Telejurnal", un scheci inspirat de nenumăratele știri care "fac rating", surprinde ca la montaj vocile reporterilor și persoanelor implicate într-un caz de viol, undeva prin județul Vaslui.

Tot în grai moldovenesc neaoș, presărat cu savuroase expresii rusești, vorbește și fata din "Pirsing". Din detalii înțelegem că ea îi povestește iubitului, cel mai probabil în pat, prin ce aventuri trece o studentă când vine de la Chișinău. "Afaceri externe" conține schimbul de scrisori dintre un oficial francez ce vrea cu tot dinadinsul să-și etaleze româna și omologul său de la București, ce speră să se mai bucure de un concediu în Franța. Motivul întregii corespondențe îl constituie însă prezența unor "sitoaien romani" cu râie în tabăra de la Lyon. Cum francezii n-au mai cunoscut râia din timpul Războiului de o sută de ani, situația trebuie rezolvată urgent. În final, întregul bucluc este punctat de retorica valahă. "O zi bună" descrie calvarul unui tânăr silit de împrejurări și de Poliție să joace rolul victimei în reconstituirea violului propriiei prietene. Umilinței i se adaugă o amară bănuială, paradoxal, nu lipsită de haz, când băiatul înțelege că fata îl cunoștea pe agresor.

"Înapoi la Ithaca" propune mai cu seamă un exercițiu formal. Iulică, românul aranjat în America prin tot felul de compromisuri jenante, se întoarce în țară ca să-și recupereze imobilul retrocedat, unde acum s-au aciuiat țigani. Concepută sub forma unui dialog (cu una dintre iubite? cu sine însuși? interlocutorul protagonistului rămâne ambiguu), povestirea mizează pe regresul vizibil de la tonusul optimist (un snobism neghiob, în fond) din perioada nord-americană la pura deznădejde de acasă. "Două spălări pe cap" și "Sighișoara" sunt singurele proze din volum față de care am unele rezerve, întrucât promit ceva mai mult decât oferă. Prima prezintă o zi din viața unui iluzionist de bloc, agasat de un tip fără căpătâi, nu tocmai normal, imprevizibil și

posibil violent. Amenințarea plutește în aer. Până la urmă, declicul conflictual nu se produce. Povestirea pare neterminată, dar alege excelent tabieturile și dilemele locuitorului de la bloc: ritualul îmbăierii urmat de grija să nu-l tragă curentul după ce s-a spălat pe cap și teama, devenită angoasă existențială, de a nu i se zgâria mașina din parcare. Sighișoara, o femeie încurcată cu doi marinari, de ale căror favoruri se bucură pe rând, când se întorc din curse, nu se poate hotărî în dragoste. Tensiunea încolțește odată cu spinii geloziei, însă rămâne insuficient exploatată. Chiar și așa, abilitatea lui Mircea Daneliuc de a-și focaliza perfect obiectivul prin fereastra din spate, spre curtea blocului și intimitatea conjugală, rămâne intactă.

Preferatele mele sunt "Buon Natale" și "Blatul". Formă impecabilă, umor electrizant, și personaje memorabile puse în acel tip de situații mioritice, de nu știi dacă să râzi cu lacrimi sau să-ți faci actele pentru emigrare. "Buon natale" este "Prostia ome-nească" a timpului nostru. Femeile incapabile să mute drobul de sare ori țăranul care încearcă să arunce nucile cu țăpoiul în pod par geniali pe lângă subprefectul Mureșan și hoarda lui de ageamii. Într-o atmosferă grea de intrigi politice, orgolii inflamate și amante năbădă-ioase, lui Mureșan îi revine sarcina de a trimite pomul de Crăciun la Vatican. Operațiunea se desfășoară în cel mai ineficient mod posibil, după o logică tembelă, și lasă în urmă o întreagă pădure defrișată. Peisajul montan sufocat de cartoanele menite a amortiza prăbușirea arborelui are toate șansele să ne intre-n vise, iar imaginea Papei la fereaștră, așteptând bradul din România, este antologică.

În "Blatul", hazardul aduce în același compartiment doi escroci versați. Unul se îmbracă în haine de ceferist și, la mica înțelegere cu "Nașu" , le vinde călătorilor nes din plic, pregătit de el, de parcă ar veni de la vagonul restaurant. Felul cum exploatează psihologia consumatorului de pe

accelerat l-ar face invidios pe orice om de afaceri. În schimb, maniera în care pregătește băuturile vă va determina să vă gândiți de două ori când veți servi cafea de la necunoscuți. Celălalt, un rafinat cunoscător al modelor și gusturilor vestimentre autohtone, vinde pantofi în tren, în stil mare, și are niște teorii privitoare la *fashion* demne de reținut.

Mă refugiez tot mai mult, în măsura posibilului, dezgustat, din calea realității românești ce mă agresează de când deschid ușa cu miasmele, agramaticalitățile, mizeria cruntă și nesimțirea ei abisală, dar nu pot fugi de proza lui Mircea Daneliuc și de felul cum el aduce în pagină această realitate, pentru că mă învață să văd mai bine și să ascult cu atenție. Nu-mi oferă soluții, și nici prea multă consolare, dar autenticitatea artei lui îmi este suficientă. În plus, citindu-l, pot să răd cu poftă, și astfel Infernul, chiar dacă nu devine mai suportabil, măcar nu mai pare amenințător, ci doar ridicol.

LIBRĂRIA ESOTERA

(director Florica Petrean)

esotera

Sărbătorile nu s-au încheiat!

Librăria **ESOTERA** sărbătorește Cartea în fiecare zi!

Librăria **ESOTERA** înseamnă un program managerial dinamic, al mileniului 3.

ESOTERA preîntâmpină emoția examenelor de capacitate, bacalaureat și admitere fiindcă are o ofertă completă de manuale și auxiliare școlare (ghiduri, dicționare, culegeri, antologii, sinteze). Cea mai bună pregătire începe de la cărțile cele mai bune!

La **ESOTERA** găsești titluri de la peste 300 de edituri!

O ofertă care nu trebuie să îți rămână străină : cartea străină!

ESOTERA oferă albume, dicționare, beletristică în engleză, franceză, germană.

Ai nevoie de o carte și nu ai găsit-o?

ESOTERA onorează orice comandă și ți-o trimite acasă!

În atenția școlilor!

Pentru elevii silitori, oricând o carte poate deveni un premiu mult dorit.

ESOTERA oferă cărți pentru serbările școlare la prețuri avantajoase.

Secretul nostru?

SCRISUL CA PLĂCERE

RADU CIOBANU

Procesul de elaborare a unei lucrări de tip monografic asupra unui subiect vast și complex – cum ar fi, bunăoară, viața cotidiană a secolului al XIX-lea – presupune o prealabilă, obligatorie, etapă de documentare care se poate întinde pe o durată de ordinul anilor. E un demers nu lipsit de rafinată voluptate a unor descoperiri neașteptate, dar o treabă de anduranță totuși, care cere răbdare și tenacitate. De pe urma ei, autorul se vede în final posesorul unei enorme mase de "materie" care se cere selectată, organizată, echilibrată, investită cu sens și expresivitate. Totodată, finalul acestui proces e relativ, deoarece o documentare nu poate fi socotită niciodată încheiată, apariția unor noi piste fiind oricând posibilă. Iar după toată această trudă, autorul se alege cu tristețea de a nu putea folosi în lucrarea sa decât o parte, uneori doar o mică parte din îmbelșugata "materie" pe care și-a agonisit-o. Din rațiuni de spațiu, de logică artistică, de echilibru al întregului, va trebui să renunțe la o seamă de episoade și detalii pitorești, tulburătoare, semnificative, la care ține și a căror jertfire o regretă. E unul dintre sacrificiile pe care le presupune orice proces de creație. Și, cum oricărui autor i se rupe inima să abandoneze atâta bunătate de "materie" nefolosită, va căuta s-o recupereze într-un fel sau altul în proiectele sale ulterioare. Este tocmai ceea ce a făcut Ioana Pârvulescu, scriind romanul *Viața începe vineri*.

În 2005, d-sa publica splendidul volum *În intimitatea secolului 19*. În niște considerații liminare, își mărturisea atunci dilema metodologică în care s-a aflat, trebuind să opteze între documentarul sobru sau tentația de a aborda tema prin intermediul unui personaj din zilele noastre, retroputat în secolul al XIX-lea. În cele din urmă a optat - și bine a făcut - pentru formula documentarului, pe care, însă, a reușit s-o protejeze de uscăciunea lemnoasă și impersonală ce însoțește îndeobște, ca o fatalitate, lucrările de acest gen. Grație unei irezistibile implicări afective, a unor pasageri intruziuni de tip romanesc, a simțului umorului și, nu în ultimul rând, pregnanței stilistice, acest documentar a dobândit un caracter eseistic, atipic, în care rezidă și farmecul său. Dar opțiunea abandonată, cea a întoarcerii în timp, nu a fost uitată. E posibil ca presiunea "materiei" documentare rămasă nefolosită să fi dus la resuscitarea ei. Am schițat astfel ipoteza (personală, bazată și pe propria-mi experiență) nașterii a ceea ce avem în față sub titlul *Viața începe vineri*. Un roman care își are cu certitudine premisele în procesul de elaborare a documentarului din 2005. Dar și în pasiunea constantă, ușor idealizantă, a Ioanei Pârvulescu pentru secolul al XIX-lea.

Povestea, alertă, în secvențe scurte, care oferă varii unghiuri de vedere, se desfășoară pe parcursul a treisprezece zile, de vineri 19, până miercuri 31 decembrie 1897. Și pornește de la un domn cam dezabuzat, aflat *nel mezzo del cammin*, dar "întors în timp" în alt veac și despre care, în mod straniu, toți cei care încep să graviteze în jurul său, nu află decât că s-a născut în București, că ar fi gazetar și că îl cheamă Dan Crețu. Despre lumea din care a căzut nu ni se spune nimic, dar putem deduce calitatea ei prin contrast cu uimirea pe care el le trăiește într-un București cunoscut cândva, dar atât de străin acum : "Parcă nimerisem în lumea unui Dumnezeu tânăr și prezent, după ce, ani de zile, trăisem într-o lume tot mai ruinată, care-l pierduse pe Dumnezeu sau pe care Dumnezeu o pierduse. Parcă vedeam cerul, după ce ani de zile nici nu mai știusem că există" (subl. RC.) [...] Un sentiment bun, de dragoste pentru tot ce vedeam m-a strâns de gât [...] Ca niciodată, mă simțeam dornic să privesc, să-mi bucur

ochii cu spectacolul vieții obișnuite." Nu cred că greșesc dacă atribui Ioanei Pârvulescu viziunea sumbră asupra acelei lumi "tot mai ruinate", unde "vestimentația doamnelor, imposibil de închipuit, precum și ideea unor farfurii și pahare moi, aruncate la coș după folosire" sunt detalii care "pe domnul editor Socec-fiul l-au iritat" când le-a găsit în romanul de anticipație *Viitorul începe luni*, al gazetarului Pavel Mirto de la "Universul", și l-au determinat să-l respingă. Era primul manuscris pe care editorul Socec-fiul scria NU, după moartea tatălui său.

Monologul ingenuu al lui Dan Crețu se rostește la pagina 38, iar cu secvența refuzului editorial se încheie romanul. Între aceste două borne ale tramei epice, Ioana Pârvulescu deoalează "intimitatea" vieții cotidiene a sfârșitului de an 1897. Ne aflăm în plină epocă bellă românească, o vreme în care "Oamenii vibrau ca firele de telegraf, erau optimiști și credeau, ca niciodată înainte și ca niciodată după, în puterea științei, în progres și în viitor [...] Banii erau o problemă, dar nu un scop și erau destui oameni gata să-și sacrifice toți banii de dragul unei idei frumoase." Dar mai ales, mai ales!, era aceea "O lume în care în privința modelelor era greu de ales, fiindcă erau prea multe" (subl. RC). Cu această viziune pozitivă, Ioana Pârvulescu se lansează cu evidentă voluptate în ceea ce consideră a fi o aventură pe o altă planetă, asumându-și "riscul de a trăi zi de zi, exact ca oamenii vremii, de a [se] obișnui cu felul lor energetic de a fi, cu regulile lor de conversație [...]" etc. Cu citatul acesta din urmă se deschide *În intimitatea secolului 19*, din care s-a născut romanul de azi. Vreau să spun că *Viața începe vineri* e un roman care nu poate fi deplin înțeles și savurat fără cunoașterea prealabilă a eseului documentar din 2005.

Există, în interpretarea mea, trei personaje care susțin trama epică : Iulia, cu jurnalul ei, fiica medicului Leon Margulis (discreta trimitere spre Iulia Hasdeu se justifică oare sau e doar o coincidență onomastică ?), Dan Crețu, cel căzut din alt timp, și ofițerul de poliție, conu Costache Boerescu. Era nevoie și de acesta, căci viața cotidiană e pretutindeni plină de întâmplări frisonante și atunci era binevenită și o intrigă polițistă, dar tratată elegant și *à la légère*, mai mult ca un test de inteligență pentru polițiști, menită să introducă în narațiune un suspans energizant. Liantul, nu doar dintre cele trei personaje, ci al întregii lumi care populează cele treisprezece zile ale poveștii, este memorabilul Nicu, comisionarul de opt ani, omniprezent cu chipul lui roșu, care "avea lipici la oameni" (are și la cititor) și a dobândit acum șansa ca, prin autenticitatea candorii sale, să rămână unul dintre cele mai simpatice personaje-copil din literatura noastră. Lumea Ioanei Pârvulescu este o lume a oamenilor de treabă, nefamiliarizați cu răul care are încă statut de excepție, de regretabil accident. Răul propagat pandemic prin *mass media* e încă de neimaginat. Veștile se transmit prin Nicu, prin birjari ori, în cazuri de alertă, prin telegraf. În această lume, personajele reale coabitează armonios cu cele fictive, iar "materia" abundentă aflată în așteptare, la-ndemână, se insinuează abil în fluxul epic. Recapitulându-și, de pildă, ce are de făcut în vederea sărbătorilor, doamna Agata Margulis nu face decât să enumere de fapt, în cheie beletristă, toate obligațiile ce reveneau în secolul al XIX-lea unei doamne a casei. Iar ultima frază a pasajului se încheie cu detalii reale foarte concrete: "[...] iar mâine în zori avea întâlnire cu Asociația Materna. Urmau să viziteze Leagănul Elisabeta din strada Teilor 11, inaugurat cu vreo trei săptămâni înainte, la sfârșit de noiembrie." Tot astfel, viața celebrului în epocă actor Grigore Manolescu, care

nu-și aflate locul în eseul din 2005, e povestită aici cu șarm de doctorul Margulis. Astfel de exemple pot fi culese aproape din fiecare pagină. După cum, nelipsit e duhul lui Caragiale, care interferează inefabil întregul text, revelându-se pe neașteptate în câte o mică secvență de neuitat, precum cea în care nea Cercel, "portarul lui *Universul*", îi citește lui Nicu gazeta : "- ăăDi-ver-se. Știre din revista Bor-del... Bor-der-and... Bor-derland. Planeta Marte și mar-ți-e-niăă Ascultți? Și continuă strecurând comentarii proprii, cum făcea mereu : ăăAflați dar că mar-ți-e-nii nu mănâncă carnea de animale, dar se servesc de ma-muți ca animale de transport. Caii lor sunt mari cât po-ne-ii noștri.ăă Care po-ne-ii noștri ? Care ponei ? ăăBoii lor sunt mai mici - adică noi avem boi mai mari - și au un singur corn [...]" Firește, textul buchisit de nea Cercel e și el autentic.

Trama epică e tricotată cu rafinament, perfect proporționată, cuprinzând cam de toate, crimă, furt, explorare detectivistică, scene de gen, amor, întâmplări stranii etc., întrețesute printre evenimentele reale ale vremii. Sunt lăsate și deschideri înspre eventuale interpretări simbolice, iar unul din farmecele cărții stă tocmai în dezinvolta glisare prin timp și ușoara evanescență a întâmplărilor, niciodată limpezite într-un final cert. S-ar putea astfel comenta copios pe seama nopții de revelion, când, în locul momentului banalizator răvase, i se propune fiecărui comesean să facă o predicție: e un fertil prilej de reflecție

pentru cititor. În fine, ca și cum ar spune "acum gata cu joaca!", un *Epilog* rezolut și concis ne readuce în realitatea de azi.

Intelligent, spiritual, nostalgic și totuși stenic, *Viața începe vineri* e un roman pe care Ioana Pârvulescu l-a scris cu o plăcere imposibil de disimulat. Ea se transmite acum, contagios, și asupra actului lecturii.

Ioana Pârvulescu, *Viața începe vineri*, roman, București, Humanitas Fiction, 2009.

cafe kultour
ciné-concert, grafiti, live-mix radio, marionete, expoziții foto, proiectie de filme

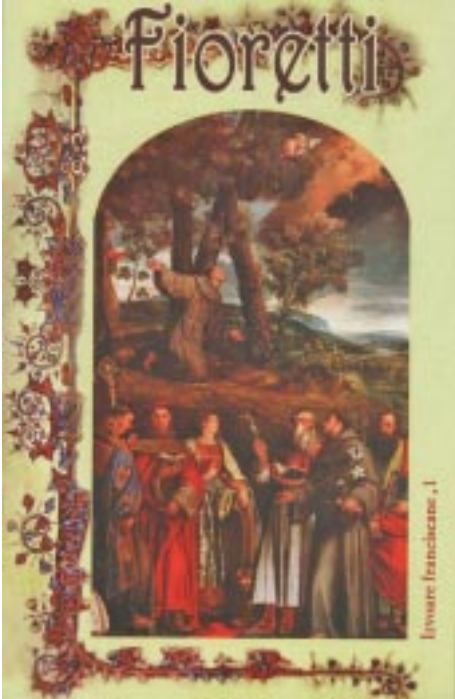
săptămâna cafenelelor 19-24 aprilie

Acces liber la toate evenimentele.

BUCURIA VIETII

CLAUDIU T. ARIEȘAN

(I) Emblema fericirii serafice și sublima corelare a sfințeniei cu surâsul cald aparțin definitiv "Frățiorului" Francisc de Assisi, întemeietorul Ordinului monastic al "sărăcuților". De multă vreme așteptam o versiune completă și modernă a crâmpeielor sale hagiografice, reunite de urmași sub genericul de "floricele". Iată, în fine, volumul ***I Fioretti di San Francesco*** sau ***Florilegiul faptelor minunate ale sfântului Francisc***, pref., trad. Ștefan Acatrinei, Editura Serafica, Roman, 2009, 252 p. Ca primă apariție a seriei "Izvoare franciscane", cartea de față reia cu fidelitate varianta populară italiană tradusă frumos și adaptată după latinescul *Actus beati Francisci et socorum eius*: un amestec de fapte istorice și istorioare pioase, insistând asupra miraculosului și chiar asupra episodului teribil al stigmatelor sacre primite pe muntele Verna de "il Poverello" în anul 1224. Bunicul meu dinspre mamă, pe jumătate vienez, se numea Francisc și în zilele crâncene ale Primului Război Mondial a intrat cu mulți colegi de oaste în rândurile Ordinului laic al Terțiarilor Franciscani, ca și Dante Alighieri odinioară. A rămas de atunci, așa cum îi cerea cinul, un om de o generoasă sănătate sufletească și o seninătate uluitoare, până la senectute mereu surâzător și atașat de cele sfinte, salutând cu reverență fiecare biserică prin scoaterea pălăriei, ocrotindu-și atent nepoțelul pe care îl ajutase enorm în primii ani de viață și îl numea "prietenucul" său. Sper că fericirea spirituală a primului poet italian, autor al extaticului "Cântec al creaturilor" se transmite tuturor urmașilor săi atitudinali, dar și

copiilor ce îi preiau numele cu reverență, Francisc ori Francesca pre limba noastră.

(II) O antologie utilă pentru definirea fruntariilor și specificului gândirismului autohton este **Nichifor Crainic, Teologie și filosofie. Publicistică (1922-1944)**, ediție critică, note de Adrian Michiduță, Editura Episcopiei Giurgiului și Editura Aius, Craiova, 2010, 400 p. Cu mici și neînsemnate excepții volumul nu republică articole și studii apărute anterior în volumele de eseuri publicate de Nichifor Crainic în perioada interbelică, ci doar pe cele inițial tipărite doar în revista "Gândirea". Adept și ideolog al etnocrației, cum îl definește editorul său, el a transfigurat metafizic sămănătorismul de la începutul veacului XX, transformându-l deliberat și entuziast într-o mișcare cu adânci conotații teologico-filozofice, la care au aderat mulți intelectuali notabili ai vremii.

Precedată de o documentată cronobiografie, culegerea conține trei secțiuni distincte dar perfect complementare: Teologie, Filosofie românească și Filosofie social-politică. Interesantă e și stenograma discuției din 1969 purtată cu Adrian Corbu, ce lămurește unele aspecte mai umbratice ale personalității și concepțiilor mentorului gândirist.

(III) Aleasă chintesență a reverenței duhovnicești și a bucuriei sacre este cartea **Sf. Efreem Sirianul, Imnele raiului**, introd., trad. diac. Ioan I. Ică jr., Editura Deisis, Sibiu, 2010, 152 p. Ilustrul scriitor creștin și *Pater Ecclesiae* de secol IV e socotit azi "cel mai mare poet al epocii patristice și poate singurul teolog-poet care poate sta alături de Dante", impunând chiar și de unul singur o a treia direcție a tradiției creștine pe lângă cea greacă și cea romană, anume cea aramaico-siriacă. Cum notează inspiratul său editor, "munte cosmic și Arcă eclezilogică, Raiul efreмян apare ca un veritabil *zigurat* creștin, plutind asemeni arcei lui Noe pe marea învolburată a istoriei". Două interpretări teologice remarcabile la obiect, semnate de Sebastian Brock și André de Halleux, complinesc acest elegant volum de autentică literatură metafizică, teaurizînd în română fluidă cele 15 mirabile poeme *De paradiso*.

(IV) Colecția "Călăuze duhovnicești" ne îmbie cu o personalitate emblematică a monahismului autohton, **Sfântul Paisie de la Neamț, Cuvinte și scrisori duhovnicești**, ediția a II-a, vol. I-II, trad. Valentina Pelin, introd. Virgil Cândea, Editura Doxologia, Iași, 2010, 240 + 350 p. Cum scrie regretatul academician ce îi prefătează scrierile, cititorii află de aici "sfaturi prețioase despre ascultare, smerenie, tărie în credință, venite de la un bun cunoscător al cărărilor Sfinților Părinți, de la un lucrător al desăvârșirii și, în același timp, de la un dascăl iscusit, dar blând, priceput în slăbiciunile oamenilor din vremurile noi și în meșteșugul de a-i vindeca". Manuscrise slavone ale starețului mănăstirilor Dragomirna, Secu și Neamțu, plecat la cele veșnice în 1794, au fost găsite recent în arhive mănăstirești și de stat din Republica Moldova, rodul acestor descoperiri însemnate apărând acum reeditat spre folosul tuturor celor interesați de opera învățatului părinte nemțean. O seninătate de dincolo de fire transpare din rândurile cuviosului duhovnic autohtonizat.

SOLIDARNI Z RUMUNIA –

SOLIDARI CU ROMANIA

DAR DE SUFLET SI IN IMAGINI

ADINA HORNEA ABRUDA

În 29 decembrie 1989, când în București se trecuse de curând de la trasul gloanțelor la cel al sforilor, câțiva polonezi pornesc în "expediție". Cuvântul îi aparține celui care avea să immortalizeze la București imagini tulburătoare consecutive Revoluției izbucnite pe 16 decembrie la Timișoara.

Robert Kaminski de la Radio Polonia, operatorul de televiziune Jozef Kowalewski, Przemyslaw Walewski și Maurycy Klopocki – jurnaliști la ziarul "Azi" (Dzisiaj) – și Jan Kolodziejcki, în calitate de reprezentant al Conducerii Sindicatului "Solidaritatea" din regiunea Wielkopolska, își asumă dificila misie de a trece granița pe la vecinii noștri ruși, pentru a aduce în România medicamente, materiale medicale și, nu în ultimul rând, cum avea să mărturisească Jan Kolodziejcki, pentru "obținerea de cât mai multe informații referitoare la schimbările survenite în urma răsturnării dictaturii Ceaușescu."

Revoluția e o experiență unică. Pentru "jurnaliști, eroi și teroriști", ca să parafrazăm titlul ultimei cărți a jurnalistului Lucian-Vasile Szabo, apărută în decembrie 2009 sub oblăduirea Memorialului Revoluției din Timișoara. Trimiterea nu este întâmplătoare. Înainte vreme, în urma unei expediții rămâneau, de multe ori, hărți. "Expediția" poloneză din decembrie 1989 "s-a lăsat" cu o expoziție și un album de fotografii. Pe care Institutul Memoriei Naționale din Varșovia (Instytut Pamięci Narodowej) și Institutul Polonez din București le-au donat Memorialului Revoluției. "Mi s-a părut firesc – ne-a relatat domnul Jarosław Godun – directorul Institutului Polonez din București – ca această expoziție să rămână în patrimoniul Memorialului Revoluției din Timișoara, ca un gest simbolic de acum 20 de ani, când polonezii tineri au venit cu aceste ajutoare umanitare pentru România". În același registru, domnul Janusz Kurtyka, președintele Institutului Memoriei Naționale, a precizat: "Avem aici o mostră modestă a activității noastre, dar prin darul nostru dorim să stârnim curiozitatea..."

Geneza expoziției nu a fost una întâmplătoare. Konrad Bialecki, istoric "adjucecat" atât de Institutul Memoriei Naționale, cât și de Departamentul de Istorie din cadrul Universității "Adam Mickiewicz" din Poznań, își amintește că ideea expoziției i-a venit în anul 2006, când a fost invitat la Brașov de către Asociația "15 Noiembrie 1987" să țină un discurs despre revoltele muncitorești de la Poznań din iunie 1956, îndreptate contra conducerii staliniste din Polonia și înăbușite în sânge, urmate mai apoi de Revoluția maghiară din toamna aceluiași an. Ulterior, în urma întâlnirii cu directorul Institutului Polonez, ideea a prins repede viață. Și încă ce viață! Realizate în condiții grafice excepționale și cu o traducere pe măsură (Sabra Daici), atât expoziția, cât și albumul "reprezintă o mărturie specială a schimbărilor bruște și tragice survenite în țara care și-a încheiat sângeros socotelile cu regimul comunist, alegând un alt drum spre libertate decât o făcuse «Solidaritatea» poloneză", afirmă Jan Kolodziejcki, autorul fotografiilor, în gândurile sale către cititor.

De altfel, albumul se deschide cu o introducere documentată a istoricului Konrad Bialecki, care face un salt atât în timp, cât și în spațiu, pentru a puncta traseul pe care l-a parcurs România din anii '70 până în 1989, când, deși înconjurată de state comuniste, era izolată ca o enclavă. În 1989 lumina nu mai venea în România nici măcar de la Răsărit! Cuvintele de încheiere ale lui Jan Kolodziejcki sunt semnificative: "Ne-am întors în țară obosiți, dar impresionați de România care se trezea la o nouă viață". Citite acum, după 20 de ani, pentru noi sunt plurisemantice! Noi vom încheia cu unul lipsit de echivoc: *Dziekujê, Polska!*

OLGA CABA. UN DESTIN ROMANESC

PAGINI INEDITE DE CORESPONDENȚĂ

LIGIA DUMITRIU

UN HAIDUC FEMININ

Dacă recenziile din perioada interbelică marcau la superlativ calitățile scrisului Olgăi Caba, după cea de-a doua jumătate a deceniului al patrulea, până la finele anilor '60, scriitoarei i se aplică cu rigoare carteziană tratamentul celor căzuți în dizgrația autorităților, dublat de consecințele unor opțiuni private, ieșite din norma comună: sedințe de spiritism și alte incursiuni în domeniul paranormalului și, nu în ultimul rând, căsătoria cu Eric(a) Tecău¹, un caz de transsexualitate ce a stârnit puternice reacții în epocă.

Exmatriculată din societate, marginalizată ca autor, trăind vremuri ce au pus la grea încercare intelectualul prin brutalitate fizică, ori prin alte mijloace perfide de persuasiune, este remarcabil faptul că Olga Caba și-a ales propriul drum atât în viață, cât și în creație, fără a ține cont de grilele celor din jur ori de bavardajul fără sens al lumii. Astfel, imaginea pe care Olga Caba și-a creat-o în ochii contemporanilor a contrariat în permanență prin gesturi controversate, imprevizibile, catalogate drept "excentrice", care au creat, pe fondul unor evenimente istorice de excepție, premisele unui *destin romanesc*. O biografie *aliter*, absolut spectaculoasă.

În acest sens, portretul pe care Anișoara Odeanu îl realizează Olgăi Caba, o dată cu sosirea acesteia în capitală, ilustrează o latură specifică și caracteristici de comportament ale unei apariții atipice, ale unei prezențe feminine neobișnuite, cu trăsături structurale deosebite, gesturi, atitudini și gusturi, mai degrabă bărbătești: "Olga Caba este o tânără scriitoare, venită la București de pe meleagurile Clujului. Un fel de florăreasă înaltă, ciufulită, cu aer pădureț, care nu se poate împăca, în nici un fel, cu rafinamentele civilizației, nici la vorbă, nici la înfățișare și nici la gând. Anul trecut o vedeai pe stradă cale de o poștă, – i se năzărise că, peste făptura înaltă, încoronată de o claie de păr papuș, i-ar sta cât nu se poate mai bine, un veritabil fes turcesc, roșu ca apusurile bosforice și cu un ciucure negru care pendula încolo și încoace după mersul ei săltat de *haiduc feminin* (s.n.). Și totuși, această hirsută apariție, ce nu are nimic de a face cu acea feminitate de «flori, dantele și cristale» cântată de toți poeții consacrați sau neconsacrați ai faunei masculine – are în ea un *farmec straniu de tânără sălbăticiune* (s.n.)".²

Fie și avertizată în legătură cu excentricitățile Olgăi, decizia sa de a-și "legaliza" relația cu Erica Tecău, ce devine în urma unei operații de schimbare de sex – Eric, la nici trei ani de la eliberarea sa din închisoare, la mijlocul anilor '50, ne lasă și acum perplexi. Lucian Blaga descrie, într-un amplu fragment din *Luntrea lui Caron*, vizita Olgăi Caba la Cluj, alături de Eric(a) Tecău, fosta sa studentă și colegă, la vremea aceea, cu Ștefan Augustin Doinaș la Facultatea de Filozofie din Sibiu. Stranietatea acestui caz îi provoacă lui Lucian Blaga puternice dureri de cap și împotmoliri în discurs fiind, fără îndoială, depășit de extravaganța acestor întâmplări: "Eu îmi duceam – spune Blaga – mâna la ceafă, îmi pipăiam umărul, fruntea, îmi netezeam părul, îmi atingeam genunchiul, ca să-mi redobândesc argumentele contactului meu cu realitatea, contact ce mi se părea iremediabil compromis". Oroarea lui Blaga față de această "neșteptată, surprinzătoare, incredibilă revelație anatomico-fiziologică" deformează – prin groasa, pe alocuri, accentuare a portretului celor două – realitatea până la afirmații false, discutabile și dezavuate, prin care sugerează frivolitatea scriitoarei, afirmând faptul că aceasta ar fi cultivat dintotdeauna relații din cele mai nepotrivite, că nu ar fi fost la prima "abateră" și că s-ar mai fi "incurcat" la Paris cu un chelner, un negru și cu un poet sau că

ar fi fost căsătorită cu un poet și cu un actor. Relația cu o femeie-bărbat depășește, pe bună dreptate, cu mult puterea de înțelegere a lui Blaga, fiu de preot, ce nu putea avea prea multă larghețe pe această temă, ce primește o lovitură directă în ierarhia sa, unde drept culmi absolute ale indecenței erau, până în acel moment, amorul cu chelneri și cu negri: "*Această femeie, cu profil ușor cabalin, cu privire isteată, îmi strângea mâna într-un fel nu tocmai femeiesc. Strângerea ei de mână îmi lăsa în palmă o senzație ciudată. (...) Îmi amintesc de un zvon care circula în jurul acestei femei. Mi se spunea că ar avea înclinări lesbiene. (...) (s.n.).* «Ei, ce spuneți despre cazul nostru, domnule Profesor?»», mă întrebă cu dezinvoltură și cu mișcări cam dezarticulate Olga. «Care caz?»», întreb. «Cazul nostru! Știți, Erica nu mai este Erica, ci Eric. Eric Rarău. Și-i soțul meu». Casc gura. Începe o scenă pe care ochiul și auzul refuză să o cuprindă. «Vă mirați?» continuă Olga...«Da, fără glumă. Știți, este vorba despre un caz fals de hermafroditism. (...) Bietul Eric, dintr-o eroare a părinților, a fost crescut de mic ca o fetiță. Starea lui civilă s-a menținut prin puterea obișnuinței. Dar ce greu i-a fost, când, la pubertate, i s-au trezit instinctele. Ce greu – mai ales în timpul studenției. Dormea la căminul studenților, cu patru fete în cameră. Vă închipuiți ce suplicii pentru băiat să vadă frumoasele fete evoluând printre paturi! Dar uite, l-am dezlegat. L-am schimbat macazul. (s.n.). Ce spuneți domnule profesor?». (...). O viață întreagă Olga a trăit în, prin și din extravagante. (...)».³

Acest eveniment neobișnuit din viața scriitoarei a determinat și el, alături de contextul istoric, alunecarea opereii într-un plan de interes secund, o anumită rezervă din partea editurilor, dar și cimentarea anumitor prejudecăți declarate sau nu, față de valoarea opereii scriitoarei.

În încercarea de a realiza un inventar al momentelor biografice decisive, Olga Caba pune istoricul literar într-o permanentă încurcătură, atât prin densitatea faptelor trăite, cât și prin caracterul lor neobișnuit. Dacă în perioada interbelică prestigiul Olgăi Caba începea să se contureze, fiind acum în plină creștere și definire artistică, după Diktatul de la Viena și instalarea noului regim, scriitoarea este reținută de către autorități din motive politice, cunoaște experiența detenției și a "reeducării" la Mislea și Văcărești, este exclusă din învățământ și rămâne în provincie (Sebeș, județul Alba) până la sfârșitul vieții. În schema recapitulativă a evoluției sale scriitoricești sunt importante eseurile și nuvelele publicate în revistele "Abecedari", "Gând românesc", "Pagini literare", "Gândirea" și în "Revista Fundațiilor Regale", când Olga Caba devine un nume remarcabil alături de Grigore Popa, Pavel Dan, Eugen Jebeleanu, Yvonne Rossignon, Radu Brateș, Emil Giurgiuca și Ion Chinezu. Scriitoarea își reeditează debutul, după aproape trei decenii de absență – făcând excepție un număr neînsemnat de traduceri din limba suedeză și germană, precum și o serie de poeme incluse ulterior, în volumul *Poezii* (1970) – abia la vârsta de șaiszeci și patru de ani, cu primul său roman, *Cumpăna din cetate* (Editura Cartea Românească, 1977) ce are la bază experiența scriitoarei la Durham (Anglia), în urma bursei de studii primită în perioada interbelică, din partea Consiliului Britanic.

Discreția și indiferența suverană față de succes au fost caracteristicile prime ale atitudinii adoptate de către Olga Caba o dată cu instalarea regimului comunist, precum și după momentul '89, când ar fi putut face paradă din suferințele îndurate în închisorile comuniste. De altfel, opera sa este caracterizată "prin minima dorință de consemnare a ororii"⁴, după cum remarcă și Mircea Țicudean, experiențele negative nefiind, în general, tematizate,

cu excepția unui manuscris din arhiva scriitoarei, parțial deteriorat, posibil cu bună știință. Refuzând orice formă de compromis în epoca totalitaristă, când editurile îi resping volum după volum, pe motiv că "nu se inspiră din marile probleme ale actualității și nu conțin semnificații etice majore"⁵, Olga Caba este autoarea unei opere autentice și valoroase, sincronizată *avant la lettre*, caracterizată încă de la primele publicații prin intelectualism, ironie, spirit ludic, luciditate, livresc, cosmopolitism și estetism. În ciuda contextului istoric inhibant și a greutăților pe care le-a întâmpinat, Olga Caba a refuzat instrumentalizarea creației sale, opera sa rezistând, în orice moment, grilelor unui examen critic riguros, fiind imperativă reeditarea și relecturarea opereii sale.

O LADĂ FERECATĂ ȘI COMORILE EI

De ordinul surprizei este și arhiva scriitoarei, la care am avut acces grație bunăvoinței familiei Ioan Vărtosu din Sebeș, moștenitoarea unui fond impresionant de manuscrise și de corespondență, ce oferă exegeților o deschidere neașteptată atât asupra vieții și opereii scriitoarei, precum și asupra personalităților cu care aceasta a corespondat, epistolele constituind un spațiu documentar valoros și o incredibilă restituire a mărturiilor umane. *Jurnalul de călătorie în China, Fenomenul spiritist*, poemele în limba engleză, creația dramatică, precum și corespondența excepțională cu membrii Cercului literar de la Sibiu au completat aria tematică cunoscută până acum și au reușit să clarifice, parțial, golurile unui puzzle biografic desfășurat pe versanții a opt decenii. Olga Caba se dovedește atât în epistole, cât și în caietele primelor sale încercări literare o intelectuală de clasă, cultivată, nonconformistă, controversată, precocă, cu un fond imaginativ puternic și lipsită de prejudecăți. Alături de figurile familiale ce i-au marcat destinul atât prin prezență – cum este cazul unei mame autoritare și inhibante, cât și prin absență – tatăl, un loc important în viața scriitoarei îl ocupă prietenia de-o viață cu Eta Boeriu, Nicu Caranica, Ion Negoitescu, I. D. Sârbu, Lucian Blaga, Ion Vlasiu, Anișoara Odeanu (Doina Peteanu), Laura Cocea (nepoata maestrului Luchian) și, în mod special, cu Wolf von Aichelburg, corespondența dintre aceștia

constituind un spațiu privilegiat al comunicării autentice. Astfel, în ciuda aparentei izolări în provincie, Olga Caba a păstrat un contact permanent cu ultimele apariții editoriale, cu ce se întâmpla "afară", remarcându-se aprecierea de care se bucura în ochii corespondenților săi de excepție.

Correspondența de aproximativ o mie de scrisori și cărți poștale redactate în limba română, engleză, franceză, maghiară, suedeză, spaniolă, germană și italiană – valorificată parțial, într-un număr, dedicat integral Olgăi Caba, al revistei "Discobolul"⁶ – conturează liniile unor evoluții spirituale și intelectuale nebanuite până acum. Acest fond impresionant de epistole și mărturii umane creează o neașteptată deschidere, provocând istoricul literar prin munca de clasificare, de sortare a documentelor, de identificare a unei modalități de lucru, prin faptul că schițează nervurile unei intersubiectivități puternice între "clasiici contemporani", prin talentul cu care sunt scrise, prin limbajul viu, dezinhbat sau prin afirmații care intră, uneori, în contradicție cu păreri ce au făcut deja istorie.

Cele trei epistole inedite pe care le-am selectat (*Olga Caba către Tirmosel – Eric(a) Tecău, Olga Caba către Zaharia Stancu și Wolf von Aichelburg*) sunt o fantă spre o lume redată uneori cu ironie, altădată cu un ton grav, dar întotdeauna cu sinceritate, ce devine pe parcursul acestor mărturisiri calitatea lor esențială. Sunt texte de o desăvârșită eleganță stilistică, de un umor subțire, născut mai degrabă prin aluzii ce seduc prin revelarea bogăției de evocări, opinii, portrete și fapte. Deosebit de valoros și de bogat este fondul de corespondență cu Wolf von Aichelburg, pe care Olga Caba îl cunoaște la mijlocul anilor '30, în cadrul Cenaclului lui Victor Papilian, ce numără 424 de epistole și vederi trimise între anii 1952-1993.

Aceste pagini de corespondență sunt *inedite* și, din mai multe considerente, sunt și extraordinare: mai întâi, ele se constituie în mărturii unice și directe, spun povestea unei relații mai...*altfel*, fiind epistole născute din însăși nevoia de comunicare, de refuz al tăcerii totale și al ambiguității, transformându-se, pe alocuri, în schițe de roman ale formării artistului, venind cu explicații și reacții din interior, cu analize ale actului creator prin care se constată relația de sinonimie absolută între a scrie, a fi și a supraviețui.

OLGA CABA CĂTRE ERIC TECAU (TIRMOȘEL)

10.III.1954

Draga mea Erica,

I

Sunt liberă de 3 zile și stau la Seini la mama. Am avut condamnare administrativă de 3 ani, dar n-am făcut decât jumătate și m'am redat plăcerilor unei vieți libere...

Aici îți trimet o cerere pe care te rog să o prezinți personal la secția de inv. cât de curând, chiar azi dacă se poate căci sunt absolut lipsită de subsistențele materiale.

Te rog să nu te temi că te prejudiciază, deoarece comandantul penitenciarului din Mislea, de unde am plecat, mi-a ținut la despărțire o cuvântare demostenică, din care reieșea că mă consideră reeducată, un element mai demn de încredere ca înainte – te cred și eu – și că pe baza certificatului emis de acolo și care trebuie să fie la raion de-acum, nici n'am înaintat, nici n'am regresat, ci mă pot întoarce acolo unde am muncit înainte – și sper că nu se referă la neant. La țară nu vreau, prefer 8 ore la oraș. Ca argument pot să aduci un grav reumatism contactat între timp și care – între 4 yeux – e mai mult ipotetic și care mă oprește de a circula personal în mijlocul noroiului și a baligei unei vieți rurale. Fă-o și pe asta Erica, vrei?

Mi-a părut rău mereu când mă gândeam că trebuia să te simți prost după felul în care ne-am despărțit și că am fost luată de la tine din casă. Sper serios că n-ai avut nici-o neplăcere din cauza mea, sau da? Nu știu cum să vă mulțumesc, vouă prietenilor mei din Sebeș, pentru felul cum ați ajutat-o pe maică-mea în durerea ei nedumerire atunci când s-a dus după lucrurile mele. Te rog să o săruți din partea mea pe Bertî, pe Lidia, pe Pușa și spune-le că abia aștept să le revăd.

Eu n'am dus-o rău de loc, având un caz ușor – P.N.Ț. – și am făcut numai jumătate din pedepsa de 3 ani pe care mi-au fixat-o la început. Nu era zi să nu mă gândesc la voi cu dor și nostalgie – Erika, ce-ți mai fac găinile și țăpul din Șpring? Căinele mai trăiește? Ți-au mai făcut mâțele pui în pat și găinile ouă în bibliotecă? Cum te mai descurci? Ce fac prietenele mele?

Eu mă simt puțin dezorientată în fața perspectivei de a relua viață de la început, nu știu dacă e sau nu nevoie de a fi reabilitată în ochii răuvoitorilor, dar cred că și în privința asta îmi vei sta în ajutor. Spune-le că am făcut o școală în plus și am învățat să muncesc și să tac din gură, dar sper să nu fie nevoie nici de atât, pentru că oricât am fost asigurată că nu voi fi prejudiciată în nici un chip. Sfătuiește-te cu Berta, femeia asta e un geniu în multe privințe. Stau în așteptarea unor vești de la voi. Tot Bârlea e ștăbul?

De altfel sunt bine și sufletește nezdruccinată, puțin mai sceptică poate. În orice caz, sunt mai odihnită decât tine. Am făcut o cură de somn clasa I. Scrie-mi cât de curând: Seini, raion Șomcuta Mare.

Vă sărut pe toți,

Olga

Dacă scrii recomandat, să scrii pe adresa mami – Maria Kádár – căci nu am buletin.

OLGA CABA CĂTRE ZAHARIA STANCU

Stimate dl. Zaharia Stancu,

II

Nu știu cum să vă mulțumesc pentru frumoasele rânduri în care m-ați felicitat de ziua mea și aș avea încă multe altele pentru care să vă mulțumesc. Într-adevăr viața mea a luat o fericită întorsătură după intervenția Dvs., și a atâtor alți scriitori acordându-ne o soartă demnă prin înlesnirile atât de substanțiale acordate de un scriitor de condiția Dvs.

Ați fost într-adevăr o providență pentru noi și îmi aduc aminte de aceasta mai ales atunci când vă amintiți de noi de Anul nou și cu ocazia aniversării mele pe cei care îmi sunt aproape se întâmplă s-o uite. Dvs. niciodată.

Nu am decât cuvinte cu care vă mulțumesc

și nu găsesc vorbe destul de alese și destul de frumoase să leg din ele un buchet demn de atâta bunăvoință și solitudine.

Păcat că nu merit atâta solitudine.

Vina nu este însă a mea. Căci eu nu consider că nu aș avea nimic de spus; dar se vede că directorii de revistă o cred așa, și nu numai în acele zile de lipsă de hârtie, ci de câțiva ani încoace, căci fără un motiv știut de mine ele au început să-mi ignore tot ce le trimiteam; și mă întrebam adesea de ce? Sunt încă în deplinătatea posibilităților a facultăților mele, ca scriitor consider că m-am dezvoltat și când văd că, [1⁷ ale mele slabe reușite [1⁸ să vadă lumina, mă întreb de ce mi-a refuzat Editura Dacia un volum de nuvele fantastice din cele publicate pe vremuri la "Revista Fundațiilor Regale" și la "Gândirea" împreună cu altele mai noi și de ce îmi ține Cartea Românească deja de trei ani nepublicat un roman de epocă?" În asemenea împrejurări nici nu mă mir că sunt scriitori ce se lasă publicați în străinătate.

Eu știu că în această problemă dumneavoastră nu aveți nici un amestec. Cui însă decât dumneavoastră care sunteți pentru noi toți ca un păstor, aș fi putut să menționez acestea și să vă spun că rândul din scrisoare dvs. în care îmi mulțumiți "pentru strădania mea de a-mi aduce aportul la dezvoltarea literaturii române și la cultivarea conștiinței umane" și îmi vorbiți de numele meu ce se înscrie printre valorile contemporane. Simt ca pe o amară ironie aceste înalte aprecieri deoarece sunt o scriitoare care n-a mai fost publicată ca alții de foarte mulți ani și sunt propriu-zis cu bună știință îngropată de vie. Primiți, vă rog, această scrisoare ca pe un document uman de o sinceritate care poate nu caracterizează toate scrisorile ce vă trec prin mână. Și pe lângă aceasta, toate sentimentele de recunoștință ce mă leagă de numele dumneavoastră toate mulțumiile care le meritați cu prisosință din partea mea și din a multor altora și urările mele călduroase de sănătate și tot ce singur vă doriți.

A dvs. cu toată stima,

Olga Caba

WOLF VON AICHELBURG CĂTRE OLGA CABA

23 octombrie 1964

Dragă Olga,

III

S-au petrecut atâtea în ultimele zile că mi-e greu să găsesc contactul cu scrisoarea ta din 10. Cred că ți-am scris, între timp, o scurtă carte poștală de liniștire. Am fost la București și de acolo la Brăila unde vroiam să stau o zi și a trebuit să stau 3, ca să rezolv ceea ce am avut de rezolvat. A fost dezolat. Să stai fără ocupație, amânat din motive protesti, într-un oraș searbăd ca Brăila, zile de toamnă molatecă, tristă, pline de un trecut mai mult penibil. Pe doi prieteni nu i-am găsit și la un al treilea loc, unde am ajuns seara târziu, n-am putut să mă culc decât foarte târziu, trebuind să mănânc la ore nepotrivite raci, să beau oțetul acela violet, care prin ținuturile acestea e luat drept vin și – mai cumplit – să ascult povești. Neputând să rezolv sâmbătă ceea ce trebuie să rezolv și, fiind nevoit să abuzez mai departe de o ospitalitate prea cordială am fost târât, duminica, la țară, la o "nuntă", am jucat hora, am fost la "nunul mare", am fost decorat cu niște floricele de masă plastică și a trebuit, din oră în oră, să mănânc. Am fugit, într-o vreme, la câmp. La Est de Marea Caspică e o stepă salină cu numele de Ust-Urt. M-a îngrozit numele, de când eram copil. M-am simțit ca în acest Ust-Urt. Absența mea – cu toate că eram peste 200 de persoane – fusese alarmantă și am fost pedepsit crunt cu vin și țuici și tandrețe de semi-îmbățați. Către seară am reușit să o întind. Am găsit "o ocazie", iar când am vrut să mă culc, la Brăila, în casa goală, am năpustit vecinii ca să audă despre cum a fost la nuntă, să mai aducă vin și pui și alte pământești și să mă aducă la culmile disperării. Nu era destul cu atâtea. O femeie a adus pe sora ei, o Viorică și a început "acum de ne cunoaștem și ce mi-e

Sibiu, ce mi-e Brăila, avem case, de ne-am face rude..." M-a salvat un frate beat turtă, care din 2 în 2 minute, a vrut să știe dacă-l iubesc atâta cât mă iubește el pe mine. Niciodată o "dragoste" n-a fost mai salvatoare pentru mine și nevoia de a-"I" culca, m-a scăpat și de codoașă și de grijă și de tot alaiul mahalalei brăilene. Luni am tot hoinărit prin alei desfrunzite, m-am uitat la case dărăpănate și la afișe "se vinde o canapea, două fotolii, un ceas antic, un frigider etc. ..." și m-am dus chiar – horrible dictu – la cinema, o monstruozitate chinezească cu doi îndrăgostiți care se aruncă de pe o stâncă într-un loc din care, semnul iubirii atotbiruitoare și atotdăinuitoare, răsăreau flori, culoarea sângelui. Nici măcar miracolul acesta nu m-a putut consola. În sfârșit, marți, am aranjat treburile mele, ceva cu Delfi. De ieri, sunt și cetățean al Sibiului. Sunt felicitat ca un mire (Era cât pe aici să devin unul). Rămâne chestiunea job-ului și a locuinței. Mă plictisesc. Vă felicit de motoretă. Acum tu trebuie să te faci mare biciclistă, ca să rămâi în pas cu tehnicizarea universului... și cu mine. Sărmana Dori! Mi-ar părea foarte rău să i se fi întâmplat ceva într-adevăr grav. Lui "Charlie" îi doresc toate cele bune. Poate la premieră vor sosi și cărțile de la Edinburgh.

D-na S. tot mă presează pentru pateurile lui Zuli. Tot spune "Des liebe Tierchen!" Vezi ce înseamnă să nu fi avut copii. Descrierea aventurilor lui Zuli, pe care le cunoaște au preocupat-o zile întregi. M-am refugiat la Brăila unde, precum ai văzut, mă aștepta alt bucluc: raci, nuntă și mireasă. Dacă n-aș fi angrenat în meditații – deja întrerupte – m-aș repezi pentru un concediu de odihnă, la voi. Am citit deunăzi în secolul XX, pe românește cele 2 nuvele lui Kafka "Metamorfoza" și "Colonia penitenciară". Ar face totuși să le citești. Sunt groaznice și totuși foarte profunde. Citesc "Absalom, Absalom!" de Faulkner, o carte foarte sucită. Niciodată nu știi despre cine e vorba. Totul e povestit de o bătrână care mereu se întrerupe, deviază, spune 4 pagini de-a rândul: "dar nici nu m-a interesat, nici nu m-am uitat la el..." până când și pietrele sunt convinse că l-a iubit foc, e vorba și de o negresă, care se culcă ca un câine sub patul lui Ellen, până ce aceasta, enervată la maxim și exasperată de singurătate, se culcă cu ea, sub patul ei ș.a.m.d. Aș prefera să scriu eu însumi ceva, dar nu-mi vine. Sunt tot nervos și neliniștit. În casă, tragedii mari: otrăvirea

lui Lady, a sausage dog și lui Occhi, o pisică oarbă, dar încă cu sex appeal. Am rămas trei. Dna. S. tot spune de ce n-ai luat-o și pe Riki. Dar când spun, să o speriu, că-o voi duce, intră în panică și nu vrea. Salutările mele lui I. Hetzeck. Întreab-o ce să fac cu cartea lui W. De la noi toate cele bune și așteptăm vești de la Zuli. Cu drag, Wolf.

NOTE:

¹ Relația dintre Olga Caba și Erica Tecău "intră în legalitate", în anul 1957, pe data de 27 august, când se căsătoresc, la Tuzla (județul Constanța), la un an după operația de schimbare de sex a Ericăi, ce a avut loc la Spitalul Panduri din București, pe data de 25 iulie 1956, fiind relevante scrisorile pe care le trimite Olgăi în ziua operației: 25.VII.1956

Dragă Olga, *E ora opt seara, operația s-a făcut azi dimineată între 9-11. Am rezistat relativ bine, cu anestezie în șira spinării. Am avut o criză foarte dureroasă la ora 2, dar m-au salvat cu o injecție elvețiană. Acum stau la orizontal și mă gândesc la tine. De azi oficial sunt Eric și am dreptul să te iubesc.* (s.n.).

Eric

Reacțiile nu au întârziat să vină – pe data de 25 septembrie 1958 Comitetul Executiv al Sfatului Popular Raion Sebeș făcea cunoscut "tovarășei Olga Caba, prin decizia nr.612/1958 în temeiul H.C.M., nr.1.062/1957, acombinat cu articolul 73 din Codul Muncii, vi se desface contractul de muncă." (pagini inedite din arhiva scriitoarei).

² Anișoara Odeanu (Doina Peteanu), *Despre scufundarea Atlantidei*, în "Viața", anul II, nr. 495, 2 septembrie, 1942, p. 2.

³ Vezi Lucian Blaga, *Luntrea lui Caron*, București, Editura Humanitas, pp. 179-181.

⁴ *Olga Caba în dialog cu "Apostrof"*, în "Apostrof", anul I, nr. 5-6-7, 1991, p. 18.

⁵ Document din arhiva scriitoarei, datat 1974.

⁶ Vezi Ligia Dimitriu, *Olga Caba*, în "Discobolul", anul VIII, nr. 85-86-87 (92-93-94), ianuarie-februarie-martie 2005.

⁷ Cuvânt indescifrabil.

⁸ *Ibidem*.

⁹ Este vorba de romanul *Sabia și Cântarul* a cărui dispariție e reclamată de scriitoare, de fiecare dată, în puținele interviuri pe care le-a acordat. Manuscrisul nu a mai putut fi recuperat.

LIMANUL IMPOSIBIL

SMARANDA VULTUR

*Peregrinările universitare europene*¹ ale profesorului Alexandru Niculescu pun împreună amintirile a peste cincizeci de ani de viață - cât însumează cariera sa universitară - care ne poartă în timp, din perioada instalării comunismului în București de după război, până pe la mijlocul deceniului care se încheie. Aceste margini sunt relative, pentru că autorul memoriilor face trimiteri la contextul recent al vieții politice sau culturale din România, dar și la istoria mai depărtată a locurilor spre care îl poartă destinul sau alegerile personale, uneori prin adnotări *en bas de page*, alteori prin paranteze ce fac parte dintr-o retorică internă textului, cu trimiteri înapoi sau înainte în timp, urmând capriciile amintirii, răsturnând logica aparent strict cronologică. De altfel, chiar și atunci când aceasta domină ordinea internă a expunerii, intervin subcapitole tematice, evocări de întâmplări și personaje care participă la întretăierea între mai multe subiecte subiacente firului principal, care urmărește istoria propriei cariere. Pe traseul ei, între București - Berlin (pe atunci cel de Est) - Viena - Padova - Paris - Udine - principalele jaloane ale formării autorului și ale câștigării statutului de reputat lingvist și romanist - se intercalează pagini ce documentează o istorie a exilului românesc la Paris, de pildă (cu tensiunile, frământările, grupările și figurile lui reprezentative) sau care vorbesc despre presiunile și controlul pe care securitatea le exercita asupra celui trimis în misiune de studiu sau profesională în străinătate, prin intermediul ambasadelor sau ale unor interpuși.

Paginile despre practicile și normele care domină în mediul universitar românesc, dar și în cel vienez sau padovan sau parizian vorbesc nu doar despre statutul disciplinelor lingvistice, al romanisticii sau românisticii, despre ierarhii și competiții, ci și despre cum erau percepuți profesorii sau cercetătorii români în străinătate, cum percepeau și descopereau la rândul lor Occidentul. Un Occident râvnit și inaccesibil în general și în care decizia de «a rămâne» echivalează cu o cursă cu multe obstacole : presiunile securității și ale oficialilor de tot felul, dificultățile și dramele celui care își asumă riscurile despărțirii de familie și ale unui statut nesigur, adesea precar, criteriile complicate de recrutare a unui străin în învățământul universitar occidental. Afăm în același context câte ceva despre strategiile de urmat și despre presiunile și căile pe care se putea înfăptui ceea ce se numea în acele vremuri «reîntregirea familiei» (reținute de obicei în țară, ca un gaj sau ca sursă de posibil șantaj, când unul din membrii ei primea pașaport și putea ieși «în afara lagărului socialist»). Aflăm cine erau cei care voiau să mențină învățământul în limba română în Europa de vest în diferite perioade, dedicându-se ca romaniști și ca profesori studiului ei. Aflăm ce așteptări și ce iluzii sau deziluzii îl pândeau pe un intelectual care credea în ceea ce face și era decis să își urmeze vocația, simțindu-se din acest punct de vedere egal cu confrății săi occidentali, dar purtând povara unei asocieri imediate cu o țară aflată sub dictatură, care își trata propriii cetățeni ca pe niște supuși și își promova pentru în «afară» o imagine măsluită.

Prins între acestea și dorul de casă și țară, profesorul Niculescu, om activ și creator, nu era genul care să caute doar locul care să îl pună la adăpost și să îi asigure un confort călduț. Câștigă în noul context conștiința unui opozant și, mai ales după ce fiul său, istoricul Adrian Niculescu i se alătură în exil, se angajează deschis de partea celor care luptă pentru drepturile și libertățile românilor rămași

în țară. Pasionat de întreprinderi de anvergură, spirit neconformist, având gustul riscant al provocării și fiind un bun observator al jocului social, el se implică fără să ezite de partea exilului militant, anticomunist, dar nu uită nici datoriile pe care le are față de sine și ai săi, fie că e vorba de prieteni, foști profesori sau colegi, familie sau oameni aflați la greu. Cartea profesorului Al. Niculescu ne propune și o interesantă galerie de portrete ale unor intelectuali din exil pe care îi apreciază (precum Virgil Ierunca, Monica Lovinescu, Alexandru Vona, Cicerone Ionițoiu, Mihnea Berindei, Maria Brătianu, Antonia Constantinescu, Sanda Stolojan) și ale unor universitari și cercetători de elită (Lorenzo Renzi, Eugen Coșeriu, Carl Theodor Gossen, Carlo Tagliavini, Gianfranco Folena, Marco Cugno, Alf Lombard, Emil Turdeanu, Alain Guillemlou, Alexandrina Mititelu, Christian Bec, Rosa del Conte). I-am amintit foarte selectiv.

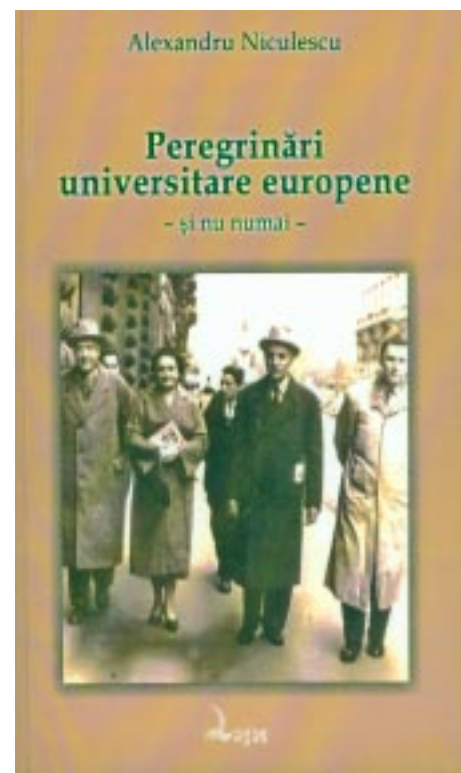
Generos cu asupra de măsură cu cei dragi, aspru cu cei nesimpatizați, Alexandru Niculescu e tentat adesea să transforme amintirile în prilej de încondeiere a celor care au sau i-au greșit cu ceva, fiind mai ales necruțător cu cei care, în ochii lui și ai lumii, s-au discreditat moral. Fire pasională și de aceea schimbătoare, își trăiește cu intensitate dramele personale, eșecurile, ca și victoriile, simpatiile, ca și antipatiile, dar e consecvent în câteva direcții care îi conturează profilul de om și intelectual: prețuirea valorilor democratice, un just echilibru între tradiție și modernitate, îndrăzneala gândului, exigența morală, credința în Dumnezeu. Devotat în prietenie vorbește adesea elogios și enumerează conștiincios meritele prietenilor săi, îi respectă pe cei de la care a avut de învățat ceva, se simte recunoscător celor care i-au sărit la nevoie în ajutor, îi regretă intens pe cei care dispar timpuriu sau neașteptat, e lipsit de îngăduință față de propriile defecte sau micile abdicări, e uneori melancolic, pesimist, pentru a-și regăsi apoi resursele, e ironic sau își plânge singur de milă, are un umor bonom sau e ironic cu măsură, execută, în două cuvinte, un inamic.

Vreau să subliniez, așadar, că dincolo de precizia relatării și de detaliile poate pentru unii fastidioase, de mulțimea informațiilor, numelor și persoanelor amintite, discursul rememorative se animă și capătă expresivitate, alimentându-se din această sensibilă seismografie interioară, tradusă în verb cu o anume emfază sau, dimpotrivă, cu detașare de sine și discreție. Așa se face că, ceea ce a părut unor critici (după opinia mea prea grăbiți și mai mult idiosincracici²) a fi o simplă colecție de fișe de dicționar obositoare sau plată, se dovedește pentru cel care e sensibil la retorica sentimentelor, la gesticulația discursului, o memorialistică ce nu e nici pe departe lipsită de farmec. Vocația memorialistului Al. Niculescu nu e, ce-i drept, una ce ține de narațiunea de tip romanesc, fiind mai degrabă centrată pe reconstituirea semnificativă, în care exemplul ilustrează ideea și pe figurația emoțiilor și sentimentelor. În interiorul acesteia, personajul principal devine treptat autorul însuși : vorbind despre alții el se autoportretează, făcând în același timp un portret în mai multe variante epocii pe care o parcurge și pe care o analizează din unghi politic, uman și social. În acest cadru, al unei istorii care ne înglobează și ne modelează viața, proiecția de sine capătă nuanțe, fiind scoase la iveală fațetele complicate ale relațiilor personale sau corecțiile pe care timpul însuși - prezentul devenind repede viitorul trecut - le aduce percepțiilor noastre asupra a ceea a fost sau ni s-a întâmplat. Alexandru Niculescu nu pozează

în înțelept și nici în sfânt sau erou. E mai degrabă un cavalier al izbânzilor norocoase sau al unor speranțe neîmplinite, al iluziilor mereu renăscute, un om care nu poate trăi fără zbucium, fără drame, fără bătlăii. E mărturia unei pierderi, a unei îndepărtări de țara natală și a încercării disperate de a se reintegra într-un «acasă» ce nu mai seamănă cu ce a lăsat la plecare.

Vremurile s-au schimbat, libertatea a adus cu ea posibilitatea unei vieți de tip du-te vino, de neconceput în epoca frontierelor ermetic închise ale statului totalitar comunist. Obligația de a călători între Paris și Udine pentru a se achita de datoriile profesionale sau de a se deplasa la conferințe, întâlniri sau congrese, în diverse puncte al Europei, capătă în noile condiții, ale unei lumi europene integrate, tenta destinului unui călător între lumi. De fiecare îl leagă ceva, ca de un iluzoriu liman, niciodată însă, integral regăsit. Nu știu dacă e vorba aici de un fapt obiectiv sau de un mod de viață interiorizat treptat: cel al omului care, deși își vede conștiincios de ceea ce are de făcut și caută a se fixa undeva, aproape de ai săi, de țintele sale, s-a deprins atât cu neodihna, încât întoarcerea îi e imposibilă. Nu întâmplător, bilanțul pe care îl face această carte de memorii e unul al peregrinărilor. Digresiunile numeroase de la firul principal al istoriei propriei cariere nu sunt decât diagrama acestei ezitări perpetue între așezare și neașezare.

Reușita personală are ca totdeauna un preț și, ca toți cei ajunși la vârsta senectuții, profesorul Niculescu simte nevoia să scrie orizontul lumii, fără a se închide însă orgolios în oglinda unei imagini măgulitoare și autocomplezente. Nu ezită să vorbească de boală, de bătrânețe și de spaimile ei, rămânând în același timp mereu activ, dornic de prezență în spațiul public. De altfel, memoriile sale ne propun să reflectăm la graba cu care viața trece, la nevoia omului de a-i da un tel, de a o trăi din plin, cu bune și cu rele. Dacă putem deduce din ele un model, e cel al unei generații care crede în valori, în respectul culturii și în beneficiile instruirii. O generație care nu a prins culoarul cel mai

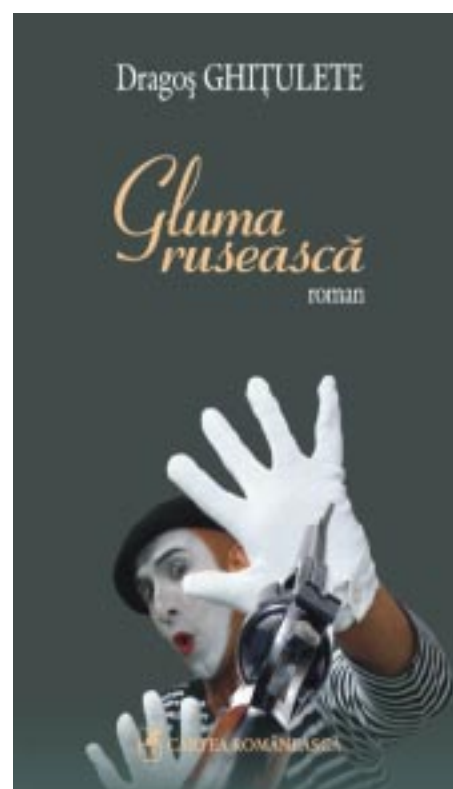

norocos al istoriei, dar și-a încercat forțele cu ea.

¹ Alexandru Niculescu, *Peregrinări universitare europene - și nu numai*, București, Editura Logos, 2010

² Mă gândesc aici la cronică de Sorin Lavric din «România Literară» ce ni s-a părut multora dintre noi (mă refer aici la prietenii mei literați, mai ales) nu doar ireverențioasă, ci și mănădată de o suspectă înrâncenare. Dacă afirmi că lectura primelor 40 de pagini ți-a produs o mare plictiseală, e greu de înțeles la ce bun atâta patimă denigratoare, într-un limbaj ce surprinde la un filosof, mai ales că, luat de val, autorul nu doar coboară la un registru ce contrastează cu genul de critică practicat în general de revista în care scrie, ci pare a ignora pe alocuri bunul uz al limbii române (un singur exemplu: *palatalizat* scris *palatizat*). Prezumției că lingviștii sunt din capul locului inapți să-și scrie memoriile interesante și expresive i se pot aduce destule contraexemple (mă gândesc de pildă la Al. Rosetti), iar prejudecata conform căreia lingvistica ar fi o zonă a «serbezimii (!?)» imposibil de digerată e infirmată de ce scrie în aceeași revistă Rodica Zafiu.

la CARTEA ROMÂNEASCĂ

STILISTICA ȘI LITERATURA

ALEXANDRU RUJA

Am scris de mai multe ori despre Profesorul Ștefan Munteanu încât, nefiind vorba despre un nou volum, aș putea să renunț la reiterarea unor aprecieri. Cum nu sunt dintre aceia care își schimbă părerile și opțiunile în funcție de interese și conjuncturi favorabile, voi relua unele aprecieri pe care le-am mai făcut, într-o consecvență care cred că trebuie să-l caracterizeze pe criticul literar și, în general, pe un om de cultură. Dar, evenimentul împlinirii a nouă decenii de viață este prea important pentru un om de cultură, pentru savantul Ștefan Munteanu ca să rămână neconsemnat. Și nu momentul în sine, ci semnificația lui, o semnificație nu doar a pasiunii pentru cultură, ci și una a încărcăturii culturale pe care o poartă acești ani. Pentru că nu este vorba aici doar de a *consemna* nouăzeci de ani de viață, ci de a *însemna*, adică de a *pune semnul distinctiv* la ceea ce au reprezentat acești ani pentru cultura noastră, pentru învățământ, pentru activitatea universitară, pentru creația literară.

Implicat de foarte tânăr în activitatea literară, prin texte de critică/interpretare literară, prin dezbateri cenacliere, prin participare la forumul național al scriitorilor, Ștefan Munteanu a rămas nu doar un apropiat literaturii, ci chiar în spațiul literaturii. Opera lui Ștefan Munteanu este una complexă, iar dintr-o anumită perspectivă evaluată poate fi considerată chiar diferențiată, dar are ceva în curgerea ei subterană, mai de adâncime, care îi dă frumusețea și înălțimea literaturii. Prin Ștefan Munteanu, stilistica, deși rămâne o disciplină științifică, nu mai este una aridă, uscată prin absența sucului irigator al creației, ci, dimpotrivă, este atrăgătoare, reușind să aducă în același spațiu conceptual-afectiv literatura și lingvistica. Cărțile lui Ștefan Munteanu sunt pline de poezia limbii, de armonia formelor lingvistice, de interesul acordat exprimării, nu doar corecte, ci încărcat de savoarea și prospețimea expresiei, ce urcă textul spre pagina de literatură adevărată. De la *Stil și expresivitate poetică* (1972) la *Pagini de memorial* (2007) aceste trăsături pot să fie descoperite. Este ușor de urmărit la o lectură atentă, în cărțile lui Ștefan Munteanu, cum construcția demonstrativă la nivelul mai general al conceptelor și demersul hermeneutic se armonizează cu adevărate pagini de literatură. Nu intru acum și aici într-o discuție prea îngust specializată, dar amintesc că autorul însuși, încă din cărțile sale de început, a urmărit relația/apropierea stilisticii de literatură, folosind și rezultatul cercetărilor similare din spațiul european (*Littérature et linguistique*). Stilistica este văzută ca o disciplină liberă, ea însăși creatoare, neîncorsetată în formule rigide. "Stilistica [...] este o știință limotrofă a cărei sferă nu poate fi despărțită total de alte discipline și nu poate fi încorsetată în formule rigide. [...] Stilistica literară este îndreptățită să colaboreze cu celelalte discipline filologice și să împartă cu ele rezultatele cercetării sale, punând la dispoziția lor o parte din cuceririle ei.."

În viziunea lui Ștefan Munteanu analiza stilistică trebuie să urmeze drumul creației literare. "Stilul nu este, așadar, *expresie* în sine, ci element al unui raport, expresie situată la capătul unui act, al unui proces; de unde rezultă că o analiză stilistică va trebui să parcurgă drumul străbătut de procesul creației, și nu să rămână la forma lui ultimă de realizare în tiparele verbale și despărțită de substanța care i-a dat naștere și care-i

justifică existența. Pe scurt, există valori stilistice cărora le conferim privilegiul de a fi durabile sau permanente, dacă ele își au izvorul în acea facultate a artistului care, prin geniul său, izbutește să atingă sensibilitatea general omenească, făcând-o să vibreze amplu de-a lungul veacurilor, printr-o reacție emoțională caracterizată prin profunzime și intensitate. Aceasta este însă o problemă de creație artistică, pe care suntem datori s-o presupunem prezentă de fiecare dată în analiza stilistică.[...] Analiza aplicată pe poezii de Eminescu, Blaga sau Arghezi arată că nu se rămâne niciodată la nivelul conceptual, al simplelor definiții, ci exemplificarea trece spre descoperirea specificului creației literare.

Se simte în cărțile de specialitate fibra scriitorului. Dar sunt și cărți, cu adevărat, de literatură — *Scrisori vieneze* (1992), *Scrisori din Vindobona* (2000), *Pagini de memorial* (2006; 2007) și, evident, tălmăcirea din poezia lui Rilke (Rainer Maria Rilke, *Gedichte – Poeme*, 2009, selecție și traducere de Ștefan Munteanu; volum îngrijit de Simion Dănilă). Ștefan Munteanu reprezintă în cultura română această benefică asociere într-o personalitate creatoare a savantului și scriitorului, a celui care se ridică la nivelul ideilor generale, cu o mare capacitate de privire detașată a spectacolului existențial și scriitorul, așezat lângă afectivitatea umană ce vibrează în ritmul poeziei și sonorizează în melodicitatea rimelor poetice. Savantul și scriitorul se îngemănează aici, în această manifestare, în acest gest creator de adevărată cultură, prin care se redă spațiului literar românesc încă o traducere din poezia rilkeană. Savantul, deci, acela care a lucrat o viață cu sensul cuvântului, care i-a studiat virtuțile expresive, cunoscându-l foarte bine în sincronia și diacronia limbii și scriitorul care simte magia cuvântului, așezând ritmul și sensul versurilor rilkeene în limba română.

Am relaționat acest act de cultură al traducerii din poezia autorului *Elegiilor duineze* cu volumul *Scrisori din Vindobona*, în care Ștefan Munteanu evocă și reface un oraș – Viena – și un spațiu: cultural, imperial, uman. Exceptională carte de literatură, *Scrisori din Vindobona* este un volum din care nu putea lipsi trimiterea la poezia austriacului din Bohemia și în care observăm mai clar această pătrundere a substratului filozofic din poezia lui Rilke. Scrie Ștefan Munteanu: "La urma urmei însă, tot într-acolo am pornit, spre o lume care e a mea și pe care o port cu mine, luminoasă, până la sfârșitul meu. Căci eu sînt singurul care îi dă sens, care îi confer existență, care fac din ea *istorie*. După mine se așază ceața, nimicul. Asta s-ar exprima în termenii concepției solipsiste ("solus ipse") că lumea există fiindcă exist eu cel care o percep și o trăiesc. Ea există ca obiect cîta vreme exist și eu ca subiect care o gîndește, care o contemplă, care *e legată* de mine, subiectul. Univers, natură, Dumnezeu, totul **este** atîta vreme cît **sînt eu**. Teorie naivă, formulată astfel, dar ce devine ea în poezia lui Rilke îngrijorat de moartea lui Dumnezeu prin moartea poetului. Se întreabă autorul *Elegiilor duineze*: *Gott, was wirst du tun, wenn ich sterbe?/ Ce vei face, Doamne, cînd va fi să mor?* Și la sfîrșit: *Gott, was wirst du tun?/ Ich bin bange. Tu ce vei face, Doamne?/ Mă tulbură-acest gînd.*"

Și tot acolo, în *Scrisori din Vindobona*, pornind de la lectura unui volum de Rilke, cumpărat de pe Wiednerhaptstrasse, prin

"acea facultate a spiritului nostru care se numește puterea de asociație sau funcția asociativă a memoriei" gândul trece nu atât în spațiul rememorării cât al meditației asupra fundamentelor existențiale. Acesta este Rilke, poetul inegalabil și gânditorul profund, pe care Ștefan Munteanu l-a înțeles atât de bine și de exact în această complexitate a lui, așa cum Lucian Blaga l-a înțeles în profunzime atunci când vorbea de *inimi care cântă*, și de *creieri care cântă*, iar Rilke își rostea mesajul și într-un fel și în altul, căci el cânta cu toată ființa sa.

Scrisori din Vindobona e poate un epistolar sau un fals-jurnal, dar are mai mică importanță încadrarea, mult mai profitabil fiind periplul intelectual și cultural. În *Scrisori din Vindobona* se trăiește într-un spațiu și un timp cultural și, deopotrivă, într-un timp istoric și prezent. Este Viena cunoscută și parcă, totuși, alta, — Viena

asa cum autorul o percepe, o cunoaște și o redă în paginile cărții sale. Libertatea cu care se apropie de o lume, de un spațiu, de un univers uman se transferă în scris, în libertatea exprimării, a frazei. Carte a unui om pentru care cultura înseamnă mod de existență, *Scrisori din Vindobona* se remarcă nu doar prin originalitatea de a prezenta un oraș de cultură, dar și prin eleganța stilului și prestanța intelectuală a atitudinii.

Ca și *Scrisori din Vindobona*, volumul *Pagini de memorial* este o carte scrisă cu har și cu un incontestabil talent și rafinament literar. Derularea epică și inflexiunea poetică, sprinteneala inserției eseistice și profunzimea analizei venită pe filieră culturală, adevăruri strânse în câteva cuvinte cu caracter de maxime, savoarea rememorării și proiecția în ficțional, acuratețea dar și naturalitatea exprimării artistice sunt trăsături întâlnite în aceste pagini de memorial.

la CURTEA VECHE

SUB SEMNUL CREATIEI

ILEANA OANCEA

Profesorul Ștefan Munteanu, figură emblematică a spațiului academic al Universității de Vest, este unul din reprezentanții cei mai iluștri ai unei direcții de cercetare în plină efervescență la noi, paralel cu cea din știința europeană: stilistica literară. Aceasta a introdus un puternic interes pentru literatură ca *Wortkunst*, artă a cuvântului, "umanizând" știința limbii, care, o vreme, eliminase omul din limbă. Ființa și limbajul său, ca să folosesc îngemănarea de la baza investigației actuale a fenomenului lingvistic, concentrată în titlul unei celebre cărți a lui Eugeniu Coșeriu, a fost terenul generos în care s-au dezvoltat lucrările profesorului omagiat astăzi.

Mai întâi amintesc frumoasa și subtila carte *Stil și expresivitate poetică*, 1972, premiată de Academia Română, singura lucrare la noi de teorie a stilului elaborată din perspectivă interdisciplinară. Cu precădere interesată de limbajul poetic, acesta beneficiază de o analiză menită să evidențieze în cele din urmă valențele hermeneutice ale noii căi europene de apropiere de esența proteică și uneori evanescentă a literaturii. Stilistica, o știință a creativității limbajului și deopotrivă o știință a creativității interpretării, oferea cercetătorului o bucurie a cunoașterii spațiului literar și o adevărată "plăcere" a textului. Această bucurie răzbate din paginile unei cărți care a marcat puternic stilistica literară românească. Apoi alte studii la fel de interesante și alte cărți pun în valoare o personalitate complexă, permanent interesată de viața formelor literare în spațiul culturii, un univers viu pe care și l-a asumat cu fervoare, impunându-l ca direcție majoră de studiu la Timișoara.

Figură aulică, de o mare discreție, rafinement și eleganță interioară, Profesorul este în același timp și un fermecător *causeur*, iubind și stimulând schimbul de idei, nu doar la cursuri, ci în întâlniri cu colegii și discipolii săi. O prezență inconfundabilă, un adevărat model de care era atâta nevoie într-o facultate tânără, ducea mai departe "lecția" marelui lingvist Gheorghe Ivănescu și în adânc tot ce a depus contactul cu marile personalități, în special ieșene, care i-au străjuit tinerețea studioasă. Profesorul Ștefan Munteanu purta mereu cu sine la facultate cărțile care îl obsedau, din care citea cu deosebită plăcere elevilor săi. Una din ele trimitea la poezia lui Rainer Maria Rilke, în care se regăsea deplin. Erau ore creatoare de atmosferă, care permanentizau un model de viață intelectuală, ca trăire, ridicare la o lume specială a valorilor spiritului ce se închea în curgerea unui cotidian de multe ori lipsit de culoare. Aceeași efervescență a unei vieți interioare bogate, racordată la lumea ideilor, se regăsea în întâlnirile de neuitat de la cercul de lingvistică al facultății pe care l-a condus multă vreme în buna tradiție a filologiei românești.

Viața profesorului a fost ceea ce a scris, dar și ceea ce a făptuit, pentru o instituție

care se ctorea prin efortul unor mari personalități, adunate de pe alte meleaguri, pentru a da trăinicie unei instituții de învățământ superior la Timișoara, atât de necesare. În acest timp al Întemeierii, Profesorul Ștefan Munteanu și-a pus pecetea inconfundabilă a pasiunii, erudiției, a talentului și a credinței profunde în valoarea mereu instauratoare a muncii intelectuale. Iată că dincolo de opera scrisă, evocată nu o dată, regăsim o altă operă, concentrată în orele de curs, cercul de lingvistică, îndrumarea de lucrări doctorale, devenite unele cărți importante, în întâlnirile cu inefabilă atmosferă, atât de stimulatoare, când Profesorul ne vorbea despre cărțile care îl marcau în acel moment, pe care le evoca și în lecturi pline de semnificație. Nu pot astfel uita lecturile din Rainer Maria Rilke, o poezie care, în ultimii ani mai ales, s-a bucurat de o talmăcire în limba română, realizată de Profesor, de o mare frumusețe. Stilisticianul subtil își dădea măsura mării sale înțelegeri pentru capacitatea creatoare a limbajului. La această traducere, care a apărut în 2009, a cioplit câțiva ani, ascultând cu o neascunsă și mereu aceeași emoție muzica interioară a unei lirici care l-a obsedat și pe Lucian Blaga, pătrunzându-se de noblețea și adâncimea ei, greu de redat în alte cuvinte decât cele ale poeziei înseși.

Ceea ce pot să spun este că literatura a însemnat pentru Profesorul Ștefan Munteanu drumul spre sine însuși: ca hermeneut, ca închinător la templul Literaturii, în magia ceasurilor de lectură, ca talmăcitor. Traducerea din Rainer Maria Rilke a fost considerată de autorul ei, aflat la ceasul de vrajă al unei speciale întâlniri cu sine însuși, prin opera acestui mare poet, o datorie împlinită. Această traducere, dublată de *Pagini de memorial*, a dat ritm și intensitate existenței creatoare a Profesorului din ultimii ani. Regăsim în *Pagini de memorial* aceeași sensibilitate, manifestată discret, și aceeași atingere a unui emoționant prag a ceea ce înseamnă omenescul în esența lui din anumite pagini din *Scrisori vieneze* și *Scrisori din Vindobona*. Pagini cu adevărat memorabile, în care talentul autorului se manifestă liber. Fără aceste tulburătoare "crochiuri" nu am fi ajuns la ceea ce constituie zona de taină a unei trăiri mereu incandescente, dar mereu strunite de luciditate, zonă a unui clar-obscur existențial, pe care numai literatura ne-o poate revela. Literatura a însemnat pentru Profesorul Ștefan Munteanu drumul către sine. Risipit, dincolo de paginile de literatură, în corespondență, dar și ca hermeneut, în dezvelirea analitică a corolei de minuni a textelor poetice, precum și ca talmăcitor de vocație. Acest drum către sine a devenit și un drum către noi, ceilalți, care i-am citit opera, admirând-o. La ceas aniversar, vă rog să primiți, domnule Profesor, întreaga grațitudine și afecțiune a celor care v-au fost studenți și vă sunt discipoli.

IMPRESII ȘI RITMURI VIENEZE

LAURA CHEIE

N-am avut șansa de a mă număra printre ucenicii domnului profesor Ștefan Munteanu în subtilitățile lingvistice ale limbii române, dar, citind *Scrisori din Vindobona* (Mirton: 2000) și traduceri ale domniei sale din poemele lui Rainer Maria Rilke (*Gedichte/Poeme*, Ed. Amphora / Mirton: 2009), constat că ne întâlnim într-o anumită măsură prin apropierea intelectuală și afectivă față de spațiul cultural și mai ales poetic austriac, precum și datorită experienței avute de amândoi, în două epoci istorice diferite, ca lectori de română la Institutul de Romanistică al Universității din Viena.

În fiecare rând, fiecare impresie și exercițiu al reflecției din cele două volume amintite transpune vocația de lingvist riguros și sobru, cea de stilistician subtil, dar și uimirea și admirația, bine temperate critic, ale profesorului timișorean, ieșit pentru o vreme dincolo de "cortina de fier". "Scrisorile" vieneze consemnează tot ce i se părea autorului semnificativ între anii 1974 și 1978, pentru a contura o imagine afectivă, dar și complexă a lumii "de cealaltă parte", cum ar spune graficianul și romancierul austriac Alfred Kubin: plimbări prin parcurile elegante ale Vienei, prilej pentru incursiuni în istoria vechiului imperiu habsburgic, sfârșită în sumbra Criptă a Capucinilor, peregrinări pe urmele preistoriei romane a Vienei-Vindobona sau în căutarea intersecțiilor istoriei și literaturii românilor cu cea chezero-crăiască, aventuri năucitoare cu birocrăția fiscală, vizite prin explozie de culoare, forme și miresme ale celei mai vechi piețe vieneze sau în atmosfera relaxată a locuinței unui coleg universitar, prin confortabilele cafenele și suburbii pitorești ale capitalei austriece sau "extra muros Vindobonenses", înspre fermecătoare orașe ale muzicii și științei ca Salzburg sau Innsbruck și dincolo de acestea, înspre alte celebre capitale ale culturii europene. Profesorul Ștefan Munteanu e atent la pulsul artistic și mediatic al capitalei Austriei, dar și la cel al străzii, ia parte la schimburi de idei în spațiul academic, dar îl urmărește cu atenție, reflexiv și pe austriacul de rând în civilitatea sau în prejudecățile sale.

Cu aceeași constantă curiozitate analitică, lingvistul Ștefan Munteanu caută să înțeleagă Viena și pe vienez prin cuvinte specifice, descifrând semantica lor culturală în sens larg. Află, de exemplu, că vienezului îi place die *Gemütlichkeit*, adică o stare de o agreabilă comoditate, pe care adesea o găsește la un *Heuriger*, adică la un vin nou de casă, servit chiar de gazdă într-o atmosferă tradițională, sau o găsește la *Kaffeehaus*, adică la o cafenea, unde-și citește ziarele în timp ce soarbe cafeaua aromată. Sfătos, dar prietenos, vienezul vorbește *Wienerisch*, dialectul vienez, specializat în diminutive cu efect derutant pentru străini, "o limbă șleampătă" a unui popor iubitor de ordine, curățenie și de paradoxuri. Pe tot parcursul însemnărilor se simt reflexele cărturarului, gesturile specialistului sedus de dilemele semantice ascunse în cuvinte, de aura lor stilistică sau de rădăcinile etimologice. Profesorul parcă își savurează cel mai bine experiențele vieneze atunci când le poate "pipăi" prin cuvinte, sintagme, sensuri.

În sala de seminar, lectorul invitat de română are parte de un deconcertant pluralism al ideilor și orientărilor politice și filosofice. La capitolul *Fantome*, profesorul își amintește cu un vâdit cutremur interior de întâlnirea cu o studentă vârstnică, originară din România, ajunsă membră a Partidului Comunist Austriac și ferventă adeptă a principiilor marxist-leninist-staliniste. O experiență diametral opusă celei provocatoare de stafii nefaste i-o prilejuiește întâlnirea cu un student sud-coreean și confucianist, practic "ciocnirea", armonioasă totuși, cu o civilizație complet străină, care impresionează prin seriozitate și prin respectul față de tot ce e recunoscut ca valoare consacrată, printre care și acela față de profesor.

În volumul bilingv *Gedichte/Poeme* de Rainer Maria Rilke, traducătorul Ștefan Munteanu caută să talmăcească subtila vibrație a poeziei rilkeene în română. E o aventură complicată, dată fiind muzicalitatea complexă și tensiunea semantică a imaginilor poetice, ce amintesc pe alocuri de gestică sculpturală a plasticii lui Auguste Rodin. Peste tot e perceptibilă grija cu care traducătorul se apropie de imaginarul și limbajul poetic impresionist al lui Rilke, dominant în perioada timpurie a poeziei sale. Cele mai multe poezii selectate de traducător provin din *Cartea imaginilor* (*Das Buch der Bilder*) și *Ceaslovul* (*Das Stundenbuch*), care transportă stilistic eleganta virtuozitate a epocii Jugendstil. Prin traduceri sale, profesorul Ștefan Munteanu reface tot un fel de "carte a imaginilor", a trăirilor lirice, mereu în proximitatea textului original al lui Rilke, cu care nu are ambiția să rivalizeze, ci doar să-l descopere și să-l dăruiască altor generații de cititori, printr-unul din cele mai generoase gesturi ale întâlnirii dintre limbi, culturi, mentalități și vârste. Totodată, probabil că acum impresiile vieneze ale Domniei Sale și-au găsit cele mai subtile și evocatoare ritmuri.

UN MODEL

VASILE D. ȚÂRA

Originar din Bucovina, profesorul universitar dr. Ștefan Munteanu aparține familiei de intelectuali iluștri, născuți pe același meleag, care au devenit repere esențiale și perene ale spiritualității românești. La 18 aprilie a.c., Domnia Sa împlinește 90 de ani. O vârstă impresionantă nu atât prin numărul anilor adunați pe răbojul vieții, cât mai ales prin rodnicia și valoarea acestor ani, pe care Profesorul i-a trăit ca om, ca dascăl și ca savant de aleasă ținută și recunoaștere academică. A pornit spre elita intelectualității românești din comuna Plaiul Cosminului, unde a văzut lumina zilei și a făcut primii ani de școală, pe care i-a continuat la Liceul "Aron Pumnul" din Cernăuți și la Liceul "Ștefan cel Mare" din Suceava, unde, în 1941, a obținut diploma de bacalaureat. Între 1941 și 1945, a fost student la Facultatea de Litere și Filozofie, secția filologie clasică, de la Universitatea "Al. I. Cuza" din Iași. Aici, deși a trăit în condiții materiale dificile, cauzate de război, a avut șansa de a se număra între studenții unei generații de străluciți universitari ieșeni, precum Th. Simenschy, Radu Vulpe, H. Mihăescu, G. Călinescu, Iorgu Iordan ș.a., de la care a dobândit nu numai cunoștințele fundamentale de filologie clasică și românească, ci și respectul și devotamentul savantului față de știință și al profesorului față de menirea de a-i învăța pe alții.

Și-a început periplul profesional în anul 1945, ca profesor la Liceul "Hurmuzaki" din Rădăuți. După un an, a plecat la Alba-Iulia, unde a fost, din 1946 până în 1960, profesor și, doi ani (1957-1959), director la Liceul "Mihai Viteazul" (astăzi Colegiul "Horia, Cloșca și Crișan"). Aici s-a impus ca o personalitate distinctă, care întruchipa idealul de profesor admirat și respectat de elevi pentru știința și pentru vocația sa pedagogică, pentru ținuta impecabilă și pentru maniera elegantă, dar nu lipsită de fermitate, cu care își trata elevii și colegii, pentru rectitudinea morală și civică, neatinsă de compromisuri într-o vreme când societatea românească trecea prin cea mai dramatică și dureroasă perioadă din istoria ei (vezi emoționantele evocări facute de foștii săi elevi Petru Anghel și Ironim Muntean, în vol. *Chipuri în oglindă*, Alba-Iulia, 1999, p. 91-94; Valentin Tașcu, *Studii literare*, Ed. Clusium, 2002, p. 179-181).

În 1960, a fost invitat să țină cursuri la Facultatea de Filologie din Timișoara, înființată în anul 1956, numărându-se astfel între întemeietorii învățământului universitar filologic din această parte a țării. Ca universitar, profesorul Ștefan Munteanu s-a distins prin erudiție, prin competență didactică și printr-o pilduitoare ținută academică. A fost șef de catedră (1969-1985) și prorector al Universității din Timișoara (1969-1971). Până în 1985, când s-a pensionat, Domnia Sa a ținut elevate cursuri de istoria limbii române literare, de lingvistică generală, de stilistică, de introducere în filologie și de limba latină.

După aceea, a devenit profesor consultant la Catedra de limba română a Facultății de Litere de la Universitatea de Vest. Din 1971, este conducător de doctorat la aceeași facultate. Între anii 1974 și 1978, a predat cursuri de limba română la Universitatea din Viena și a ținut conferințe la universitățile din Salzburg și Innsbruck. Un rod aparte al acestei perioade este volumul de memorii *Scrisori vieneze* (Timișoara, Editura de Vest, 1992; reeditat, cu adăugiri, sub titlul *Scrisori din Vindobona*, Ed. Marineasa, 2000; Ed. Mirton, 2002), în care descoperim, pe lângă intelectualul rafinat, cunosător profund al istoriei relațiilor culturale româno-austriece, și un autentic scriitor, dăruit cu harul comunicării artistice, chiar dacă oamenii, locurile și întâmplările pe care le evocă nu aparțin ficțiunii, ci lumii prin care a trecut. Întruchipând deopotrivă *savantul* și *dascălul* în cel mai cuprinzător înțeles al acestor cuvinte, profesorul Ștefan Munteanu a impus la Timișoara modelul universitarului sobru și integru, drept și demn, exigent față de sine însuși, dar și față de ceilalți: studenți, doctoranzi ori colegi și colaboratori.

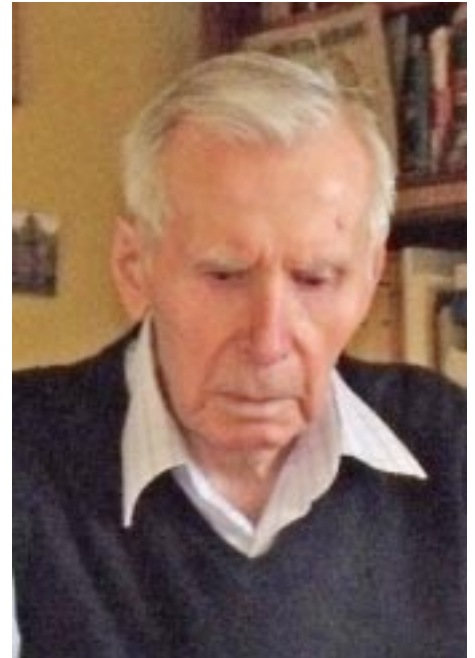
Opera științifică și literară, alcătuită din 14 cărți, opt cursuri multigrafiate și peste 180 de studii publicate în reviste științifice și culturale din țară și din străinătate, îl așază în elita lingvisticii și a culturii românești. Pasionat până la devoțiune de cercetarea limbii literare și îndeosebi a celei artistice, profesorul Ștefan Munteanu și-a făcut din studiul expresivității, al corectitudinii și al evoluției limbajului artistic și al limbii culte scopul suprem și, uneori, exclusiv al vieții. Eruditul cercetător, dăruit cu o rară capacitate de pătrundere a semnificației textului poetic și cu o vigoare intelectuală ieșită din comun, și-a făcut din bibliotecă și din masa de lucru perimetrul firesc și preferat al existenței zilnice, unde a elaborat, după retragerea la pensie, nouă cărți și câteva zeci de studii și articole, confirmând, încă o dată, aserțiunea că *din știință și din cultură nu se pensionează nimeni*. Prin studiile sale de stilistică teoretică și aplicată, profesorul Ștefan Munteanu a întemeiat o nouă direcție în cercetarea și interpretarea textului artistic. În concepția Domniei Sale, stilistica este o disciplină de graniță, care operează cu mijloacele și metodele de cercetare ale lingvisticii și ale criticii literare. În felul acesta, stilisticianul poate opera o analiză de profunzime a textului literar, luând în considerație nu numai arta scriitorului în realizarea comunicării artistice, ci și expresivitatea limbii însăși, ca produs al spiritului uman. [...]

Prin studiile consacrate analizei și interpretării limbajului artistic din operele unor scriitori reprezentativi, precum M. Eminescu, V. Alecsandri, I. Creangă, L. Blaga, T. Arghezi, M. Sadoveanu, L. Rebreanu, G. Bacovia, I. Barbu ș. a., profesorul Ștefan Munteanu oferă și un model practic de aplicare a principiilor teoretice de investigație stilistică pe care

le-a stabilit, foarte util celor care își propun să cerceteze textul literar. Cărțile, studiile și articolele de istorie și de cultivare a limbii române literare pe care le-a publicat până acum se rânduiesc, de asemenea, în categoria lucrărilor de referință ale acestor domenii de creștere. Prin scrierile memorialistice: *Scrisori vieneze* și *Pagini de memorial* (Timișoara, [Ed. Mirton], 2006; ediția a II-a în 2007), precum și prin recentul volum de traduceri Rainer Maria Rilke, *Gedichte. Poeme* (Timișoara, Ed. Amphora / Ed. Mirton, 2009), lingvistul și stilisticianul Ștefan Munteanu se afirmă și ca un inspirat creator de limbaj artistic. [...]

La a 90-a aniversare, îi dorim distinsului savant, profesor și scriitor ani mulți și buni, luminați de bucuria operei împlinite.

(fragmente)

LECTIILE

PROFESORULUI

LIVIA VASILUȚĂ

Ajuns la venerabila vârstă a patriarhilor, care socotită în ani, sunt 90, profesorul **Ștefan Munteanu** are o tinerețe de spirit uimitoare. O dovedește inepuizabila lui forță intelectuală, puterea de muncă și bucuria pe care o trăiește cu fiecare din realizările sale. Până nu demult, puteai să fii sigur că îl găseai la Biblioteca de Litere înconjurat de cărți, publicații de specialitate, puzderii de fișe. Întrerupt de solicitările unor foști studenți, colegi de catedră, doctoranzi cu problemele lor, profesorul se oprea, asculta cu răbdare și răspundea cu naturalețe. Și începea din nou să scrie.

Așa s-a născut o operă pentru că, înainte cu mult de-a fi aniversat la 85 de ani, profesorul Ștefan Munteanu era autorul unei opere solide, remarcabile prin diversitatea temelor abordate – stilistică, semantică, istoria limbii, dialectologie, gramatică, sociolingvistică –, prin înnoirile de viziune pe care le propune. Ștefan Munteanu s-a impus printre stilisticienii români mai întâi prin teoria expresivității, cheie de boltă în construcția unei teorii a limbajului poetic. [...]

Nu despre contribuția de ansamblu a profesorului timișorean la – ca să folosesc o vocabulă tocită – progresul lingvisticii românești aş vrea să vorbesc în rândurile care urmează. Nu mă îndoiesc, însă, că o asemenea analiză va fi făcută. Contururile ei importante sunt jalonate de numeroasele referințe critice – deloc sumare – pe marginea cărților și studiilor profesorului. Aș vrea să evoc, la acest ceas aniversar, împrejurări de 40 de ani în urmă, în calitate de fostă studentă a domniei sale. Întâlnirea mea cu profesorul Ștefan Munteanu a avut loc, în primul semestru al anului I, la cursul de *Introducere în filologia română*, adresat studenților de la secția română a Facultății de Filologie din Timișoara. Era așteptat într-o forfotă încărcată de neliniște. Aveam o anumită teamă față de profesor: "Este pretențios, aspru... ", "E dificil, e prea sever..." erau câteva dintre caracterizările de atunci – când nu aveam încă 20 de ani – simple, directe, fără nuanțe. În amfiteatrul de la parter a apărut un bărbat matur, la cei 45 de ani care îi avea atunci. Ținuta-i ireproșabilă emana sobrietate și eleganță. După ce s-a liniștit forfota ne-a ațintit cu o privire ascuțită și timp de două ore a prezentat problematica disciplinei și a rezultatelor muncii filologice, materializate în ediții și critica de text. A mai dezvoltat un aspect: anume, modul în care munca filologică, de cele mai multe ori anonimă, nu îndeajuns gratificată, este "o școală în care se învață rigoare și probitate științifică". [...]

Acum, când răsfoiesc notițele mele de la cursurile profesorului Ștefan Munteanu, din câmpul disciplinar consacrat lingvisticii (*Principii de stilistică; Lingvistică generală. Istoria doctinelor lingvistice; Istoria limbii române literare*), emoția este copleșită de admirația pentru bogăția extraordinară a informației. Trimiterile bibliografice exacte pe care le găsesc în notițele mele, complexitatea interpretării faptelor, buna articulare a materiei, examenul critic al diverselor concepții lingvistice, expresia elegantă reflectă pregătirea minuțioasă a fiecărei prelegeri și o desăvârșită etică profesională[...]. Din unghi retrospectiv, cred că faptul cel mai important dindărătul cursurilor de lingvistică generală sau de stilistică, evocate mai sus, este un anumit model de cunoaștere pe care profesorul ni-l oferea și pe care noi îl naturalizam treptat: anume, recunoașterea pluralității descrierilor și a explicațiilor, toleranța cognitivă, relativitatea adevărului.

Înainte de orice altceva, Ștefan Munteanu întruchipează pentru mine – și, desigur pentru zeci de generații de studenți – instituția Profesorului. Problemele pe care le discuta la diferitele cursuri de lingvistică sunt dificile și aride. Noi, învățăceii, făceam eforturi de a ne situa la nivelul impus de profesor, dar nici dascălul nu ne lăsa singuri în această "călătorie": explica, relua, nuanța, aducea o mulțime de exemple, reducând dificultatea prelegerilor. N-a vrut nici o clipă să epateze, a introdus totdeauna o anumită sobrietate, fără a fi posac ori opresiv. Refuza efectele unui spectacol facil, histrionismul, labilitatea de comportament care îndepărtau de orizontul valorilor și al semnificațiilor. Urmărea, cum aveam să-mi dau seama mai târziu, un anumit tip de proiect formativ. Astfel se motivează îndemnul, repetate, la lectură, la documentare și la reflexie critică. Ne spunea că important este să învățăm așteptarea și răbdarea. Prezența profesorului inspira încredere. Eroarea, improvizația, superficialitatea, absența spiritului critic deveneau de neconceput în prezența sa. Revenirea cu lucrări mai consistente era oricând posibilă, așteptată și întâmpinată cu căldură.[...]

Acum, la a nouăzecea aniversare a zilei sale de naștere, nu găsesc o urare mai potrivită decât cea pe care profesorul însuși o adresa la o "aniversară" unui important cărturar bănățean pentru care are o prețuire plină de afecțiune: "Zeii să-i fie și pe mai departe favorabili pentru a-i sprijini pașii urcând povârnișul". Nu-mi rămâne decât să-i mărturisesc dascălului meu, în acest moment de bucurie, iubirea, respectul și recunoștința.

ÎMPĂCARE

WOJCIECH BONOWICZ

În prima clipă ne vin în minte cuvintele Evangheliei, care descriu dimineata duminicii Paștelui. În zori femeile merg la mormânt. Piatra este răsturnată, trupul de care intenționau să se ocupe nu mai este înăuntru. Femeile sunt neajutorate și înfricoșate. Ce s-a întâmplat? A furat cineva trupul? Dacă da, atunci de ce? Brusc apar lângă ele doi bărbați în veșminte strălucitoare. "De ce căutați pe Cel viu între cei morți?" - spun ei. "Nu este aici, a înviat".

"Nu este aici ..." - iată cea mai concisă descriere a ceea ce trăiește fiecare dintre noi în momentul unei pierderi. Atunci când pricepem că într-adevăr *nu mai este*, că vom trăi de-acum încolo într-o "lume fără" - o lume fără el sau fără ea, dar și fără particica din noi pe care el sau ea o purtau înăuntru lor. Și chiar dacă nu ne erau apropiați, dacă - la fel ca mulți eroi și eroine ale tragediei de la Smolensk - erau pentru noi doar "chipuri cunoscute de pe micul ecran", oricum lasă în urma lor un gol. I-am "găzduit" în casele noastre, au fost subiectul discuțiilor pe care le-am purtat, le-am comentat deciziile și vorbele, ne-am supărat pe ei sau i-am aplaudat. Au fost - și nu mai sunt. Există fotografii, înregistrări, amintiri - ei nu. Și pentru că au dispărut atât de mulți, golul devine aproape tangibil.

Între "Nu este aici ..." și "... a înviat" se desfășoară tot ce simțim astăzi. Poate că nu toți simt așa. În fond, în cuvintele evanghelice "Nu este aici ..." nu există cu adevărat tristețe, ci este semnalată speranța care dăinuiește în ultimul cuvânt al frazei. Dar majoritatea dintre noi suntem acum de partea tristeții. Familiile și-au pierdut rudele apropiate, prietenii - prietenii, poporul - pe cei care îl reprezentau. Acest "Nu mai este" al nostru este așadar plin de durere, teamă, dezaprobare a celor întâmplate. Să nu ne grăbim. Pentru a trece dintr-o parte în cealaltă a frazei e nevoie de timp.

În astfel de clipe, "Nu este aici ..." capătă uneori și forma unei întrebări: unde era Dumnezeu? De ce nu i-a ajutat pe oameni să ia decizii înțelepte? De ce nu a oprit catastrofa? Spunem: voia lui Dumnezeu. Voia lui Dumnezeu este ca oamenii să moară într-un asemenea mod? În cazul acesta ori nu este bun, ori pur și simplu nu există ...

În *Povestiri hasidice*, Martin Buber prezintă următoarea scenă: unul dintre ucenici îi mărturisește învățătorului că în momentele de nefericire îi vine greu să-și păstreze credința în Providența divină care veghează asupra fiecărui om. Pare că Dumnezeu și-ar ascunde atunci chipul de noi. "Dacă omul știe că e o ascundere, atunci nu mai este ascundere" - răspunde rabbi. Dumnezeu există. Și cum este? Am văzut pe străzi. Dumnezeu preschimbă disperarea în cuvântul rugăciunii. În astfel de clipe, Biserica mai întâi trage clopotele, apoi cheamă oamenii la Sfânta Liturghie. În primul rând însă Biserica arată spre cruce. Ce spune crucea? Spune că Dumnezeu știe. Și Dumnezeu a resimțit o pierdere. Doar "a resimțit"? Teologii spun că atâta timp cât durează istoria omului, istoria suferinței lui Hristos nu este încheiată. Există o legătură între chinul lui Hristos și chinul lumii. Atât se poate - sau e voie - să spunem în clipe ca aceasta.

"Fiecare pierdere este o cale către înviere" - am auzit cândva de la Jean Vanier. Fiecare moarte ne determină să regândim viața. În fața tragediei de la Smolensk simțim mai puternic ca niciodată că nu deținem controlul asupra vieții. Oamenii care au pierit părea că aveau instrumentele controlului în mână. Există ceva care se numește teatrul puterii: oamenii puterii primesc diverse roluri și au grijă să le joace bine. Nu întotdeauna sunt însă conștienți în ce decoruri joacă și pentru cine. Uneori parcă ar juca unul pentru celălalt. Și brusc jocul este întrerupt. Scena și spectatorii se văd mult mai clar. Se vor schimba regulile jocului? Se va schimba limbajul? Voi spune imprudent - limbajul *trebuie* să se schimbe. Nu-mi pot imagina că nu s-ar schimba. Obligația noastră este să urmărim înfăptuirea schimbării până la capăt.

În primele comentarii se face adesea referire la situația existentă după moartea lui Ioan Paul al II-lea. Se spune: trebuia să fie o altă Polonie - și unde e? Au fost de ajuns câteva săptămâni ... Nu știu cine și ce aștepta atunci, dar consider că, în următorii ani, Polonia a fost totuși puțin alta. E adevărat că divizările nu numai că nu au dispărut, dar s-au și accentuat. Mai mult chiar, au tăiat de-a curmezișul toate mediile. Dar la fel de adevărat este și că opinia publică a devenit mai exigentă. Suntem mult mai sensibili la manipulare, suportăm mai prost agresivitatea, ne e dor de politica "în format mare".

Cu toate acestea nu se poate face o analogie completă între vremurile de atunci și cele de acum. Din mai multe motive. Voi aminti unul. Papa nu s-a aflat în centrul disputelor noastre politice. Era deasupra lor. De aceea fiecare a putut să judece cele întâmplate după moartea lui în funcție de normele de care era atașat. Atunci când, la înmormântarea lui Ioan Paul al II-lea, Lech Walesa i-a întins mâna lui Aleksander Kwasniewski, unii au spus "E minunat!", iar alții "A întins mâna unuia de-ai lui". La fel, nu toți l-au plâns pe Papa ... Dar acum? Acum situația e alta. Toți au pe cine să plângă. Moartea i-a împăcat pe oamenii care în timpul vieții s-au aflat uneori într-un conflict puternic. Despărțiți de viziuni, de valorile în care credeau, de scopurile politice. S-au împăcat prin "cea mai rea dintre împăcări". Însă această pierdere poate fi o cale către înviere.

Și dacă ar fi îngropați împreună? Primul gând: e greu întotdeauna pentru familii ... familiile au nevoie de propriile morminte. În viață și-au împărțit rudele cu statul, de ce ar trebui s-o facă și după moarte? Al doilea gând: e greu și pentru că nu toți ar vrea poate să aibă pe mormânt o cruce. Nu există nimic mai reprobabil decât conflictele privind cimitirele. Și totuși ... În convingerea mea, un asemenea mormânt comun ar fi un semnal puternic și clar. Rugăciunea sau rememorarea i-ar cuprinde de fiecare dată pe toți cei care au pierit. Și pe adversarii politici sau ideologici. Nu este vorba despre ștergerea diferențelor. Este vorba despre ceea ce depășește în importanță diferențele. "Cea mai rea dintre împăcări" ar deveni o împăcare în numele speranței.

Și chiar dacă acest lucru nu ar fi posibil,

ceva tot este posibil, ba chiar necesar. La rândul nostru, și noi trebuie să ne împăcăm cu morții... orice am fi gândit sau spus despre ei, nu mai are nici o importanță. Trebuie să ne împăcăm cu ei. Și nu prin vorbele mari pe care jurnaliștii disperați le scot de la oamenii distruși. Împăcarea ar trebui să se realizeze în interiorul nostru. Fiecare dintre noi știe cu cine ar trebui să se împace.

Nu mai sunt aici ... O simte fiecare. Ce va fi mai departe? Ce va fi mai departe e în mâinile noastre. Să nu spunem că alții

nu au făcut față încercării. Să ne concentrăm pentru a face noi față încercării. Fiecare pierdere e o cale către înviere. Această moarte poate fi o cale către împăcare.

Textul a apărut în revista poloneză "Tygodnik Powszechny" nr. 16 / 18 aprilie 2010

Traducerea din limba polonă:
SABRA DAICI

INSTITUTUL
POLONEZ

Împreună cu revistele

Observator cultural, Orizont și Contrafort

vă invită să participați la
cea de-a IX-a ediție a concursului

**Eseu despre cultura și istoria
poloneză a sec. XX și XXI**

Premiul I: un sejur de trei/patru săptămâni în Polonia, la
un curs de limbă și civilizație polonă
(transport cu avionul)

Premiul al II-lea: 200 euro (echivalentul în RON)

Premiul al III-lea: 100 euro (echivalentul în RON)

Eseul declarat câștigător va fi publicat într-una dintre revistele
culturale românești de largă audiență, precum și pe pagina web a
Institutului Polonez.

Data limită de trimitere a textelor: **15 mai 2010.**

Detalii pe www.culturapoloneza.ro

Institutul Polonez
str. Popa Savu nr. 28, sector 1, 011433 București
tel.: 0040 21 224 45 56
fax: 0040 21 224 56 93
e-mail: institutul.polonez@culturapoloneza.ro
www.culturapoloneza.ro

Pagini realizate cu sprijinul Institutului Polonez din București

Ilustrațiile din acest număr reproduc lucrări din albumul
Poster Masters and Pupils, Varșovia, 2008

DESPRE BĂTRÂNETE, ÎNTELEPCIUNE ȘI VIRTUTI ÎN EXCES

LESZEK KOLAKOWSKI

DISCUȚIA 2.

Despre tinerețe, îmbătrânire, încredere și avantajele îndoielnice ale lecturii filozofilor

— *Filozofii devin mai înțelepți odată cu vârsta?*

— Nu m-am gândit niciodată. Dar probabil că da, filozofii își sporesc înțelepciunea atâta timp cât ei înșiși nu se consideră înțelepți. În momentul în care se consideră deja înțelepți, nu devin și mai înțelepți. Deci cel mai important este să nu te crezi înțelept.

— *Dar nu resimțiți plăcere de pe urma faptului că viața e un proces în care deveniți înțelept, mai înțelept, și mai înțelept?*

— Eu nu am deloc o asemenea senzație. Poate alții o au. Mintea mea funcționează acum prost, mi-a slăbit memoria, dar înainte sigur, îmi doream să cunosc cât mai mult. Aveam sentimentul unui bagaj de cunoștințe slab și nesigur, îmi doream așadar să-l îmbogățesc. Nu înseamnă însă că deveneam mai înțelept. M-am străduit să am cunoștințe cât mai largi. Dar probabil că, în general, devenim mai înțelepți odată cu vârsta, chiar dacă nu ne ocupăm de filozofie. Sau e doar o părere?

— *Dar probabil că, în general, devenim mai înțelepți odată cu vârsta, chiar dacă nu ne ocupăm de filozofie. Sau e doar o părere?*

— Nu cred că oamenii devin mai înțelepți sau se schimbă în bine pur și simplu pentru că au mai mulți ani. În nici un caz. Mai degrabă osificarea mi se pare a fi un proces natural. Nu are rost să ne plângem, așa este și gata. Vorbind statistic, majoritatea noastră trăiește mai mult decât odinioară, dar de aici nu rezultă că omul este mai înțelept astăzi decât în secolele când se trăia mai puțin.

— *Ce e de făcut pentru ca cel puțin să nu fim mai proști? În afară de a nu ne crede înțelepți, ce ne mai poate proteja?*

— Sentimentul că suntem niște elevi încă neinstruiți și că ar trebui să învățăm neîncetat. Se poate învăța toată viața, atâta timp cât intelectul funcționează ca atare.

— *Dar devenim mai înțelepți trăgând concluzii din propria experiență sau din contră, este o capcană periculoasă în care cădem fără voie?*

— Depinde din ce experiențe și ce concluzii tragem. Vă rog, dați-mi un exemplu.

— *Cineva are din nou o experiență neplăcută cu un prieten care nu s-a comportat cum trebuia. Înțelepciunea înseamnă să încetezi să mai ai încredere în prieteni, sau invers, să rămâi încrezător, în ciuda unor astfel de experiențe?*

— Principiul meu general este următorul: dacă întâlnesc oameni despre care nu știu nimic, pe care nu i-am cunoscut înainte, am față de ei o prezumție pozitivă. Presupun că sunt buni sub diferite aspecte. Bineînțeles că putem suferi dezamăgiri, se întâmplă nu o dată, dar una peste alta am convingerea că principiul prezumției pozitive e folositor în viață. Și faptul că există oameni în care putem avea încredere fără rezerve, prieteni, e poate cel mai important lucru în viață și trebuie să ne bucurăm de el.

— *Datorită prezumției pozitive oamenii devin mai buni? Merită practicat pentru că ne e mai ușor să trăim așa?*

— Și una și alta. Cred că oamenii devin mai buni dacă văd că cineva are încredere

în ei. Există, sigur, și oameni pe care nu-i interesează nimic, care au grijă numai de interesul propriu și nu au rețineri. Dar în mediul meu eu nu îi întâlnesc. Poate că nu sunt exemplare tipice ale speciei.

— *Prin urmare nu e clar dacă filozofii devin mai înțelepți odată cu vârsta. Dar noi devenim mai înțelepți citindu-i pe filozofi?*

— E o întrebare la care îmi vine greu să răspund. Dacă voi spune că lectura filozofilor ne schimbă în bine ...

— *...atunci vom bănuî că vreți doar să vă creșteți tirajul cărților.*

— Dacă oamenii devin mai buni sau mai înțelepți citindu-i pe filozofi? E o întrebare periculoasă pentru că nu știm care pot fi efectele învățării filozofiei. Bineînțeles, presupunem că lectura lui Platon sau Descartes e utilă. Însă citindu-i pe filozofi, putem la fel să cădem ușor într-o capcană, să ajungem la concluzii care ne pot conduce pe un drum periculos. Citindu-l pe Descartes, cineva ajunge la concluzia că ceva e bun sau rău numai pentru că așa a spus Domnul Dumnezeu și nu pentru că ține chiar de natura lucrurilor. Dar Dumnezeu putea spune, de pildă, că e un lucru bun să-ți ucizi tatăl și rău să-ți ajuți aproapele. Iată că este o concluzie destul de periculoasă. Dacă cineva îl citește pe Hegel plin de emoție, poate ajunge la concluzia că există ceva de tipul progresului inevitabil, permanent, și în acest caz trebuie aprobat tot ce se întâmplă numai pentru că se întâmplă. Sigur, Hegel nu o spune așa, dar se poate descifra și în acest fel.

— *Deci devenim mai înțelepți citind mai mulți filozofi și neatașându-ne prea mult de ceea ce spune unul dintre ei?*

— Mai bine să citim mai mulți, dar atunci cădem din nou în nesiguranță. Vedem cum se infirmă unii pe alții – și în ce să credem? Nu există indicii bune, nu există sfaturi complet sigure. Totul este periculos în lume, chiar și ieșitul din casă. Facem zilnic lucruri care ne pot distruge. Lumea nu se află sub controlul nostru.

— *Dar există vreun folos de pe urma filozofilor înțelepți?*

— Poate faptul că ne împing în nesiguranță atunci când este vorba despre lucrurile care ni se păreau bine ancorate și evidente. Să conștientizezi faptul că nimic nu este evident reprezintă un act de înțelegere folositor.

DISCUȚIA 3.

Despre cumsecădenie, indulgență, loialitate, virtute în exces și destinul nostru comun

— *Ce virtuți sunt indispensabile pentru a fi un om cumsecade și ce virtuți pot lipsi?*

— Să stabilem întâi ce înseamnă un om cumsecade.

Cineva care se străduiește să-i susțină pe alții și să nu le aducă nici un prejudiciu. Nu știu, poate nici să nu greșească gândind rău despre alții. Adică cineva care nu face rău altora. Se străduiește să-i înțeleagă chiar și atunci când fac ceva care i se pare greșit. Este gata să-i ajute pe cei din jur în măsura posibilităților. Nu se bucură de suferința altora, de răul pe care-l întâlnesc, chiar dacă e un rău meritat. Se străduiește să-și țină promisiunile făcute. Oricine este, cred, de acord că îndeplinirea promisiunilor are un rol important în a fi cumsecade. Cred că simțim mai mult sau mai puțin la fel ce virtuți

sunt aici indispensabile, ce este mai puțin important și care sunt anti-virtuțile pe care le putem privi cu indulgență și pe care ni le putem permite fără a înceta să mai fim oameni cumsecade. De pildă lenea. Sunt foarte leneș și nu consider că acest lucru mă descalifică în mod definitiv.

— *Scriați cândva că, deși se numără printre păcatele principale, lenea și lăcomia la mâncare nu vi se par în mod special periculoase.*

— Lăcomia nu este un defect de care să fi fost atins personal, dar mă raportează la ea cu indulgență. Unul dintre profesorii mei pe care l-am apreciat foarte mult, dar nu-i voi rosti aici numele, spunea: "Eu sunt un om cumsecade, dar mărturisesc că nu în totalitate atunci când vine vorba despre femei".

— *Merită să fim oameni cumsecade pentru noi înșine?*

— Merită. Omul cumsecade trăiește mai bine nu pentru că are o părere mai bună despre el, ci pentru că nu suferă interior din cauza răului pe care îl provoacă. Primește încrederea altora și nimic nu e mai important decât să te bucuri de încrederea celorlalți și să ai încredere în ceilalți.

— *Dar loialitatea este o obligație nobilă față de prieteni sau o virtute a mafioților?*

— Am citit cândva mărturisirea unui mafiot chinuit de remușcări, care spunea îndurerat că, din păcate, corupția a pătruns până și în mafie, că nu mai e ce-a fost; noblețea, încrederea reciprocă, înțajutorarea – toate dispar. Loialitatea poate fi o virtute a membrilor mafiei sau ai oricăror organizații criminale. Nu mai puțin însă, în această loialitate, în disponibilitatea de a servi altora, chiar și într-o cauză rea, există ceva incontestabil bun. Cei care slujesc unei cauze greșite, dar cu bună credință, care dau dovadă de loialitate și sunt gata să se sacrifice pentru ea, sunt niște candidați la schimbarea convingerilor mult mai demni de încredere decât cei care servesc cauzei numai pentru că așa le este comod.

— *Anumite virtuți în exces se transformă în anti-virtuți?*

— Trebuie să vorbim pe exemple. A avea grijă de alți oameni, atât de copii, cât și de adulți, e o virtute. Dar ea degenerază ușor în amestecul în viața altora, pentru binele lor, desigur. Să vedem mai departe, enumerați, vă rog, niște virtuți.

— *Curajul se poate transforma în bravură iresponsabilă, virtutea de a vorbi întotdeauna de bine despre cei din jur reduce de obicei simțul umorului.*

— E adevărat. Dar a vorbi întotdeauna de bine despre cei din jur este o virtute? Adesea este o cale spre minciună. Viața e plină de echivocuri, nu putem face nimic.

— *Un om poate fi cumsecade dacă nu este prea deștept?*

— Poate. Fiecare dintre noi cunoaște astfel de oameni care se comportă bine față de cei din jur și nu au obiceiul de a analiza scrupulos tot felul de chestiuni. Dar pentru asta e nevoie de condiții de viață în care diversele echivocuri nu ne afectează și nu ne silesc să luăm decizii care implică reflecția.

— *Așadar înțelepciunea nu este necesară întotdeauna. Dar ce este absolut necesar?*

— E simplu - disponibilitatea de a-i ajuta pe alții, virtutea – cum o descria Kotarbinski – a mentorului demn de încredere. Este lucrul la care se reduce o viață bună.

— *Mentorul demn de încredere al lui Tadeusz Kotarbinski dă dovadă de atitudine civică și are grijă de binele comun, nu e de ajuns să fie cumsecade în cercul propriei familii. Și Dvs. considerați că această cumsecădenie trebuie să fie mai largă? Dar ce se întâmplă cu oamenii care trăiesc într-o lume aparte, în lumea ideilor, a cărților, și vin rar în contact cu ceilalți?*

— Există oameni cumsecade în sensul că nu fac nimic rău. Se poate și așa, dar aici apare mereu o notă de fugă. Nu cred că este bine să fugi de sentimentul că există ceva de genul destinului comun. Destinul comun al omenirii este poate o noțiune prea abstractă, dar comunitatea de destin a unei țări și a naționalilor nu este abstractă. De aceea ar trebui să participăm la ea. Chiar dacă nu suntem politicieni și vocea noastră nu este una decisivă, e necesară. E important ca în situațiile conflictuale să fie clar de care parte ne aflăm.

Fragmente din *Trei discursuri inedite* purtate de Anna Bikont cu Leszek Kolakowski

© Gazeta Wyborcza nr. 168 din 20.07.2009

Traducerea din limba polonă:
SABRA DAICI

VITRALIILE

PAUL EUGEN BANCIU

Lumea a ajuns să știe despre sine și despre ceea ce e în proximitate prin miliardele de informații ce circulă libere în fiecare clipă pe întreg rotundul ei, grație celor mai performante tehnologii ale momentului. Ar fi ca și cum întreaga omenire s-ar afla într-o hală imensă, oricum nu într-o catedrală, laolaltă, și prin niște ferestre acoperite cu vitralii ar bănuși că undeva, dincolo de zidurile acelei clădiri ce o adăpostește s-ar afla natura, mările și oceanele, întregul sistem solar, galaxia aceasta turtită ca o plăcintă, la care-i spunem Calea Lactee, să ni se pară mai comună simțurilor noastre limitate, puzderie de sori din care noi nu reprezentăm nici cât un fir de nisip, apoi marile nebuloase despre care avem doar păreri estetice, pentru că așa cum ni le arată Hubble sunt la câteva miliarde de ani-lumină de noi.

În această hală imensă ce se aglomerează acum, la capătul de început al mileniului trei, ferestrele cu vitralii dau pe toate părțile ca niște impresii colorate ce reconstituie imagini ale unor sfinți sau simple jocuri abstracte, informații din varii domenii sau bălciuri de divertisment, capabile să ne decupleze pentru câteva ore de obsesia voinței de a trăi a fiecărui individ. Doar câteva dintre aceste ferestre cu vitralii mai dau spre lumina constantă a valorilor păstrate în memoria culturală a lumii pe parcursul a doar câteva milenii de istorie. Cine are puterea să privească spre ele se bucură de aserțiunea spusă de Nietzsche, cum că fără artă am fi striviți de realitate. Dar și această vorbă a filosofului german e depășită de tot ceea ce se petrece acum, în plin joc al luminilor de toate felurile, ca într-un carnaval al nebuniilor de pe urmă, unde se amestecă în devălmășie credințe vechi de milenii cu informații seci despre funcționarea ficatului la bolnavii de felurite hepatite, la genomul asupra căruia se cercetează ascuns cine știe pe unde, prin ce colaborare, la experimentele de fisionare a celor mai mici particule cunoscute vreodată, punând în panică pe toți temătorii de lumina zilei de mâine.

Dacă am privi doar spre vitraliile luminate multicolor, dincolo de care ni se relevă un dumnezeu cu față și trup uman, ne-am afla în minunata ipostază de a crede că viața noastră continuă peste milenii ca duh purtător de nemurirea după care am jinduit aici, pe pământul cel trupeș. Dar ceea ce vedem e doar rodul imaginației unui artist sticlar, meșter în a uni cu plumb bucățelele de materie translucidă colorate, să le fure transparența prin care am putea privi dincolo, spre realitate.

Printr-un alt vitraliu, omul așa-zis al zilei privește spre jocurile de culise ale politicii din țara respectivă sau din întreaga lume și se iluzionează că poate să cuprindă adevărul tainic al unui viitor în care el, ca persoană, nu mai crede decât ca simplă speranță de viață, pentru că e ceva normal la un om obișnuit să nu se poată gândi, nici măcar așa, ca o întâmplare, că într-o bună zi din toată strădania lui de o viață nu rămâne nici un fel de urmă, decât poate un fel de avere pentru care se vor bate în disperare cei câțiva urmași pe care-i are. Cu fața spre sud, unde soarele străbate jocurile de lumini ale vitraliilor, stau cei ce au de unde trăi

bine, visând să cucerească precum Magellan întreaga lume de ape și uscat a pământului, să se bucure de plaje, de aglomerări urbane, unde se vor simți nimiciți de puzderia milioanelor de semeni care-și caută un rost în lumea aceea.

Internetul, comodul joc al imaginației realizat prin simpla butonare a unor taste, aduce celui sărac, sau prea leș pentru a se mai deplasa prin lume să-i vadă minunățiile, o fereastră virtuală ce aglomerează imagini despre ciudațeniile de aiurea sau frumusețile pe unde nu-l vor purta pașii niciodată. Este lumea de vise a miliardarului ajuns la senectute, care-și permite să vadă, ca un fel de compensație pentru ceea ce a trăit, într-o croazieră de pensionar septuagenar, ceva ce nu știa, risipind aiurea moșteniri pe care ar fi trebuit să le lase urmașilor, ignorând totul, mai ales sărăcia răspândită prin lume, pentru care nu are nici cea mai mică compasiune.

Fereastră cea mai tainică e cea care duce spre sufletul omului singur, așezată cu fața spre nord, ca lumina translucidă să aibă o anume constantă între răsăritul și apusul soarelui, iar cea de la ora prânzului să fie doar un ricoșeu de impresie mai luminată. Dar și acolo figurile, ce apar ca într-un fel de ambrazură de la subsolul unui bloc în plin asalt al trupelor invadatoare, nu se ivesc decât niște iubiri uscate de vreme, niște uri ruginite de oxidul fierii, niște părinți morți, niște norișori diafani ce roiesc în jurul anilor de dinainte de școală, cu crâmpie de dealuri sau câmpii, de munți sau râuri printre umbrele translucide ale imaginilor bunicilor, despre care se mai află câte ceva din fotografiile îngălbenite de vreme dintr-un album. Și nefericitul calcul al anilor, lunilor, zilelor ce ar mai fi de dus pe pământ, într-un fel de paralizie a conștiinței, venită pe neașteptate să oprească totul la un anume timp când, iluzoriu, totul părea a aduce cu un fel de fericire. Vitraliul singuraticului e ca un fel de oglindă prin care nu poate vedea nimic dincolo de propriul său chip. Chinul cel mare e lupta cu timpul propriu desprins din vârstele la care au părăsit lumea aceasta neamurile de sânge.

Către apus sunt ferestrele ce dau spre arta și literatura lumii, devenite dintr-odată un balast pentru contemporani, obligați ca prin grilele curentelor ce s-au trecut peste Europa și dincolo de ea să-și vadă locul și rolul lor într-o lume înghesuită în această mare hală cu ferestre spre toate direcțiile punctelor cardinale, acoperite cu vitralii colorate în toate nuanțele curcubeului, din care nu mai înțeleg nimic. Dar cum apusurile nu fac bine decât contemplativilor și romanticilor, spre zona aceea privesc destul de puțini. Dar și aceia, ca și singuraticii, se simt izgoniți din marele iureș al vieții ce se aglomerează spre răsărit și spre miazăzi, unde e viața cea de toate zilele. În zadar încearcă să-i lămurească pe alții că totul se repetă, că dacă vor să afle ceea ce va fi mâine, pot citi o carte despre ce a fost ieri, că toată tehnologia și accesul instantaneu la minunile lumii sunt iluzii dincolo de care ei trebuie să trăiască într-un echilibru cu natura din care fac parte.

Continuare în pagina 31

KARAOKE

ADRIAN BODNARU

Era devreme: chitariștii arătau abia nouă și zece. Îi voiam turnați în uniforme de polițiști, oprindu-te, cu stânga ridicată, când încercai să treci. Le doream degetele înghețate, scriind cu greu până la capăt un număr de telefon pe spatele amenzii. Îi vedeam cum îți închideau rochia la spate, cum îți prindeau în fermoar câte un fluture ce-și scutura aripile de praf, ca un vecin, duminica la prânz, covoarele: repede, cât copiii puteau să aștepte să tragă la poartă. Te credeam apoi ridicându-te puțin. Era, oricum, cu mult înainte de culcare.

* * *

O seară ascuțită, de iarnă, îți speriasc ceasul. Se înfipsea între acele lui, ca o mamă singură în cadrul porții, așa că nu se mai puteau întâlni nici măcar o dată pe săptămână. Era un ceas mic, de liceu, care tocmai bătuse pentru prima oară în întunericul unui film, însă atât de sprinten, încât îi schimbaseră sfârșitul cu unul mai scurt și mai fericit. Cureaua lui subțire strânsese atunci lemnul tânăr, crestă cu lama, al unei bănci din parc, tare, cu toată viața mâinii tale stângi: afară deja pleca să ningă sau să stea.

POEME DE

IOSIF CARAIMAN

poem găsit de harul-dar.

va muri el ...

de-o parte cei ce rămân
de alta cei care pier.

puși pe balanță ...

Doamne, de ce
mai grele suferințele decât munții
înalță poezii la cer ?

poem pierdut de doi cucii împietriți

de ce mi-aș mai lua geamantanul să plec?
doamnă,
e-atât de frumos timpul acesta singur
din înciereșiri târzii și-atât de curat...
spune-ți, de ce din cât te-am iubit
eu am rămas cu ramure
îmbrumuite ... au nu ți-a fost
păcat? și de mai cânti
la izvor la izvoarele,
ochii să-ți fie pe lume iubiți
de toamnă
și de doi cucii în zborul lor împietriți

nunta

1
cunună-mă, Doamne, cunună
în roură cu râu și lună, în
roură cu gene lungi,
rour-mire fă-mă, fă-mă,
steag de nuntă verdele. cine-i

jale-bucurie blândă și nuntași de ceață
chuiue cu grea tăcere?
cum de muntele-i plecat
și ce-am iubit floare-de-piatră?

2
eu sunt viața-moartea-ta, mireasă.
de ce plângi? inelul de iarbă cu
tinerețea ta întristat ... pune-l
pe deget, de la-nceputul lumii
te aștept, eu nu te voi vinde,
drumul nunții e lung, versurile fi-vor-ne
etern, eterne, eterne
colinde.

mi-e teamă: ceru-i deschis, lumea-i uitare
și-o lumânare
în urmă se stinge.

poem găsit de o victorie învinsă

noaptea aceasta
jumătate-i ușoară, jumătate
neasemuit de grea,
îmi amintesc toți nuntașii,
de ce nu-mi amintesc
viața mea? unde-s
două iluzii și-o nuntă frumoasă?
bună seara! noapte bună! bună dimineața!
în scurta strălucire a spiralei prin
copilării din care m-am născut, mi-s tot
fără de trup, fără de casă.
îmi luminează umbra doar nevăzuta stea.

războinicul sunt. plec. iată-mă, n lume plec
spre o victorie învinsă de patria mea

STEREOTIPURI

PIPA LUI MAGRITTE ȘI PARLAMENTUL EUROPEI

DANIEL VIGHI

Niciodată nu poți prevedea de unde sare surpriza culturală și întâlnirea fastă cu arta mare. Așa a stat treaba săptămâna trecută când, o invitație cu motivații vechi de tip lecții politico-ideologice de care unii dintre noi avurăm parte ani de zile pe vremea lui Ceaușescu, m-a purtat cu Societatea Timișoara la Bruxelles. Pe vremuri, anumiți profesori universitari ne instruiău cum să construim societatea socialistă multilateral dezvoltată – conceptul de care perechea conducătoare împreună cu ideologii și propagandiștii partidului erau foarte mândri. Așa și noi, am ajuns la Bruxelles cu asemenea rosturi în calitate de membri vechi și pe deplin fondatori ai Societății Timișoara. La Parlament am avut parte de prezentări ale viitorului nostru comun la care am asistat, nu fără interes, trebuie să mărturisesc. O paranteză aș face: senzația pe care mi-au lăsat-o instructorii și conferențiarii cu proiecțiile dumnealor *power-point* a fost aceea a unei secrete neputințe. Construcția europeană este subminată de orgolii etniciste, de autolimitări și de mari bănuiele naționale reciproce. Nu putem fi mai mult decât suntem la ora actuală, și spun asta din păcate. Putem fi doar Europa națiunilor, și nu Europa federală, așa cum eu unul mi-aș dori după instinctele mele localist-bănățene, care se îndreaptă mai degrabă spre ceea ce, tot la Bruxelles, este denumit pompos și fără mare temei: puterile europene regionale. Deocamdată, povești! Una dintre ele este aceea care spune cum că René Magritte, exasperat de întrebările despre rostul semantic și simbolic al pipei, le-ar fi spus interlocutorilor săi, chiar în fața tabloului, că "această pipă nu e pipă, deoarece cu ea nu se poate fuma". La fel e și cu Parlamentul Europei, el nu este așa, deoarece Europa nu există!

Poate că de pe urma acestor constatări ale neputinței mi s-au năzărit nevoile culturale apropo de oportunitățile oferite de ședințele noastre de învățământ politico-ideologic. Nu ascund că mi-am dorit și am insistat prin ședințele civico-politice de prin miștoacele berării bruxelleze pe lângă Vio Marineasa, Vasile Docea, Florian Mihalcea, studenții care erau cu noi, tumultuosul Oscar Berger, ca a doua zi, de fiecare dată așa, să ajungem la Muzeul Magritte. Ceea ce s-a și întâmplat datorită faptului că tot atunci s-a petrecut erupția vulcanului din Islanda, ceea ce ne-a prelungit sejurul în Capitala fantomatică politic a unei Europe tot așa.

Așadar, minunăția Muzeului de artă și secția uriașă dedicată lui Magritte despre care știam câte ceva, îl alăturasem corect lui Giorgio de Chirico și lui Salvador Dali. Mi-a mângâiat auzul și titlul unui volum de poezie al lui Petre Stoica – altfel un inspirat autor de titluri de volume – pe nume *Pipa lui Magritte*. E de povestit că una e să vezi reproduceri, dragilor, oricât de bine realizate, și alta e să fii acolo, în Muzeu, în fața simezei, printre pereții expoziției. Contactul e direct, e pilduitor și întemeietor: e satisfacția de a fi față la față cu tabloul,

adăugați oboseala de a ajunge în preajma lui prin încăperi, dificultatea și tihna sumedeniei de tablouri și șansa de a-l putea avea pe unul anume în priviri, posibilitatea de a te da puțin înapoi, de a te răsuși în preajma lui, de a-l vedea cu anume lumină venită de la geamuri sau de la instalațiile de iluminat. Adăugați aici senzația de percepere senzorială directă și satisfacția de a o putea avea: e așa ca și când ai bea un pahar de cabernet, și să nu îl elogiezi fără să-l ai în pahar. E de spus totul despre spațiul muzeal Magritte, despre inteligența desfășurării lui, despre extraordinarele posibilități pe care le oferă abordările noi multimedia cu ecrane discrete care derulează prin nenumărate încăperi ale expoziției imagini, texte, fotografii în derulări mute în care se oferea o lume vie.

Textele excelente ale autorului despre artă, despre viață, despre plictis, despre eternitatea fără sens și aceea cu sens. Totul inteligent, totul viu artistic, totul provocator. O altă paranteză nu mă pot stăpâni să nu fac – reforma predării literaturii prin asemenea momente de dialog superb între arte din perspectiva studiilor culturale. E de neevitat asta dacă dorim să scoatem studiului literaturii din perspectivele unor abordări unilaterale. În superbul muzeu René Magritte aflăm că arta, fie ea a cuvântului, a imaginii plastice, a celei cinematografice este, înainte de toate, creație, și fiind așa este vie, este plurisemică, este operă deschisă, este intertextuală sub zodia inteligentă (inteligo nu doar semiotico-textualist și hermeneutic-filozofic) a actului de creație. Dacă nu socotim actul creației în integralitatea lui sistemică, nu aflăm nimic despre actul ca atare, dacă nu socotim creația principala întâmplare a operei create, nu aflăm mai nimic despre operă.

De altfel, despre toate acestea scrie convingător Ion Caraion rânduri care țin loc de argument greu de combătut cu încruntări vetuste: "La o expoziție din New York, în 1945, Cummings, artizan al transferurilor de sensuri, maniere și tehnici între arte, profesor de poezie (1952—1953) în cadrul Universității Harvard (unde la catedra ce poartă numele lui Charles Eliot Norton și la care se succed an de an un literat cu un muzician sau cu un specialist în artele plastice onoarea de a preda atari cursuri e socotită drept cea mai înaltă onoare de la Harvard), "poet și pictor", după cum se definea el singur, acceptînd să prefăteze catalogul expoziției. Cummings vorbea despre picturi care scriu și despre scrisul pictorilor, divaga despre poeme care pictează și despre pictura scriitorilor, puneă semnul echivocului sau al butadei în dreptul seriozității și pe acela al sarcasmului în dreptul pedagogilor sau acuzatorilor *neseriozității* (care de fapt e în sine altceva), "concludea" că pictorul este un poet (ca să facă reciproca valabilă deopotrivă) și elimina, mai pe scurt, granițele artificiale - iar pentru el și ridicole — dintre limbajele artelor" (Ion Caraion, *Sfîrșitul continuu*, Cartea românească, 1979, p. 175).

STALIN SAU TROTKI? VIOREL MARINEASA

Dacă, scos temporar din cazanul său cu smolă clocotind, tătuca Stalin ar fi obligat să viziteze secțiunea Magritte din Muzeele Regale ale Artelor Frumoase din Bruxelles, precis că i-ar veni ideea să convoace o echipă de ideologi care să elaboreze norme vajnice pentru întărirea artei proletare, a realismului socialist, ba, mai mult, și-ar pune la lucru echipele de comisari ai Kominternului și de agenți ai NKVD-ului, dându-le sarcină să răpească din Occidentul putrid câțiva artiști care se declară a proasta adepții revoluției mondiale pentru a-i recicla degrabă (cursul scurt și tăios sau percutant!) în patria sovietelor; și încă pe deasupra, s-ar întreba dacă Troțki a mierlit-o de-adevăratelea în Mexic, concluzionând că două atentate izbutite pentru o cauză nobilă nu strică niciodată. Ce idee și la Gide, adică să-i ceară audiență pentru a-l convinge să legifereze homosexualitatea în URSS?! Bine l-a pus la punct criticul de serviciu Kemenov pe pseudo-comunistul Picasso atunci când a luat la refec monstruozițiile scuipate din penel de acesta în *Guernica*! Mai ales că treaba rămâne încurcată, acolo cei ce au bombardat reprezentau o felie din *Luftwaffe*, cea reconstruită pe șest, departe de ochii franco-englezilor, în sălbatica stepă baikală.

Și uite că mai apare și stângistul ăsta de paradă, unul care n-a rezistat decât niște luni în partidul comunist din țara sa și își exhibă nebunia planificată, dar incontrollabilă pe sute de desetine de pânză.

Dar să-l repunem în drepturi pe marele și nemuritorul Iosif Vissarionovici, mai potrivit un vreasc sub căldărușa cu catran care i-a fost hărăzită pe veci. Ne vărâm nasul pe internet în căutarea lui Magritte. Pe lângă observațiile pertinente ale unor cunoscuți și ale unor anonimi, destule bloguri debordând de considerații entuziaste, dar păcătuind prin semiotizări rigide, prin naivități formulate cu ifos. Oricum, e mișcătoare tentativa de a explica inexplicabilul.

Robert Hughes: "cotidianul halucinant", de fapt: "cotidianitatea halucinatorie"; "Cele mai bune imagini ale lui Magritte par să aparțină mai mult reportajului decât imaginației, prin banalitatea ingredientelor lor" (*Magritte en poche*, Ludion, Anvers, 2009). Totuși, de unde insolitarea, cum se produce evadarea din chingile logicii de zi cu zi? Multe lucrări "provoacă simțul realității prin prezentarea unor obiecte vizuale acompaniate de texte care susțin contrariul a ceea ce se află în fața ochilor" (Cristina Andrieș). Exasperat el însuși de insistențele fanilor care pretindeau lămuriri mură-n gură, pe pânza *La Trahison des images*, pe care pictase o pipă, René Magritte s-a simțit dator să adauge propoziția: "This is not a pipe", deci imaginea acesteia nu trebuie confundată cu realitatea, e doar o reprezentare ce nu te ajută să savurezi un tutun din Indiile Olandeze. Iar pentru ca să continue deslușirile sau ca să-i bage definitiv în ceață pe cei ahtiați de clarități irefutabile, a zis cu alt prilej: "Suprarealismul este cunoașterea ideii absolute".

Ce l-ar diferenția pe Magritte de ceilalți suprarealiști? S-ar putea spune că imaginile sale transmit cu un plus de pregnanță și cu o limpiditate greu de suportat stupefacția, misterul angoasant, panica, alienarea. Cerul senin, în lumină de zi, cu norișori diafani, iar în partea de jos a compoziției – un posomorât pasaj stradal de noapte, în care se crapă razele scurte ale unui singur felinar (*L'Empire des lumières*). Un peisaj văzut printr-o fereastră, parțial obturat de un tablou așezat pe șevalet, pe care se întregeste peisajul presupus a fi în spatele pânzei (*La Condition humaine*). În fundal – vălurirea vagă a unor obține, în prim-plan – un colț de masă pe care se află un morcov și, mult mai mari decât dealurile din zare, emanând o amenințare secretă, o sticlă cilindrică și un hibrid, la bază butelcă, iar în locul gâtului – un morcov ca un obuz, cu vârful conului îndreptat în sus (*L'Explication*). Dintr-un sol argilos a răsărit o tufă de trandafiri, un boboc a dat o floare, iar altul – un pumnal milanez, din acelea folosite ca *main gauche* în luminoasa epocă a Renașterii, în timp ce mânuia rapiera cu dreapta (*Le Coup au coeur*).

De când un ins cu trăsături asiatice, vorbind franceza, și un altul exprimându-se în engleză, înarmați cu un pistol, au furat *Olympia* lui Magritte, supraveghetorii muzeului sunt mai severi. Vizitatorii se arată prea gălăgioși, unii utilizează nepermis telefoanele mobile. E semiîntuneric în săli, doar tablourile sunt luminate după tipic. Mi se pare sau unul dintre paznici are o mustață la Stalin, iar celălalt – alura lui Troțki?

JURNAL DIN ANII CRIZEI

ROBERT ȘERBAN

14 aprilie 2010

Trezit la 5,20, după o noapte alburie. La 6 sunt, împreună cu domnul Alexiu, la aeroport. Zburăm la București, e comisie de validare la USR, sunt membri. Fericit paradox al capitalismului: un drum dus-întors cu avionul e mai ieftin decât cu trenul. Și de vreo 12 ori mai lesne. Trenul face 12 ceasuri, dacă nu întârzie. Avionul, unul singur. Dacă nu pică... Nu pică, e mic și se ridică. Și chiar ajunge la Băneasa. De acolo, cu autobuzul, vreo 45 de minute până în Piața Romană. Iată un motiv pentru care n-am vrut, sub nicio formă, în capitală: timp enorm pierdut în trafic. În drum spre USR, intrăm la librăria Muzeului Literaturii. Pe pult, printre altele, cartea lui Ioan Groșan, "Un om din Est". Am citit din ea un fragment în "România literară", anul trecut, parcă. O nebunie! L-am sunat atunci pe autor să-l invit să o publice la "Brumar", dar cartea era deja promisă. Iat-o, iar Mircea Mihăieș mi-a confirmat: e grozavă. O s-o cumpăr la întoarcere. De la ora 10 până spre 16 citim nume, CV-uri, recomandări, cronici, texte literare. Sau mai puțin literare. Mai puțin... Înainte de a ne întoarce la aeroport, trecem pe la muzeu să vedem "Capriciile" lui Goya. Apoi, peste drum, la librăria "Humanitas", ne minunăm de reduceri. Ne și nu prea, amândoi suntem editori și știm de ce-s astfel de prețuri. Facem un ocol ca să ajungem la Muzeul Literaturii. Din librăria muzeului iese însuși Ioan Groșan, fericit că i se vinde cartea. Îl anunț că intru să cumpăr și eu una, apoi ne dăm întâlnire la o lansare a ei, la Timișoara, când va fi să fie. Întreb de carte. Nu mai e, s-a vândut, dar mâine sigur o să mai primească, să vin mâine. Așa e-n Est: literatura are mare trecere la oameni.

17 aprilie 2010

Citesc în "Vatra" o scurtă poveste despre tatăl lui George Vulturescu, "transcrisă" de Ion Mureșan. Finalul ei mă face să-mi

mușce buza de jos. "George a mai băut două-trei guri de vin. Le-a băut ca și cum ar fi sărit peste câteva fântâni și peste câțiva ani. Apoi, ca și cum ar fi privit, departe de pe un acoperiș periculos de înclinat a zis: *Stăteam lângă patul lui. Nu știa cine sunt. Mă întreba ce caut acolo și cu ce-mi poate fi de folos. Îmi tot repeta că a făcut cinzeci de fântâni și șaptezeci de acoperișuri. Uitase numele fiului său, dar nu uitase numărul fântânilor pe care le săpase și numărul acoperișurilor pe care le înălțase...*"

20 aprilie 2010

Crina s-a îndrăgostit. De data asta povestea pare serioasă. Foștii, Raul (6 ani) și David (3 ani), au fost lăsați cu buzele umflate, căci "noul intrat" direct pe locul I în topul preferințelor e mai în putere și puținel mai copt decât cei doi: are 30 de primăveri. Și se îmbracă mișto. Are o bărbuță chic. Azi dimineață, după ce mi-a dat "pusi", fiică-mea mi-a șoptit "Ciplianule". Apoi s-a topit din picioare și și-a dat ochii peste cap. Cum naiba să fii grav și să nu pufnești în râs? Probabil că pe asta mizează și ea, fiindcă, din când în când, ne anunță: "Mi-e dol de Ciplian..." Apoi face "oooh" și *leșină*. Sper ca Ciprian să reziste scenelor. Gata, n-o mai duc la teatru! Dar unde s-o duc? Brrr, numai tată să nu fii.

22 aprilie 2010

Colegul meu Gicu are "Libertatea" pe birou. Pe prima pagină, "Dezvăluirile incredibile ale unei mame disperate: *Copilul meu e zidit în Casa Poporului*". Pe ultima pagină, cu litere mari și roșii, o veste tulburătoare: "Sexul albește dinții". Cu gura până la urechi citesc care sunt cele 20 de beneficii pe care le aduce practicarea amorului. Punctul 8 explică știrea din titlu, cu un plus de elemente, cum ar fi zincul și calciul, iar la punctul 20 scrie fără să (se) clipească: "Sexul ridică moralul semnificativ". Clar: a venit primăvara!

ÎN REGISTRU NORMAL

RADU PAVEL GHEO

De mulți ani se discută despre descentralizare, autonomie și, inevitabil, despre identitatea regională. Se vorbește, se scrie, se polemizează cu îndrjire, iar discuțiile sau argumentațiile individuale alunecă ades și repede în partizanat, localism sau naționalism feroce. E normal: tema e sensibilă, iar ideea de identitate regională, rudă cu regionalizarea politico-administrativă, stârnește spaime, orgolii și patimi. Urmele propagandei naționalist-centraliste se simt și azi, iar teama de o prezumată destrămare a României "dodoloațe" îi împiedică pe cei mai mulți să accepte realități evidente și, în măsura posibilităților, să încerce să le elimine. Însă specificul regional e greu, dacă nu chiar imposibil de eliminat, iar uniformizarea unei țări, chiar dacă s-ar putea realiza cumva, ar face mai degrabă rău decât bine.

Pe de altă parte, nici patrioții regionali nu sînt neapărat obiectivi sau raționali. Pot fi la fel de intoleranți cu centrul (ori cu alte regiuni ale țării), iar orgoliile locale orbesc la fel de tare ca și naționalismul etnocentrist. Dreapta măsură e greu de găsit – și de menținut. Și-apoi cine e îndreptățit să decidă care e aceasta?

Nu e totuși o întreprindere imposibilă. O spun după ce am citit volumul lui Viorel Marineasa *Despre Banat, în registru normal* (Editura Modus P.H., Reșița, 2009). Cartea, o culegere de texte apărute în diverse reviste, are o coerență interioară foarte bine definită de titlul ei. E drept, autorul nu ocolește tonul polemic, dar nici nu face exces de el. Corectează, precizează, lămurește și explică. Dar mai ales povestește. Vîna de prozator se face simțită în mai toate textele cărții. Chiar și în textele eseistice se strecoară mereu povești sau fire de povești.

Cartea are patru părți și e formată din texte apărute în diverse publicații periodice: eseuri, comentarii, chiar interviuri și răspunsuri la anchete. Însă la finalul lecturii descoperi că aparentul amestec heteroclit se aranjează frumos, așa cum se aranjează piesele unui puzzle, formînd exact imaginea despre care vorbește titlul: o regiune aparte a României, despre care se vorbește (și se povestește) într-un registru normal.

Am spus deja că avem de-a face cu un scriitor care știe să-și cucerească și să-și convingă cititorul. E ceva ce se vede și la o analiză mai detaliată a tehnicii discursive folosite de autor. Pentru a marca identitatea regională a zonei și coeziunea tematică a cărții, Viorel Marineasa se folosește, printre altele, de un procedeu foarte eficient: păstrează unitatea spațială (regiunea Banatului în integritatea sa transfrontalieră) și glisează permanent între diverse timpuri ale poveștii, în așa fel încît epoca Banatului habsburgic, cea a revoluției din 1848, cea a Marii Uniri și anii comunismului par să coexiste, iar întreaga istorie – atît cea mare, cît și cea mică, a indivizilor – e percepută ca un continuum, se suprapune și se amestecă. Viorel Marineasa unifică epoci, păstrînd unitatea regiunii. Uneori o face și într-un plan mai restrîns, ca în textul *Strada CimiTigrului*, un fel de schiță la scară redusă a volumului, căci acolo imaginea cartierului timișorean Fabric se conturează din mai multe fragmente și istorioare înșirate pe trei secole, de la o informare din 1718 despre contele Florimund de Mercy pînă la poveștile cu strungarul de secol XX Dorogy-bácsi, cel care îl asigură pe autor: "Comuniștii, băiatule, or fost niște fagabunți..."

Avem aici texte care descriu destine ale unor oameni aruncați de istorie dintr-un imperiu în altul ori dintr-o țară în alta, în urma colonizărilor, cuceririlor, deportărilor, împărțirilor de teritorii și trasării unor granițe mai mult sau mai puțin arbitrare. Volumul e doldora de istorioare, dar și de excursuri în istoria regiunii. O lume diversă, care se mișcă parcă pe întreg globul, dar al cărei centru de greutate rămîne tot Banatul, la care revin mereu și cei emigrați în Germania sau America, și cei plecați în alte regiuni ale țării.

Ar fi mult mai multe de spus despre cartea lui Marineasa, dar textul de față nu este o cronică literară. Sau nu se dorește așa ceva. E doar o reacție la lectura unui volum de eseuri și texte publicistice care reușește să fie polemic fără a fi agresiv, să vorbească despre Banat cu pasiune fără a cădea în localism și care, nu în ultimul rînd, convinge și farmecă prin felul în care este scris. Viorel Marineasa nu opune Banatul României, ci îi afirmă specificitatea. Nu întîmplător unul din personajele recurente ale volumului este Sever Bocu, unul dintre artizanii Marii Uniri din 1918.

Apoi, cînd vorbește despre Ripensia Timișoara, legendă a fotbalului local și național, Marineasa amintește un fapt mai puțin cunoscut, dar relevant: echipa juca "de multe ori și cu mare plăcere partide importante în București, unde avea partizani fervenți" («Nu-ți dai seama cum știu să iubească miticii!» îmi spune lăcrimînd o fostă glorie)". Și mai există un text, *Bucovinienii noștri*, care explică și mai clar demersul autorului, căci Bucovina este regiunea cea mai asemănătoare cu Banatul din punct de vedere istoric.

Iar de citit ar mai fi multe. Partea a treia, de exemplu, este dedicată unor scriitori și oameni de cultură ai zonei din perioada postbelică și contemporană și conține pagini memorabile, cum sînt cele despre Sorin Titel sau despre Petre Stoica și povestea traducerii lui Trakl în română. În fine, există două istorii care par a veni din lumi diferite, dar care trebuie luate împreună, căci aparțin totuși aceluiași spațiu. *Caragiale la Prigor* este o variantă a *Scrisorii pierdute* caragialene, doar că relatează o istorie adevărată, petrecută cu cinci ani înainte de apariția piesei lui I.L. Caragiale. De celalată parte, *Viața și moartea la Caransebeș a lui Antoniu Sequens* este povestea unui dirijor și profesor de muzică din Boemia, care, după ce trece prin Praga, Kotor și Makarska (în Croația de azi), se stabilește la Caransebeș și devine, deși indirect, promotorul uneia dintre mișcările culturale cele mai populare ale Banatului – corurile și ansamblurile corale sătești. Într-un fel, între Muntenia și fostul Imperiu Habsburgic, între Balcani și Occident, acesta e Banatul – în registru normal.

LINIA ORIZONTULUI DE ION BARBU

PE SAPTE CĂRĂRI DANA CHETRINESCU

Mărtisorul a adus cetățenilor din vestul României, printre alte surprize, una mai originală decât toate. Orașul arădean Pecica s-a îmbogățit peste noapte cu zece indicatoare rutiere pe care scrie "Atenție! Cetățeni turmentați". Primarul Antal a inventat o nouă formă de protecție pentru cheflii care petrec în locurile special amenajate în acest sens din orașul Pecica. Conform publicației *Bănățeanul* (7 martie 2010), primarul arădean ar fi declarat: "Oamenii trebuie protejați. În zece ani, și dacă salvăm o singură viață, a meritat efortul". Ideea se pare că i-a venit încă din 2006, când a călătorit în Germania. Acolo a văzut asemenea indicatoare în zona berăriilor, cu scopul de a-i avertiza pe șoferi să circule cu maximă prudență. După trei ani, perioadă în care s-au înregistrat mai multe accidente, uneori soldate și cu decese în orașul Pecica, primarul a hotărât să pună și el indicatoare. "Le-am montat de 4-5 luni și de atunci nu am mai avut probleme", a mai adăugat el pentru aceeași publicație. Se știe că orașul Pecica este străbătut de drumul național care asigură legătura cu cea mai mare vamă din vestul României, motiv pentru care traficul e foarte intens, iar indicațiile rutiere de tot felul împânzesc carosabilul. Din loc în loc, printre siluete de vaci care pasc tacticos și simbolul curbei extrem de periculoase, apar și avertismentele primarului Antal, sub forma unei mogâldețe negre care, în patru labe, încearcă să prindă o sticlă.

Ceea ce mi-a atras atenția în această istorioară a inițiativelor edililor locali este mai puțin asemănarea cu acțiunile eficiențelor și ordonatelor omologi germani, și mai mult alegerea denumirii subiectului pe care acest indicator își propune să-l protejeze. De ce nu s-a numit el "Persoane în stare de ebrietate" – o terminologie adecvată în contextul dat, fiind vorba de poliția rutieră. De ce s-a optat, instinctiv probabil, pentru o sintagmă care nu a făcut carieră în legislație, dar a fost imortalizată în literatură? Ce ciudată fascinație au românii pentru caragialescul cetățean turmentat!

Cetățeanul cu pricina este un personaj episodic, anonim, burlesc, nu foarte memorabil prin locul ocupat în economia piesei *O scrisoare pierdută*. Și totuși, el e cel puțin la fel de celebru ca marii eroi de epopei și romane istorice. El nu rostește sentințe profunde, nu face vreo faptă măreață, nu are o biografie exemplară. El este un fost poștaş alcoolic, care nu-și poate controla vorbirea și gândurile și care face gesturi gratuite. Vorbește greu, sughiță, se clatină pe picioare și repetă la infinit o întrebare: "Eu cu cine votez?" Cele două lucruri pe care ar vrea să le ducă la bun sfârșit (să înapoieze scrisoarea "andrisantului" și să se informeze despre oferta politică a partidelor) sunt corecte și de bună credință, personajul încercând cu orice preț să-și facă datoria (profesională și civică), și, cu toate acestea, cetățeanul turmentat este un personaj comic și negativ. În contextul piesei lui Caragiale, un poștaş care vrea să înmâneze o scrisoare și un alegător care vrea să voteze sunt ființe grotești și absurde, cu o prestație lamentabilă. Bălbăiala și clătinatul pe picioare îl discreditează total pe cetățeanul-poștaş, deși acesta, cu toți aburii alcoolului, are mai multă sinceritate decât toată pleiada de eroine și eroi ai scenei politice locale. Poștaşul beat este alegătorul de oriunde și din orice vreme, derutat de jocul politic, care își cunoaște dreptul de alegător, dar nu poate să și-l exercite corect, din pricina confuziei. Confuzie pricinuită mai puțin de gradele țuicii, pe

care i-o și invocă lui Cațavencu, ci de lipsa programelor partidelor politice, care se mulțumesc să oscileze în funcție de interes. Povestea cu scrisoarea, poștaşul și alegerile ne amintește de un lucru pe care mai toți am vrea să-l uităm: între Zoe și Tipătescu, pe de-o parte, și cetățeanul turmentat, pe de altă parte, primii ies mai bine; nu pentru că ar fi mai buni sau mai eficienți, ci pentru că sunt lucizi. Luciditatea le dă ștaif și îi ține în echilibru.

De mai bine de un secol, spectrul cetățeanului turmentat continuă să ne bântuie: avem bloguri și albume de muzică ce poartă numele cetățeanului turmentat, avem știri și filmări cu și despre nenumărați bețivi anonimi și bonomi – căci turmentarea, în accepțiune românească, este întotdeauna amuzantă și benignă. În perioade de alegeri, asocierea dintre dreptul de vot și gradul de concentrație a alcoolului din sângele electoratului este firească și repetitivă până la banal. Neavând puterea de a face ceea ce ne-am dori cu adevărat – să taxăm – bagatelizăm atât gestul alegerii, cât și instituția alegătorului. Un singur exemplu, de la alegerile din 2004: "Tot satul a fost la nuntă în noaptea dinaintea alegerilor. Și membrii comisiei și alegătorii erau morți de beți. Bătălia electorală a fost sărbătorită în comuna Victoria, județul Iași, cu cântec și chiuituri. La ora 9.00, jumătate din membrii comisiei de votare erau deja abțiguiți, fapt pentru care au fost trimiși, fără prea mare supărare, acasă. Pentru a nu se lăsa mai prejos, sătenii s-au strâns la vot cu mic cu mare, dar au făcut-o așa cum se cuvine, adică matoliți. "Aseară a fost nuntă în sat. E de înțeles ca unii dintre ei să fie încă beți", a spus îngăduitoare Gabriela Mustafa, președinta comisiei" (în *Ziarul de Iași*).

Cetățeanul turmentat este, însă, prilej de neobosit spectacol burlesc și într-un alt context, la fel de discreditat: traficul rutier. Drumurile sunt proaste, dar nu putem face (numai) din asta haz de necaz: s-au spus bancuri despre gropi, Dacia și borduri; s-au redactat știri despre Dacii eșuate în gropi mai adânci decât craterele și despre borduri mai scumpe decât lingourile de aur. Dar nimic nu este mai atractiv, când vine vorba de șoselele patriei, decât același cetățean turmentat – fie că este pieton surprins în trafic la întoarcerea de la birtul satului, fie că este proprietar de căruță fără semnalizare și de sticlă de votcă Săniuța, fie, în sfârșit, că este un obișnuit conducător auto. Acesta distrează deopotrivă polițiști și jurnaliști, ca un consacrat al scenei comice: "Spectacol duminică noaptea într-o secție de poliție din Târgoviște. Un șofer în stare avansată de ebrietate le-a cântat polițiștilor și i-a distrat pe cinste pe jurnaliști" (realitatea.net, 21 ianuarie 2008); "Un șofer a doborât recordul de condus în stare de ebrietate pe autostradă. Omul a ajuns la secție pentru că mergea cu mașina în zig zag pe mijlocul șoselei. Aparatul a înregistrat o îmbibație de alcool de 1,66 miligrame de alcool pur în aerul expirat. Bărbatul le-a declarat polițiștilor că a băut doar o bere" (mediafax.ro, 19 august 2009). Să mai spunem doar că toate aceste știri au și un link la o înregistrare video care să desăvârșească impresia lăsată de prestația cetățeanului turmentat.

Și știrea despre indicatoarele rutiere din Pecica are un link video care a făcut înconjurul României și al lumii. "Atenție! Cetățeni turmentați" este un brand de țară la fel de bun ca oricare altul. Cel puțin transmite un mesaj clar.

ÎNGERUL ȘI BETIVUL CIPRIAN VÂLCAN

Pregătindu-se să înceapă imensa muncă ce avea să ducă la publicarea celor opt volume din *Arcana coelestia*, Swedenborg a consemnat într-un manuscris de numai șaisprezece pagini o viziune comunicată de un înger de formă conică despre *Homo pecicanus*, bizarul om al viitorului, omul care se plimbă în patru labe. Angelicul mesager a descris în amănunt obiceiurile și portul acestui biped ciudat, nemulțumit de înfățișarea cu care a fost dăruit de divinitate și dornic să se apropie de starea animalelor prin abaterea de la purtarea firească a semenilor săi. Swedenborg s-a arătat mirat că îngerul îi înfățișează portretul unui asemenea barbar, însă n-a îndrăznit să-l întrerupă, socotind că fiul luminii nu face decât să respecte un ordin mai înalt. A aflat astfel că *Homo pecicanus* nu era o ființă coruptă, dusă în ispită de uneltele necurate ale Satanei, ci un mistic sălbatic, un ascet excentric, un fanatic al gimnasticii, dornic să sară cât mai grabnic peste efemera vale a plîngerii care e lumea noastră și să ajungă într-o clipă în brațele primitoare ale spiritelor celeste. Incapabil să aștepte și să se roage, *Homo pecicanus* a avut parte de o revelație specială, care l-a făcut să înțeleagă că e suficient efortul tenace plus o anume aplecare înspre băutura pentru a forța cu succes frontierele lumii paradisiace și a avea parte de infinita mizericordie divină. Așa cum a aflat Swedenborg, *Homo pecicanus* trebuia să treacă prin două etape extrem de dificile înainte de a se putea prăbuși în sînul lui Avram. Întîi, el avea datoria să se dedea unor îndelungi episoade de beție rituală, dînd pe gît zilnic minimum doi litri de alcool, ajungînd în acest fel să părăsească statornic trufașa poziție bipedă în folosul mult mai modestei și folositoarei aplecări înspre lumea sfioasă a patrupedelor și tîrîtoarelor. Apoi, după ce dăunătoarea luciditate a conștiinței ar fi fost depășită, iar vajnicul iubitor al lumii de dincolo s-ar fi obișnuit să zacă în șanțuri, s-ar fi trecut la etapa a doua, cea mai importantă din perspectiva atingerii eternității neschimbătoare, căci bețivul ar fi ajuns la decisivele exerciții de gimnastică soteriologică. El ar fi trebuit să execute o sută de genuflexiuni, urmate de cincizeci de flotări plus rostogoliri înainte și înapoi. Apoi, ar fi fost obligat să meargă în mîini vreme de șapte sute de metri, prăbușindu-se mai mult mort decât viu în brațele judeului comitatului, venit special să-l încurajeze. Înainte de a fi propulsat în fața divinității, ar mai fi fost nevoie de o singură încercare, căci el ar fi fost plasat în fața obstacolului final, fiind silit să sară coarda. Potrivit relatărilor îngerului conic, mulți dintre pretendenții la intrarea în lumea supralunară ar fi sucombat la această ultimă probă, fiind îngropați în semn de prețuire tocmai la intrarea în biserica satului, urmînd să aștepte Judecata de Apoi pentru a fi primiți în paradis. Însă fericirii care ar fi izbutit să treacă și peste această ultimă încercare n-ar mai fi trebuit să aștepte, fiind aruncați asemenea unor ghiulele direct în binecuvîntata lume de dincolo, contemplînd etern splendoarea divinității.

Dacă ar fi cunoscut acest manuscris al lui Swedenborg, consilierii locali din Pecica n-ar mai fi montat inutilele indicatoare rutiere referitoare la așa-zișii indivizi turmentați, ci ar fi preferat să preia modelul mai prestigios al locuitorilor unui oraș din Nicaragua: "Oficialitățile orașului Sonsonata au pus pe toate drumurile semne de circulație care indică treceri pentru îngeri. Toți șoferii trebuie să încetinească și să se asigure că nu le trece prin față nici un înger, înainte de a-și continua drumul. În caz contrar, ei sînt pasibili de amendă".

TEMERITATEA TRADUCERII

DIMINEAȚA PIERDUTĂ ÎN LIMBA MAGHIARĂ

GABRIELA KOSZTA

Gabriela Koszta a urmat cursurile Institutului de Teatru din Tg. Mureș și a fost apoi actriță la Teatrul Maghiar de Stat din Timișoara între 1970 și 1977. Din 1977 până în 1997 și-a continuat cariera artistică la mai multe teatre din Ungaria (Budapesta, Szolnok, Veszprém, Pécs). În 1993, înființează împreună cu soțul ei, Editura Jelenkor, la care lucrează ca redactor, lector și se ocupă de marketing și relații culturale. A tradus din literatura română, între altele, poezii de Nichita Danilov, Aurel Dumitrașcu, Bogdan Ghiu, Ion Mureșan și Mircea Dinescu, eseuri de Mircea Iorgulescu și Andrei Pleșu, precum și câteva importante volume de proză contemporană: Mircea Cărtărescu, *De ce iubim femeile* (Editura Jelenkor, 2007), Dan Lungu, *Sunt o babă comunistă!* (Editura Jelenkor, 2008), Norman Manea, *Întoarcerea huliganului* (Editura Alexandra, 2009), Florina Ilis, *Cruciada copiilor* (Editura Jelenkor 2009), Gabriela Adameșteanu, *Dimineața pierdută* (Editura Europa, 2009).

Smaranda Vultur: Înainte de a discuta despre traducerea romanului *Dimineața pierdută* de Gabriela Adameșteanu, aș vrea să vorbim puțin despre activitatea ta de editoare. Știu că împreună cu soțul tău ați creat una dintre cele mai importante edituri din Ungaria.

Gabriela Koszta: Editura Jelenkor s-a înființat acum 20 de ani cu intenția de a difuza și prezenta literatura maghiară contemporană de vârf într-un context european sau internațional. Asta înseamnă că, de la bun început, am urmărit cu atenție evenimentele literare, cărțile apărute în alte țări, mai ales în țările vecine cu Ungaria. Soțul meu, Csordás Gábor, directorul editurii, a fost înainte redactorul șef al revistei "Jelenkor" din Pécs, care încă din anii '50 a fost un organ cultural-literar foarte important și liberal în Ungaria. Mulți scriitori contemporani talentați, care nu erau prea răsfățați de puterea politică socialistă și nici nu prea au avut posibilitatea de a publica s-au adunat în jurul revistei "Jelenkor". I-aș aminti pe Mészöly Miklós, Nadas Péter, Petri György, Esterházy Péter, Márton László, Oravecz Imre etc. Vreau să spun că deja înainte de '90 exista o pleiadă de scriitori foarte buni, din diferite generații, dar cu exigențe literare comune, care se interesau de literaturile europene. Mulți dintre ei au și tradus, dar au avut și relații personale, prietenești, cu scriitorii străini. Soțul meu cunoștea bine literaturile și limbile din Polonia și din țările fostei Iugoslavii, a tradus multe opere din ele.

După '89, odată cu falimentul marilor edituri socialiste, a devenit vizibil pericolul ca acești scriitori să rămână fără un spațiu de publicare, tocmai atunci când s-au înmulțit editurile, fiindcă odată cu piața capitalistă, în editarea cărților, dar mai ales în distribuția lor, s-a răspândit o mentalitate comercială ce a dus la apariția a foarte multe cărți, traduse din limbile engleză, franceză, germană. Dar literatura contemporană de calitate nu avea un public destul de larg. Ca umare, dintr-o nevoie foarte firească s-a înființat Editura Jelenkor: în primii doi ani pe lângă revista "Jelenkor", iar după aceea a început să publice peste 50 de titluri pe an și a devenit independentă față de revistă. Venind din România și fiind consumatoare de literatură română, era foarte normal pentru mine să urmăresc evenimentele literare din România și să-i atrag atenția soțului meu, atunci când apărea ceva interesant în literatura română. Din păcate, sursele noastre financiare nu ne îngăduiau să publicăm toate operele care ne-au plăcut și pe care le-am apreciat, dar ne-am străduit să le facem cunoscute publicului din Ungaria. Doamna Anamaria Pop m-a ajutat mult să mă orientez, am primit reviste și cărți de la ea, am discutat împreună despre evenimentele literare, despre cărți apărute în România. Cu editura Polirom din Iași avem relații foarte bune,

ne informează despre programul lor, primim cărți de la ei.

— Cum ai descoperit *Dimineața pierdută*?

— Știam de carte și am auzit că la Teatrul Bulandra s-a jucat în regia Cătălinei Buzoianu o piesă făcută după ea. La un moment dat am găsit o ediție mai veche, am citit-o, mi-a plăcut foarte mult, dar n-aveam de gând s-o traduc. De fapt, până atunci, în afară de câteva piese dramatice și cronici teatrale, nu tradusesem nimic. Știam că traducerea literară este o profesie foarte serioasă și că o traducere proastă strică mai mult decât dacă nu se traduce deloc. Pentru mine era suficient să citesc literatură română. Dacă am citit ceva interesant și am avut și posibilitatea să publicăm, am căutat un traducător profesionist, ca, de exemplu, Csiki László. Câteodată traduceam pentru familie, pentru "uz casnic", când discutam despre literatura română sau despre tradițiile culturale românești. Câțiva prieteni m-au încurajat, dar n-am avut nici curaj, nici timp, eram ocupată cu teatrul. Însă după ce am ieșit la pensie, am început iar să traduc, fiind mai liberă. Prima dată am tradus romanul lui Dan Lungu: *Sunt o babă comunistă!* și atunci efectiv munca de traducătoare a devenit pentru mine o ocupație foarte plăcută și m-am bucurat și mai mult când soțul meu a decis că îl va publica în curând. După romanul lui Lungu am fost căutată de Editura Alexandra să traduc *Întoarcerea huliganului* de Norman Manea. Întâmplător m-am întâlnit cu o scriitoare româncă, tânără, Florina Ilis, care era bursieră într-un program literar la Pécs, când orașul a fost "capitală culturală europeană". Am citit romanul ei, *Cruciada copiilor* și imediat m-am apucat de traducere: mi s-a părut mult mai simplu să traduc cartea decât să tot povestesc cât de bună e. A apărut în programul "capitalei culturale". Între timp am făcut o încercare cu nuvelele lui Cărtărescu, după ce am fost solicitată de editura Noran să supervizez traducerea la o antologie de nuvele contemporane românești. M-am bucurat că munca și interesul meu pentru traducere au fost apreciate.

Bineînțeles că știam de Gabriela Adameșteanu, am citit articolele ei, romanele: *Drumul egal al fiecărei zile*, *Întâlnirea* - care a apărut și în limba maghiară în traducerea minunată a lui Csiki László. Când am citit *Dimineața pierdută* am știut că este o capodoperă, dar că, din păcate, este și intraductibilă - ca foarte multe capodopere. Când editura Europa m-a solicitat să o traduc, am refuzat imediat, pe motiv că n-aș vrea să distrug un roman bun și nu mă simt în stare să împlinesc o sarcină atât de grea. După aceea, Barna Imre, directorul editurii Europa, mi-a propus să facem o probă, să-mi aleg din text partea cea mai grea, să fac o încercare, și dacă nu merge - a sugerat - renunțăm.

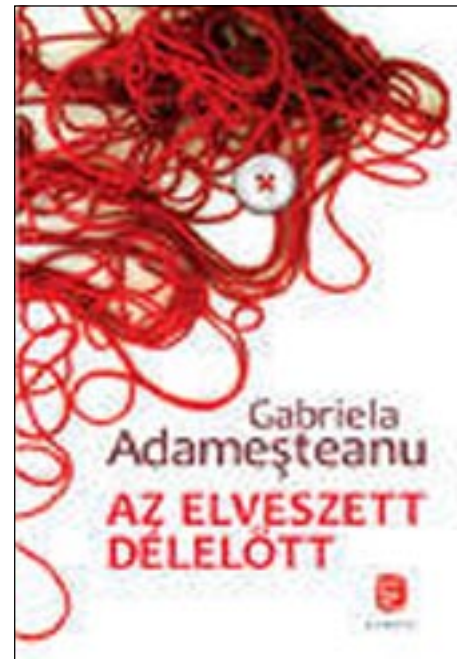

I-am promis. Și mi-a venit pofta! N-am mai putut să mă despart de text. A însemnat o mare provocare.

— Ce probleme ți-a pus traducerea? Ai colaborat cu autoarea romanului în realizarea ei?

— Problema cea mai mare constă în diferența dintre cele două limbi, între limba sursă și limba țintă. Întreaga structură gramaticală este foarte diferită la noi. În limba maghiară nu sunt genuri, conjugările și declinările sunt absolut diferite, timpurile verbului, mai ales trecutul, se folosesc altfel etc. Ordinea cuvintelor în propoziție e tocmai inversă. Dacă se traduce un text atât de viu ca *Dimineața*, foarte ușor se pierde din el ceva esențial sau în limba țintă devine cam prea sofisticat și nu firesc, ca originalul. Există și o diferență culturală.

Respirația firească a *Dimineții* constă în alternarea limbajelor; cel vulgar, cu limbajul literar, în plus și în aceste două limbaje se vorbește în diferite registre. Și mai există încă două planuri: se începe și sfârșește în prezent, dar între timp intrăm într-un alt plan al romanului, în care învie o lume trecută cu toate detaliile - și cu limbajul - ei. În plus, aproape fiecare personaj are și un mono-

log interior. Lumea lor se descompune și se recompune ca cioburile unui caleidoscop. Limbajul personajului principal este vulgar, dar nu popular, este un limbaj de mahala bucureșteană, și, totuși, un limbaj cald, ceea ce este destul de greu de prins, iar în limba maghiară nu există o discrepantă atât de mare între limbajul literar și cel de mahala. Romanul are o puternică polifonie prin narațiunile intersectate, dar subiectul lui, de fapt, nu e povestit explicit și direct, mai bine-zis este cuprins între alternative. Personajele, indiferent de clasa socială, sunt traumatizate de circumstanțele prin care trec, dar nu sunt prezentate ca inocente, ele nu sunt *personajele pozitive* sau *negative* din romanele socialist-realiste, sunt oameni vii, cu destine private prin ochii celorlalți. Traducerea trebuie să aibă ritmul originalului, ceea ce nu este posibil fără discrepanța respectivă, iar vocea fiecărui personaj să fie convingătoare și pentru cititorul maghiar, care ar trebui să nu observe că citește o traducere. Dar, citind, să fie prins imperceptibil de o impresie primită dintr-o altă cultură.

Continuare în pagina 31
Interviu realizat de
SMARANDA VULTUR

NOU la HUMANITAS

MARELE LEVOV

CRISTINA CHEVEREȘAN

O căutare a definițiilor existente pentru *pastoral/-ă* oferă rezultate de genul: "operă literară sau muzicală în care este zugrăvită în mod idealizat frumusețea vieții pastorale; bucolică", "gen literar sau muzical de inspirație campestră, care își propune să redea scene simple și vădit naive din natură"; "care ține de viața la țară"; (*despre creații literare sau muzicale*) "care are caracter de idilă; idilic; câmpenesc; bucolic; păstoresc" *etc.* Să fi asigurat asemenea elemente succesul la public și aprecierea critică romanului ce câștiga Premiul Pulitzer în 1998? Autorul fiind unul dintre cei mai inspirați, ambițioși dar, în egală măsură, controversați și incomozi scriitori ai ultimei jumătăți de secol, răspunsul va fi, categoric, *nu*.

Pastorala americană pornește, totuși, de la un personaj de o simplitate și o naivitate exasperante: Seymour (*Suedezul*) Levov, evreu american la a treia generație, star al promoției 1945, plin de talente și virtuți. Asemenea altor protagoniști ai lui Philip Roth, e cinstit, modest, bine-intenționat, cumsecade prin definiție și nu își dorește decât un trai decent. Are vreo șansă în America delabrată de după al doilea Război Mondial? Evident, niciuna. Acida cronică de familie traversează decenii de confuzie. Pe fundal, conformismul anilor '50, agitația socială din anii '60, Vietnamul, președinții celebre (Eisenhower, Kennedy, Johnson, Nixon). Concluzia total deconcertantă: nu există logică. Realitatea nu stă sub semnul rațiunii, cauzele și efectele nu se înlănțuie coerent, întru liniștea și înțelegerea individului. Unicul principiu organizator e haosul.

Cum altfel s-ar putea explica soarta ternului, dar cu atât mai memorabilului Suedez? De mic întruchipează Visul American: provenit dintr-o familie de imigranți, urmaș al unui prosper fabricant de mănuși, fiu preferat al cartierului evreiesc din Newark, idol sportiv al liceului, înrolat patriotic în Marină, căsătorit cu Miss Jersey 1949. Adulat de comunitate, hipnoticul personaj pare a purta un ecuson aurit: *așa da!* E și motivul pentru care, la vestea morții lui, Nathan Zuckermann, binecunoscut alter-ego narativ al lui Roth, nu se poate abține să îi cerceteze trecutul și să îi scrie povestea. Urmează o luptă surdă pentru descifrarea inexplicabilului; frământarea și emoția ating cote greu suportabile, abia sesizabile sub suprafața placidă.

Deși gravitează în jurul unui protagonist incontestabil, cartea inspectează o încrengătură de destine și propune alături aparent improbabile de figuri și situații. În parada de măști și ipocrizii cotidiene, cine să mai știe limitele posibilului? *Pastorala americană* vorbește despre trădarea așteptărilor, despre precaritatea existenței într-un univers crud, lipsit de repere capabile să genereze certitudini. Dacă Suedezul e victima sigură a vieții care *i se întâmplă*, profilul său nu e singurul creionat cu maximă atenție la împletirea de lumini, umbre, presiuni și tensiuni. Părinții (Lou și Sylvia), fratele (Jerry), soția (Dawn, o *shiksa!*), fiica (Merry) au propriile istorii, deși par bucăți în derivă ale tabloului aruncat subit în aer.

Situația pe care Zuckermann o descoperă treptat se dovedește explozivă la propriu, demnă de un mare maestru al ironiei: "acestui om de afaceri perfect adorabil și deschis

Roth îi dăruiește, cu furia-i malițioasă, un monstru de față - o dezaxată criminală menită să distrugă familia și viața tatălui, o bălbăită cu simpatii de stânga ce detonează bombe - doar pentru a arăta ce rezultă din prea multe urale și optimism american post-etnic"¹. Merry e reprezentarea vie a distopiei, a deranjului existențial generalizat. Protestul împotriva războiului din Vietnam degenerează într-o formă proprie de terorism fără scrupule, o filosofie paralelă în centrul căreia nu se mai află idealul restabilirii vreunei ordini, dreptăți sau justiții. Tatăl agonizează neputincios, chinuit de sentimentul unei vinovății difuze. Prins între lumea în alb și negru a propriului părinte și nenumăratele straturi de gri din existența fiicei, Seymour se lasă îngropat în întrebări fără răspuns.

În totală opoziție cu promisiunea unei viziuni idilice lansată de titlu, romanul nu

explorează împliniri și bucurii, nu expune fotografii frumos înrămate ale evoluției perfecte. Nimic mai puțin rural și calm decât istoria micilor industrii și periferii în declin, nimic mai amar decât frustrarea, dezamăgirea, resentimentul, ura acumulate în glasurile și gesturile unor personaje urmărite în fiecare detaliu atroce al scufundării în marea dezordine. O dată în plus, Roth dă glas indicibilului, visceralului, indigestului. O dată în plus, se ferește de parti pris-uri, împărțind, cu sarcastică generozitate, scuze și acuze. O dată în plus, visul american rămâne fără visători. Dar cu nuanțe inconfundabile de coșmar.

¹ Paul Berman. *Innocence Lost. Philip Roth's American Fulminations*. 21.05.1997, Slate Magazine, <http://www.slate.com/id/2984/>

SCHWARZ

ADRIANA CÂRCU

Mă gândeam să încep acest articol cu sintagma: "Schwarz există dintotdeauna", când mi-am amintit că o mai folosisem: o dată când am scris despre Nicu Covaci și parcă încă o dată, când îi făceam o prezentare lui Valeriu Sepi. Cu toate acestea, m-am hotărât s-o las acolo unde tocmai ați citit-o. La vremea când eu deschideam ochii în lume acești oameni, trecând inevitabil prin fața porții mele, aveau să-mi populeze treptat universul afectiv - și nu numai pe al meu: ei deveneau încet exponenții conștiinței colective, figurile emblematice ale unei galerii vii a Timișoarei. O vreme trecută. Încercând s-o rememorez aici, văd iar, cu încântare, că amintirile mele de atunci sunt toate acoperite cu o pulbere aurie. Pe Schwarz îl văd călare pe bicicletă, trecând podul de la Maria spre oraș pe o ploaie torențială, cu o umbrelă imensă în mâna stângă. Din atitudinea spatelui său – ceea ce azi numim "body language" – puteai desluși că un asemenea fleac nu are cum să-l împiedice să-și vadă de treabă. Hotărârea l-a caracterizat mereu. Cred că l-am văzut prima dată în pivniță la Jazz-Clubul de la Arlus, făcându-i poze lui Eugen Gondi în timp ce acesta repeta la tobe. Mi-amintesc că m-a impresionat fermitatea cu care-i spunea: "Lasă-mă să-ți fotografiez ochiul; doar ochiul". La început ezitam să vorbesc cu el, pentru că emana un aer ușor amenințător de "no nonsense". Avea un gen de claritate în vorbă și faptă, pe care cu timpul am învățat s-o apreciez și pe care, azi, când facem eforturi tot mai mari pentru a evita redundanța și trivialul, aș defini-o drept "comunicare esențială".

Schwarz este omul despre care ne relatam unii altora, cu un respect nedisimulat, întâmplări intrate de pe atunci în legendă. Schwarz, dușmanul oficial al milițienilor, față de care, datorită unei rezistențe de-a dreptul olimpică la șicane, era mereu în avantaj, l-a făcut pe un milițian să plângă într-o noapte, pentru că, în ciuda prezentării legitimației (dacă ați mai auzit așa ceva!) și a jurămintelor acestuia, a refuzat, timp de două ore, să-l creadă că nu era un borfaș care furase uniforma de la un milițian adevărat. Tot el, în altă noapte, plictisit de discuții îndelungi legate de absența farului, i-a pus unui milițian bicicleta în brațe și și-a continuat drumul pe jos, polițaiul fugind în urma lui cu bicicleta balansată în aer și implorându-l să și-o ia înapoi. Memorabilele întâlniri cu Nicu Ceaușescu, fiul conducătorului, relatate con gusto în altă parte*, au fost cele care l-au instalat definitiv în "The Hall of Fame" ale rezistenței pasive. Schwarz era invariabil acela care, dispunând de calm și timp (cu mult peste calculele sau așteptările oponentilor) rămânea stăpân pe situație în cele absurde și periculoase confruntări. Și nu erau

puține. Schwarz, inginerul de sunet al formației Phoenix, era salvatorul invariabil al fracțiunii "tembele" din trupă, pe care-i scotea, mereu cu o secundă înainte de catastrofă, din cele mai greu de imaginat buclucuri. Schwarz impunea respect și autoritate. Acest lucru nu s-a schimbat nici azi. Acum câțiva ani Adriana Babeți mi-a spus la telefon că Schwartz, Cornel Calboreanu adică, a insistat atât de mult ca *Orizontul* să fie pus pe net, încât redacția s-a grăbit s-o facă, și ca să scape de gura lui.

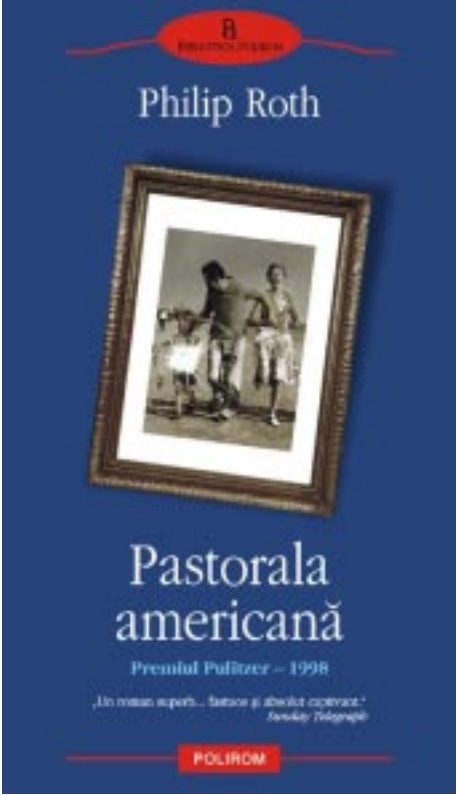
Într-o vară, la mare, ne-am nimerit împreună într-un autobus, parcă de la Costinești, unde eram cazați cu toții de-a valma într-o vilă-, spre Eforie Sud. În aglomerația aceea, care azi mi s-ar părea subumană, în timp ce eu făceam eforturi să rămân pe picioare, Schwarz a apucat bara din stânga și din dreapta mea creându-mi astfel cu brațele lui un spațiu ferit. (Era același gest protector pe care, printr-o coincidență înduioșătoare, fiul său, Jim, avea să-l facă douăzeci și cinci de ani mai târziu într-un autobus mai puțin aglomerat la Amsterdam). De atunci nu m-am mai temut de Schwarz. Au urmat minunate nopți cu audiții de jazz la el în pivniță, o adevărată peșteră în care se reflecta lumea; un spațiu aproape magic, cu înregistrări rarissime, cu țigări răsucite și cu Jonnie Walker Black: "Bulache, ascută aici cum se cânta jazz!"

Inevitabil Schwarz se oprea și el "la popasul căprioarelor", după cum denumise Spitzzy (Günter Reininger) locuința mea de la Maria. Îmi răsucea un Javansen, scotea din rucsac două sticle de Budweiser, le deschidea cu propriul destupuș, scos tot din rucsac, și ne puneam pe vorbit "esențial". Schwarz știa TOT. Avea capacitatea uluitoare de a obține și canaliza informație consistentă din cele mai diverse domenii fără a iscodi și fără a sta la palavre. Momentele acelea au început să-mi lipsească după ce, într-o toamnă, a venit să-și ia rămas bun. Pleca în Olanda.

Peste ani, la prima mea vizită la Amsterdam, doar la o lună după ce mă stabilisem în Germania, Schwarz avea să-mi pună în palmă o superbă scoică dantelată, cu ape verzui, pe care cu o oră înainte o mângâiasem îndelung în talciocul din *Waterlooplein*, dar ezitasem s-o cumpăr. O mai am și azi.

Azi ne întâlnim mai mult la Timișoara, unde mereu mă inițiază competent în noile taine ale orashului, iar ori de câte ori vorbim la telefon aflu de la el cele mai senzaționale lucruri. Deși nu are profil pe Facebook și nu comunică prin email, Schwarz rămâne fidel sintagmei cu care obișnuiam să-l caracterizez încă din era pre-virtuală: "Marele Maestru al Informației. Esențiale".

¹ Editura ICR, 2009, pp.119-120

STRADA DOSTOIEVSKI

MARIAN ODANGIU

Cu unghia arătătorului desprinse din tencuială o bucată de mărimea unei monede obișnuite, o fărâmiță între degete până când din ea nu mai rămase decât o pulbere fină și prinse a vorbi tăgănat, lăsându-l pe celălalt să înțeleagă că ceea ce avea să urmeze era nu doar îndelung cugetat, dar și foarte important.

"Vezi tu, măi băiete, omul e ca bucata asta de var, stă neștiut-necunoscut pe un perete, cot la cot cu alte bucăți mai mari sau mai mici, alcătuind împreună cu ele o masă compactă și uniformă care, poate, e viața ori timpul ori cum vrei tu să-i spui, până când, din nu știi ce pricină și nu știi cum se întâmplă că, pe neașteptate, tencuiala plesnește exact în locul pe care stă el și atunci vine cineva ale cărui dorință și putere de a-l desprinde de acolo sunt mai tari decât dorința și capacitatea lui de a se ține și îl îndepărtează, ba chiar îl și fărâmițează între buricele degetelor, uite, așa, ca pe o gânghanie netrebnică... E drept că locul rămâne ca o rană deschisă, că se vede, dar ce importanță are, fiindcă, la primăvară, vin zugravii și îl acoperă de nu mai rămâne nici urmă, de parcă stropul ăla de humă care s-a întins pe unde tencuiala era plesnită a fost acolo de când lumea... Nimeni nu e de neînlocuit, tu știi mai bine decât mine asta, chiar nimeni, nimeni, atâta doar că gândul că este îi ține de cald și îi dă un fel de vanitoasă și amețitoare convingere că nu locul de sub el va plesni, ci altul, altundeva, iar el rămâne acolo, ca bățut în cuie, pentru o veșnicie. Or, asta, ascultă-mă pe mine, e ca și cum s-ar îmbăta cu apă chioară".

Se lăsă cu greutate pe speteaza scaunului și trase adânc din țigară, urmărindu-l pe celălalt cu coada ochiului, așteptându-l să reacționeze în vreun fel, să spună ceva cât de cât, o replică, măcar. Însă Elizar tăcea cu privirea ținută în pământ de parcă ar fi căutat acolo un răspuns.

"Mde, reîncepu Vancea când își dădu seama că nu mai are nici o șansă să-l audă vorbind pe tânărul din fața lui, o să-mi spui că există oarece adevăr în asta, dar, dacă e să judecăm drept, cine ar putea fi acela care să vină din afară să îl smulgă de pe locul lui, chiar așa, plesnit cum este?... Până la urmă, de ce, adică, să plesnească tocmai locul de sub el, locul pe care se află el? Poate numai dacă vecinul din dreapta ori din stânga, cel de sus ori cel de jos ori dracu' mai știe care se înfoaie mai mult decât îi este dat, numai atunci locul lui plesnește și, deci, răul vine întâi și întâi dinlăuntru. Ai tăi ți-l fac! Numai după aceea poate apărea unul străin să îl desprindă cu unghia, să îl fărâmițeze, să îl strivească între buricele degetelor. Tot rămâne ceva, așa cum mi-a rămas mie praful ăsta alb de trebuie să mă spăl zdravăn pe mâini ca să se ducă. Deși, musai să recunoști că, odată desprins de pe locul tău, nu mai folosești la nimic, dar chiar la nimic, asta semănând al naibii de tare cu moartea... Iar străinul, vei zice, de ce, adică, să te desprindă? Te poate lăsa în treaba ta, așa cum ești, un pic mai vulnerabil, iar la primăvară, când or veni zugravii cu huma cea nouă, n-or să-ți facă decât bine, or să te așeze frumușel la locul tău și toată tărășenia cu plesnitul se va îngropa, va fi dată uitării. Nimeni n-o să-și mai aducă aminte de ea: odată reșezat la locul tău, vei face iarăși corp comun cu ceilalți în masa uniformă și compactă care de acum s-ar putea numi chiar istorie... Da, numai că, vezi tu, de vreme

ce întâmplarea s-a petrecut, locul acela rămâne șubrezit, poate plesni și la anul ori la celălalt și tot așa, până când întreg stratul prinde să plesnească în mai multe locuri deodată și atunci... și atunci? Atunci?... Atunci se cheamă că e nevoie de schimbări radicale!" Trase din nou din țigară și slobozi fumul cu putere, făcându-l pe tânăr să lăcrimeze.

Elizar își aminti de Agatha, de camera ei plină cu mobilă veche și mâncată de carii, o încăpere în care, dacă nu cunoșteai topografia locului, nu puteai să te miști fără riscul de a te lovi.

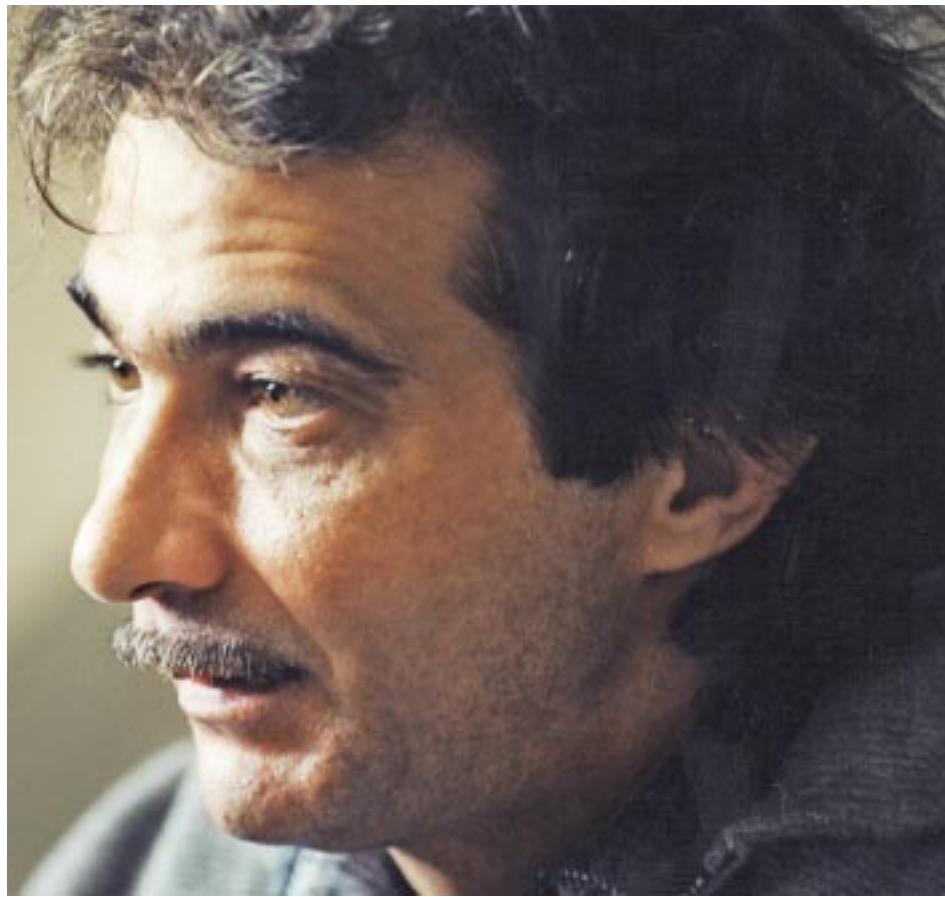
"Camera asta are un singur Dumnezeu, exclamase odată femeia, iar Dumnezeuul acela sunt eu! Numai Dumnezeu e vinovat că în lumea asta există mii și milioane de locuri ascunse, de unghere, de sertare și sertărași în care stau pitite mii și milioane de lucruri, fiecare cu importanța lui, cu istoria și dreptul lui de a avea o mică poveste, o biografie. Iar eu mă simt vinovată de asta, de pasiunea cu care am strâns toate mobilele și toate obiectele inutile din jur, după cum mă simt vinovată și de plăcerea cu care descopăr, când am chef să caut, obiecte de care uitasem de mult. Dar plăcerea e întotdeauna mai mare decât sentimentul de vinovăție, fiindcă e mai mult decât o banală trăire să scormonești fără să știi ce anume cauți, să descoperi mărunțișuri de care, uneori, se leagă toată viața ta, toți anii pe care i-ai trăit și după care, de la o vreme, începe să-ți pară rău că s-au dus!"

Pe Matilda, mama lui Elizar, o pufnea de fiecare dată râsul, da, da, așa e, doamnă Merceanu, deși mai firesc ar fi fost să spună așa o fi: era încă prea tânără ca să știe ce înseamnă să ți pară rău după anii pierduți, prea fragedă și prea lipsită de experiență. Pentru ea, amintirile nu existau decât ca niște apropiate refugii în copilărie și în adolescență, cu satul răzlețit printre dealuri golașe, cu pomi puțini, contorsionați și case acoperite cu paie, cu oameni săraci lipiți pământului, dar demni și stăpâniți de o anume intoleranță atunci când era vorba despre ceea ce le aparținea. Refugii pe care Matilda le folosea pentru a-i da lui Elizar pilde de bună purtare. Nimic mai mult decât atât, iar copilul le lua ca atare, se obișnuise cu ele până într-atât încât, uneori, trăia cu impresia că acele amintiri nu-i aparțineau mamei, ci lui însuși, că nu femeia, ci el, copilul, fusese protagonistul întâmplărilor păstrate în memoria Matildei.

Abia mai târziu, când acestea începuseră să capete un alt înțeles mai adânc, lui Elizar îi păru rău că atunci nu le ținuse minte: făceau doar parte din propria lui viață de dinainte de a veni pe lume, o istorie care îl fascina și pe care acum ar fi vrut să o recupereze, dar nu mai avea cum...

Doamna Agatha mângâia rama unui tablou, acesta e tabloul meu cel mai drag, ofta, și lui Elizar îi venea greu să înțeleagă cum îi putea fi drag acest tablou aproape sinistru, cu o femeie în albastru așezată pe o placă de mormânt având ca fundal o pădure de cruci albe, incredibil de albe pe fondul gălbui al pământului. Capul femeii din tablou era ascuns de un șal albastru care îi cobora pe umeri risipit în franjuri și Elizar se întreba de fiecare dată cum o fi arătând femeia aceea, probabil tânără, probabil frumoasă... De ce, adică, frumoasă? Așa, pur și simplu, frumoasă, pentru că era imposibil să fie altfel!

Din cauza tabloului, ori de câte ori intra

în camera doamnei Agatha, Elizar avea senzația că mobilele sunt acoperite cu un vâl cenușiu, că vecina lor se afla într-un doliu fără sfârșit. O auzise odată pe Agatha povestindu-i Matildei despre fiica ei, Eliza, care fusese îndrăgostită de un căpitan, frumos ca un înger, ca un înger, Mati, draga mea! Dar a pierit pe neașteptate într-o încăierare sau duel, ce-o fi fost, la capătul unei nopți de jucat cărți în care nimeni nu știe dacă a câștigat ori a pierdut, cert e că l-au găsit dimineța pe marginea drumului cu un glonț în tâmplă, de a fost panaramă mare, cu poze și titluri cu litere de-o șchioapă prin ziare, cu anchete peste anchete și, vai, vai, o înmormântare incredibilă, aproape nimeni dintre cei cât de cât răsăriți din oraș n-a lipsit. Iar Eliza, o, Doamne, dacă aș fi știut cât de mult îl iubea, a mers după aceea zi de zi la mormântul lui, că îi făcuseră un mormânt frumos, cu placă de marmură uite atâta de mare, cam cât trei scrinuri din astea puse unul lângă altul. Mergea și îi pune pe peste numele bățut cu litere aurii un buchețel de flori albe și albastre, și ea era îmbrăcată în alb și albastru, numai în alb și albastru se îmbrăca pentru a merge la cimitir!

Matilda întrebase într-un rând dacă există vreo legătură între femeia din tabloul imens de pe perete și Eliza, dar răspunsul Agatheii fusese categoric: da' de unde, cum îți poți închipui o asemenea tâmpenie, numai pentru că ți-am spus că mi-e foarte drag tabloul acesta?! Bineînțeles că nu există nici o legătură, dar nici una, e absurd, nu realizezi, total absurd, cum crezi că l-aș păstra aici, sub ochii mei, să-mi amintească în fiecare clipă de durerea și de suferința Elizei?! Oricum, Mati, iartă-mă, dar întrebarea ta mi se pare total deplasată, nici nu poate fi vorba de vreo legătură, dar de nici una, pricepi?!

În pofida înverșunării, cuvintele Agatheii nu-l putuseră niciodată determina pe Elizar să-și reprime senzația pe care o avea la fiecare vizită, senzația neplăcută că o legătură exista, totuși. După cum nu putuseră să-i înfrâneze nici dorința de a ghici fața acoperită a femeii din tablou, de a încerca să-i descopere identitatea: era ca intrarea într-

un tunel fără sfârșit, un hău la fel de întunecat ca veșmintele Agatheii. E Eliza, e Eliza, suna o voce dinlăuntru ființei sale și nici când Agatha dispăru într-o bună zi – ceea ce pentru Elizar deveni o altă poveste – nu reuși să scape de acest gând...

"N-aș vrea să mă înțelegi greșit, accentuă cu pedanterie Vancea, dar eu nu mă număr printre aceia care cred că schimbările radicale se nasc așa, nitam-nisam, peste noapte, că îi cășunează unuia o idee și ideea asta trece apoi din gură în gură până când ceilalți ajung să uite cui îi aparține de fapt și încep să o simtă ca fiind a lor. Iar după aceea se pun pe treabă, mai trăgând cu coada ochiului la ce se întâmplă prin vecini, cum și-au zugrăvit camerele, ce modele au folosit, mai inventând ei înșiși câte o chichiță, o linie, un punct, acolo, să fie cât mai nou, mai original, mai diferit. Nicidecum, lucrurile nu se petrec astfel: pentru asemenea schimbări e nevoie în primul rând de timp, fiindcă de timp are nevoie și zugrăveala veche să plesnească. Teoria e una și practica e alta, iar eu nu mi-am propus să țin teorii, ci numai să ți spun cum văd eu lucrurile, să mi le explic în primul rând mie, iar tu să înțelegi și să iei din asta ce vrei și ce îți convine... Dar dacă tot veni vorba, nu e bine să o lăsăm așa cum a venit, fiindcă, mă gândesc, în lumea asta nimic nu este întâmplător, toate trebuie să aibă o cauză. Nici gândurile nu trec prin capul omului la voia întâmplării, ci întotdeauna sunt pricinuite de ceva, de alte gânduri măcar. Poate că, până la urmă, tot izbutești să dai de capătul ghemului și atunci, înfășurându-l pe alt ghem, ți dai seama cât de legate sunt toate, că firul e unul singur, fără sfârșit..."

Vancea stătea acum cu pieptul lipit de tăblia mesei, aplecat înainte, gata să se răstoarne cu masă cu tot. Era limpede că nu mai aștepta nici o replică din partea celuiilalt și că vorbea mai mult pentru sine. Semăna vag cu domnul Merceanu, soțul Agatheii, pe care Elizar îl văzuse o singură dată, când se mutaseră acolo, în locuința igrasioasă de la subsol, și când Matilda fusese nevoită să-i înfrunte revolta disprețuitoare. Să știi, cucoană, îi aruncase femeii care se

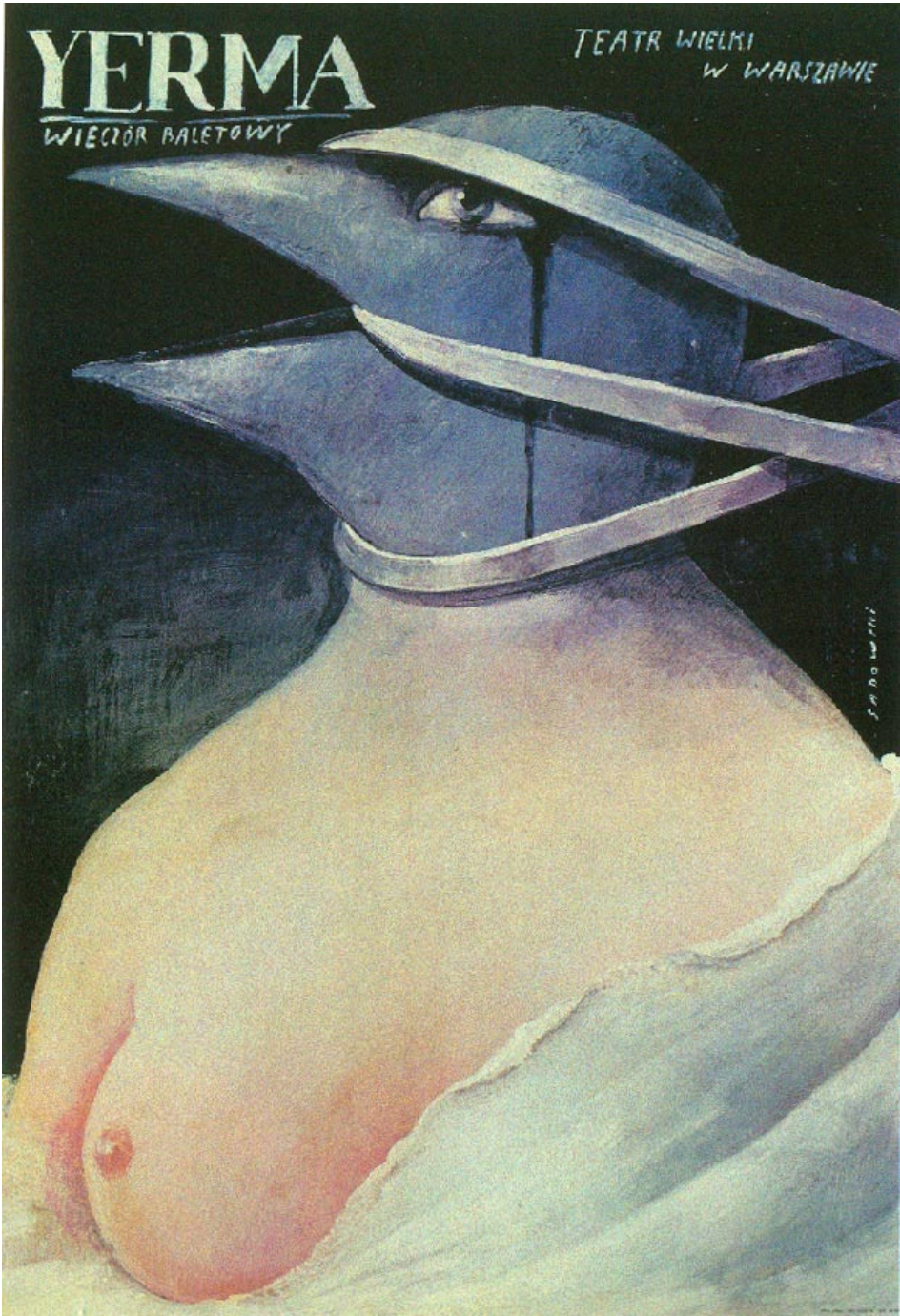
căznea să mute din loc dulapul cu două uși lăsat în mijlocul holului de cei care îl căraseră, să îți minte cât vei trăi că aici nu e spațiu pentru două familii, darămite pentru trei! Ceea ce vrea să însemne că te chinui degeaba să-ți aduci catrafusele: noi, și când spun *noi* mă gândesc la mine și la soția mea, am fost mutați aici cu forța, iar cei care au făcut-o ne-au promis să lase goale camerele astea! Mă interesează prea puțin că nu s-au ținut de cuvânt, oricum nu e pentru prima oară, iar dacă ți-au dat repartiția, mă rog, să-ți fie de bine, noi să fim sănătoși, e sub demnitatea mea să reclam, iar dacă aș face-o, tot la ei ar trebui să mă căciulesc, așa că mai bine lipsă, dar, oricum, îți zic, ține minte bine că aici nu vei face casă bună! Domnul Merceanu își înfundase ostentativ mâinile în buzunarele halatului de mătase și încerca să prindă privirea Matildei. Aceasta, însă, continua să forțeze mișcarea dulapului, părându-i-se neverosimil că acum, când în sfârșit trăia bucuria îndelung așteptată a mutării într-o locuință nouă, cineva o apostrofa ca și cum i-ar fi făcut vreun rău. Abia când domnul Merceanu îl mângâie pe Elizar, tresări, îl trase brutal pe băiat lângă ea și îi cuprinse umerii ca în fața unui pericol iminent. Domnul Merceanu se scotoci prin buzunare și dădu să îi întindă copilului o bomboană învelită în celofan colorat, dar rămase cu mâna în aer. Undeva, la etaj, se trânti o ușă și mai târziu, mult mai târziu, Elizar avu convingerea că ușa aceea a fost cea din urmă care s-a închis în viața domnului Merceanu...

"Eugeniu n-a iubit-o niciodată pe Luiza, se confesase într-un rând Agatha, n-a iubit-o pentru că – acum când el nu mai e, pot să-ți spun, Mati, draga mea, deși sunt convinsă că era îndrăgostit de mine cum nici un bărbat n-a fost vreodată – a simțit întotdeauna că între ei doi stă o barieră de netrecut. Când ne-am cunoscut, în prima duminică declarată oficial zi de odihnă, doamne, ce sărbătoare a fost, ce alaiuri, ce bătaii cu flori!, când ne-am cunoscut, așadar, Luiza avea șaisprezece ani, o minune de fată, frumoasă foc și deșteaptă pe deasupra! Nu mai țin minte cum s-a întâmplat, dar Eugeniu a luat-o drept sora mea mai mică, iar eu, fiindcă la început puseseam pe seama tinereții lui valul de elan care îl cuprinsese, l-am lăsat să creadă că așa e. Eram deja ceea ce se cheamă, sau, mă rog, se chema, o femeie bătrână, nu mai puteam să aștept, mai ales că singura mea zestre eram eu însămi. Am acceptat deci să-mi facă avansuri, pe Luiza am trimis-o la niște rude apropiate de la țară, și până la urmă i-am cedat. Era tânăr, cu vreo doisprezece ani mai tânăr decât mine, avea diploma de avocat în buzunar, ce mai, era partida nesperată! Eu depășisem vârsta nebuniilor, iartă-mă că vorbesc așa, știam cam tot ce trebuie să știe o femeie pentru a păstra lângă ea un bărbat, iar el se afla încă la început. Îmi făcusem clar socoteala, puteam să-i fiu de toate, și soție, și mamă, și amantă, fiindcă, învăț de la mine, Matilda, Mati, draga mea, așa se cere să fie o femeie când își propune să țină lângă ea pentru multă vreme un bărbat! Așa, și încă ceva pe deasupra, ceva despre care n-are rost să vorbim acum. Dar să nu-mi uit vorba, pe Luiza am adus-o acasă după vreo trei ani, aproape că mă obișnuisem fără ea, însă glasul sângelui a fost mai puternic și, cum dragostea lui Eugeniu se mai temperase și ardea acum domolit, simțisem nevoia să o știu lângă mine. Numi era greu, mă descurcam fără să trăiesc spaima zilei de mâine, dar senzația că pentru Eugeniu nu mai eram ceea ce fusesem la început, că intram încet-încet în lunga singurătate în doi a căsniciei, m-a speriat

peste poate și atunci am avut curajul să-i mărturisesc adevărul. Am făcut-o simplu, ca și cum i-aș fi întins un pahar cu apă fără ca el să mi-l fi cerut, ba chiar mirându-mă, și, zău, eram sinceră, că el mă privește surprins și nedumerit și mă întreabă ce-i cu asta? Luiza e fiica mea, i-am spus, sper că ești atât de rezonabil să nu protestezi și să nu-mi ceri nici un fel de amănunte. Va sta de acum înainte cu noi, e deja mare, e majoră, își poate duce singură de grijă. Dacă îți vine mai bine și nu ești în stare să o privești altfel, consideră-o ca pe o chiriașă, asta va și fi pentru tine. Eu, însă, am nevoie de ea și îți promit că între noi doi nu se va schimba nimic... Fie că șocul a fost prea puternic, fie că, în fond, își putea da seama că lucrurile stăteau exact cum îi spusese eu, Eugeniu a acceptat-o fără comentarii, deși, cum îți ziceam, n-a reușit să și-o apropie în niciun fel și nici nu cred că a făcut vreun efort în acest sens. Neașteptat, în schimb, a fost că Luiza a încercat mereu să-l provoace, să-i nuanțeze cât de cât comportamentul excesiv de corect față de ea. Pentru că, într-adevăr, la atât s-a limitat reacția lui, la o atitudine fără cusur, dar distantă. Doar din când în când își permitea mici răsfățuri, în prejma sărbătorilor mai ales, însă acestea nu au fost niciodată altfel decât seci..."

Amfion, tatăl lui Elizar, ținuse neapărat ca la prima petrecere organizată în noua locuință să fie prezenți și doamna și domnul Merceanu. "N-o să putem trăi singuri cât vom locui aici, îi argumentase Mathildei, contrariat de refuzul femeii de a-i invita. Mult, puțin, un an, zece, o săptămână, o singură zi, un ceas să fie, stăm între oameni și dacă stăm între oameni, se cuvine să fim și noi oameni, că și fiarele se înțeleg între ele când sunt nevoite să trăiască împreună! Ce dacă s-a zborșit la tine, doar n-ai fi vrut să te întâmpine cu flori, o fi avut și omul socotelile lui, că unde să-și țină resturile de mobilă pe care l-ai pus să le scoată din hruba asta? Nu-mi veni cu poveștile tale că așa le trebuie, mama lor de burghezi, că au supt destul sângele poporului care ți-a dat ție, fată săracă de la sat, repartiție de locuință în viloiul ăsta, că, după cum vezi, noi, proletarii, tot la subsol stăm, iar deasupra sunt tot alții, chiar dacă acum burghezii împart cu noi același subsol. Nici burjuii n-or fost ei toți la fel. Aștia de lângă noi, vecinii noștri cum ar veni, bag de seamă că or fost ceva mai mici, că de erau mari, îi trimiteau și pe ei în Bărăgan, în Transnistria ori, mai rău, în Siberia. Prin urmare, i-au mutat numai de sus aici, jos, și i-au mai și lăsat să-și ia câte ceva din mobile și încă destul de multe de ți-a cășunat ție pe ele, și ce să facă bietul om, să le țină în brațe ori să i le pună neveste-si în cărcă?!... Așa că, fă bine și cheamă-i", își încheie Amfion pledoaria patetică și Matilda îl ascultă fără să protesteze, chiar mirându-se în sinea ei cât de ușor a putut să treacă peste incidentul din prima zi cu domnul Merceanu.

Din seara aceea, a petrecerii, după ce ei, copiii, se duceau la culcare, Elizar auzi săptămâni în șir dincolo de ușă vocile celor doi bărbați, Amfion și Eugeniu, discutând lucruri de neînțeles. Vorbeau mai ales despre averi, despre pământ, despre unii care îl pierduseră și alții care l-au luat și nopți de-a rândul Elizar încercase să-și imagineze cum vine asta, să ți se ia pământul de lângă casă! Numai dacă se ivește careva cu un sac mare-mare și rade cu lopata stratul de deasupra și-l duce altundeva..., dar tot rămâne și din pământul tău... Păi, atunci cum? Cel cu sacul îl împrăștie în grădina lui și gata, îi aparține pământul – conchise după multe frământări copilul și atunci, pentru moment, explicația i se păru mulțumitoare.

Bărbații vorbeau și despre rege, despre niște anglo-americani care urmau să vină și să facă dreptate, adică să-i scoată pe cei din închisoare și să-i pună iar la putere, iar pe ăștia, care au fost la pușcărie și sunt acum la putere, să-i trimită din nou la răcoare. Dar băiatului discuțiile i se păreau cu adevărat interesante abia când în ele își făcea loc numele Luizei. Vocea domnului Merceanu căpăta în asemenea momente inflexiuni ciudate, neverosimile. Într-atât era de neobișnuit felul cum vecinul lor povestea, încât existența bărbatului ajunsese în scurt timp să nu mai reprezinte pentru Elizar decât o voce, tulburător de calmă, de profundă, asemenea unei ape adânci care îl învăluia fără scăpare. Din cauza ei nu reușise niciodată să asculte până la capăt povestea, adormind mereu înainte ca domnul Merceanu să termine ce avea de spus. În ziua următoare, băiatul încerca să refacă în minte istorisirea, să deducă din ceea ce își mai aducea aminte sfârșitul, însă rareori era satisfăcut de ipotezele sale. Atunci se consola cu gândul că în seara următoare domnul Merceanu va vorbi din nou...

"Și ca să nu ajungi să pierzi capătul acestui fir, continuă Vancea, aplecându-se și mai mult peste masă, e bine să-l ții în mână de la început, ori măcar din când în când să verifici dacă nu cumva l-ai pierdut. Altminteri, riști să te trezești într-un haos fără margini, unde nimic nu se mai leagă de nimic. Aici e aici, vezi tu, cum și când să verifici dacă nu l-ai pierdut sau, ceea ce mie mi se pare și mai mult, cum să îți dai seama că îl ai de la început în mână? Câtă vreme ești tânăr, lucrul nu ți se pare im-

portant. Viața te împinge de la spate, iar tu te lași împins, ba chiar te bucuri că ești împins, te grăbești să ajungi nici tu nu știi prea bine unde, dar te grăbești, te interesează mai mult efectele decât cauzele. Și, la un moment dat, îți dai seama că busola s-a dereglat, că nu-ți mai indică așa cum trebuie direcția în care trebuie să mergi. Eh, atunci, dă-i și caută, până te apucă amețeala, pune lucrurile cap la cap, potrivește întâmplările în așa fel încât să intre una într-alta ca la puzzle, află în ce loc e capătul și unde, sfârșitul... Dar uite că iarăși îți dau sfaturi și îți țin teorii ! Alta e treaba, iar tu să nu crezi că nu știi ce gândești când îți spun că povestea cu zugrăvitul nu-i o invenție de dragul invenției. Așa suntem noi făcuți, din același aluat toți, asta e convingerea mea, să gândim mai ușor făcând comparații, căutând în jurul nostru întâmplări care să semene cât de cât cu cele prin care am trecut noi înșine, astfel venindu-ne mai ușor să înfruntăm imprevizibilul. Una este când încerci să faci față fără să ai știre de vreo altă împrejurare cât de cât asemănătoare, și alta când le-ai întors pe toate fețele, judecând după felul cum s-au petrecut lucrurile în alte situații asemenea. Dacă îți repugnă sfaturile, ia ceea ce îți spun ca pe o simplă constatare, ca pe o părere personală" îl mai îndemnă Vancea, retrăgându-se, în sfârșit, pe scaunul său. Întinse mâna după cutia de chibrituri și, prinzând-o între degetul mare și arătător, începu să se joace cu ea, așezând-o pe rând pe toate fețele. Elizar continua să tacă, iar Vancea luă tăcerea lui ca pe un semn de încuviințare...

(fragment de roman)

PE LOC PLASTIFIEREA! DANIELA MAGIARU

Festivalul Dramaturgiei Românești a avut la această ediție, a 15-a, "Plasticid", o structură nouă, un nou selecționeer, o nouă perioadă de desfășurare. Festivalul a fost strămutat în luna aprilie (10-17), iar selecția i-a aparținut criticului și dramaturgului Mihaela Michailov. Ea a declarat că a acordat prioritar atenție textelor proaspete, adică "actualității stringente", adunate într-o "selecție de direcție". Programul a fost structurat, drept urmare, într-o primă secțiune, numită "Focus", ce a cuprins spectacole după textele celor mai "pe val" dramaturgi ai momentului: Gianina Cărbunariu, Ștefan Caraman, Peca Ștefan, Mimi Brănescu, Constantin Cheianu, Theo Hergehelegiu. Alte trei secțiuni au completat programul săptămânii de festival: "Suport", dedicată montărilor Teatrului Național Timișoara compatibile cu acest program, "Intersecții", unde au fost incluse spectacole de teatru-dans și o secțiune "Clasic", ce a cuprins un singur spectacol: *Cântărețul cheală* de Eugène Ionesco, în regia lui Alexandru Dabija.

Vizionarea spectacolelor ridică niște întrebări, pe care inevitabil ți le pui în calitate de spectator. Una dintre ele se referă la intențiile autorilor. Înregistrarea unei realități și transpunerea ei într-un mimetism exagerat nu conduce automat la validarea acestor manifestări. Selectionerul FDR motiva prezența anumitor texte prin "ruperea centurilor de siguranță ale realității" și prin măsura în care "un text reflectă o problemă urgentă". În sine, acest lucru nu reprezintă un criteriu calitativ. Multe dintre textele propuse în festival rămân la nivel de schițe (desenate cam superficial), al căror punct forte rămâne transcrierea realității "la cald", marșând exclusiv pe "actualitatea" lor și pe un limbaj ce trebuie înlocuit (oare pentru cât timp?) să fie dur, crud, vulgar (a se citi "dezbărat de prejudecăți"). Oricât ai fi de binevoitor, nu poți să nu îți spui, fie cu blândă ironie, fie excedat, că s-a ajuns să bifezi într-o listă cumulativă (realizată empiric) cuvintele și situațiile imperios necesare într-o astfel de piesă și care trebuie să te zgărie pe timpan, pentru ca tu, spectatorul, să te smulgi din starea ta de letargie. Poate că aceasta rămâne o cale, dar este una destul de precară.

Atunci când autorii mizează și pe umor, acesta nu trece – probabil că inițial astfel de montări au avut și o componentă satirică – de nivelul divertismentului ieftin TV. Un exemplu: musicalul scris și regizat de Theo Herghelegiu. El nu reușește decât să fie hiper-repetitiv, agasant și lipsit de substanță. Cam prea mare desfășurarea de forțe actricești (i-am compătimit sincer pe actori pentru risipa de timp și de energie ce a durat două ore și jumătate, fără pauză eliberatoare).

Viata lights, moarte fără filtru, de Andrei Ursu, montat de Felix Crainicu, a câștigat actuala ediție a Concursului Național de Dramaturgie. N-am reușit să înțeleg care este rațiunea premierii unei scrieri în care sunt îngheșuite toate clișeele cinematografice referitoare la lumea interlopă și la mediul publicitar. Nici motivația juriului nu a ajutat: "Deși are numai două personaje, piesa reușește să ofere un tablou complex al lumii interlope, interferând și cu mediul publicitar de la noi. Există combustie dramatică, o anume tensiune teatrală." Iar montarea a fost mai încălcată decât textul, fiind torpilată de ample desfășurări tehnice de forțe și de pretențiile de estetism. Rămâne deschisă întrebarea de ce textele și montările nu problematizează, nu duc mai departe, prelucrând măcar cu un vârf de simt dramatic. "cazurile reale".

Spectacolul Miro: Aceasta este culoare viselor mele a abuzat de versurile lui Șerban Foarță ca pretext pentru un spectacol confuz în mesaj, inconsistent în imagini – colorate, ce-i drept. La discuția care a urmat s-a susținut, în perfectă contradicție cu ceea ce tocmai văzusem, că am fi asistat la un "un spectacol total"! Marele poet și intelectual Șerban Foarță ar fi meritat un cu totul alt fel de tratament.

O posibilă explicație pentru calitatea îndoielnică a spectacolelor este că selecția a funcționat pe un repertoriu deja existent. Explicație necesară, dar nicidecum suficientă. Poate ar fi fost mai benefice niște ateliere de scriere dramatică ce ar fi putut ghida "stringenta"

tână dramaturgie, înainte ca ea să fie adusă, cu orice pret, pe scenă.

În spiritul adevărului, trebuie să menționez că festivalul a inclus și câteva spectacole excelente: unul al Gianinei Cărbunariu (20/20), care vorbește despre evenimentele din martie 1990 petrecute la Târgu Mureș, când românii și maghiarii care locuiesc în oraș au fost implicați în bătăi și conflicte. E un spectacol ce a beneficiat de actori excepționali, de un text excelent, scris cu umor și acuitate (feliile de text par desprinde din jocul cu "Să prindă mâța de coadă..." ce relevă situațiile absurde ca fiind, de fapt, firești în contextul co-locuirii.)

Două spectacole din repertoriul Teatrului Act au arătat că, într-adevăr, dramaturgia contemporană are și izbâzni. *Acasă la tata și Dumnezeu de a doua zi* au avut autenticitate în discursul dramaturgic și credibilitate în jocul actoresc. Primul a fost magistral regizat de Alexandru Dabija, cel de-al doilea încântător de simplu în regia lui Claudiu Goga. Montările au prospețimea textelor și calitatea de a fi construite veridic. La fel cum veridic și neperimat e și spectacolul regizat de Cristian Ban, *În container* – poveste riscantă din pricina subiectului (un grup de moldoveni încearcă să își găsească drumul afară din țară într-un container). Spectacolul are umor, dar și emoție. Actorii Teatrului Odeon au energie și naturalețe, iar regizorul Cristian Ban își construiește spectacolul în cheie comică, lăsându-i doar finalul tragic.

Cinci minute miraculoase la Piatra Neamț
este, la rândul lui, un spectacol cu însufletire
și imaginație, în regia Anei Mărgineanu, cu
interpretare caldă, dar exactă, și care nu numai
că nu face *copy & paste*, ci prelucrează mate-
ria "brută", încât poveștile impresionează. Se
pare că totuși mai există dramaturgi care înțeleg
că raportul cu realitatea nu este de 1/1, ci de
20/20 sau de 5/24h (cam cât a durat minunea
din Piatra Neamț în piesa lui Peca Stefan).

Din punct de vedere organizatoric, cred că trebuie semnalate câteva chestiuni. O atenție sporită la programarea spectacolelor: spectacolul *România! Te pup* nu a putut fi vizionat de cei care au intrat la "magistralul" *Supermarket*, rămași "sechestrați", fără posibilitatea de a ajunge la timp la spectacolul lui David Schwartz. Atunci când am intrat în sală, *Romania! Te pup*, era în plină desfășurare, urmărirea spectacolului fiind nefirească, căci era prevăzut pentru sală studio, nu pentru rânduri de gradene și lojă, de unde privirea avea acces doar la o jumătate de scenă.

M-am bucurat la ideea de a avea publicul și realizatorii spectacolului față în față. Cu atât mai mult cu cât sunt rare întâlnirile de acest fel. Sunt conșvsa că și publicul ar fi apreciat primirea acestei informații nu imediat după spectacol, ci "din timp". La fel cum, apropo de timp, nu cred că e o idee bună să începi o astfel de întâlnire târziu în noapte. Fiind dialoguri cu adevărat relevante, ele poate meritau o atenție aparte, astfel încât să nu se întâmple în mare viteză, pentru a da răgazul îmlănzirii relației spectator – creator. Poate că încurajarea acestor întâlniri ar provoca răspunsuri reale privind calitatea spectacolelor și așteptările privitorilor, ceea ce ar oferi un răspuns verosimil la întrebarea cu care a debutat și sub auspiciile căreia a stat "Plasticidul": Dramaturgia românească: încotro? Înspre realitate sau dincolo de realitate?

¹ Spectacolele menționate în acest articol sunt următoarele: *Supermarket* de și în regia lui Theo Herghelegiu (Club La Scena București), *Viața lights, moarte fără filtru* de Andrei Ursu în regia Felix Crainicu (Teatrul Național Timișoara), *Miró: Aceasta este culoare viselor mele* de Șerban Foartă, regia Horațiu Mihaiu (Teatrul "Tony Bulandra", Tîrgoviște), *20/20* de și în regia Gianinei Cărbunariu (Asociația Culturală Yorik, Târgu-Mureș), *5 minute miraculoase la Piatra Neamț* de Peca Ștefan, regia Ana Mărgineanu (Teatrul Tineretului Piatra Neamț), *Acasă la tata* de Mimi Brănescu, regia Alexandru Dabija (Teatrul ACT București), *Dumnezeul de a doua zi* de Mimi Brănescu, regia Claudiu Goga (Teatrul ACT București), *În container* de Constantin Cheianu, regia Cristian Ban (Teatrul Odeon București).

CÂT SĂ-L MAI AȘTEPTĂM
PE GODOT?
DANIELA MĂGIARU

Așteptându-l pe Godot de Samuel Beckett

Teatrul German de Stat Timisoara

Regia: Christiane J. Schneider

Cu: Rares Hontzu, Radu Vulpe, Peter Papakostidis, Horia Săvescu, Simona Vintilă

Așteptându-l pe Godot de Samuel Beckett are o poveste care ține aproape de absurd. Au făcut deliciu exegeților reacțiile publicului la reprezentațiile din anii '50: Martin Esslin relatează în *Teatrul absurdului* cum cei mai buni spectatori ai vremii erau deținuții din închisoarea San Quentin.

În varianta Teatrului German de Stat Timișoara, miza pare mai degrabă de natură cosmetică. Spectacolul, altfel spus, ține la imagine. Scenografia și luminile încurajează jocurile cu perspectivele: personajele sunt când alungite, când applatizate. Scena, ușor înclinată, este riguros gravată cu puncte de mărime identică. Fiecare punct poate însemna o nouă revenire, sau poate aceeași, susținând astfel repetabilitatea în care sunt închise personajele. O primă cortină se ridică și relevă o construcție: este vorba despre o nouă cortină în miniatură, care ascunde un alt spațiu. Nu am înțeles utilitatea celui din urmă. Ba mai mult, mi s-a părut că strică simetria "de temut" (cum ar spune Blake), reușind să fie în dezacord cu estetica întregului. Scenografa Sandra Meurer mai operează o mutare: deplasează din scenă un element fundamental – copacul, singurul care preia, fie și parțial, ideea de evoluție și de speranță. Aluzia e că acesta ar fi situat undeva în sală. O recuperare binevenită e cea a frunzelor, care te însoțesc în foaier în timpul pauzei.

Ceea ce izbește la vederea lui Vladimir (Rareș Hontu) și Estragon (Radu Vulpe) e faptul că sunt îmbrăcați extrem de stilat. Par a fi scoși din vitrină, nicidecum că ar fi petrecut măcar o zi dintr-un lung șir de zile copiate la indigo în mijlocul unui spațiu de nicăieri. Pozzo și Lucky fac un cuplu disproporționat, interpretat inegal: Peter Papakostidis este un Pozzo blând, minimalizat de cel pe care îl ține în lanț (primește babeșică atunci când mănâncă, dar și lovituri "neintenționate" de la Lucky.) Acesta din urmă are aparența unui metrosexual, dar nu și forța pentru a rosti a rosti convingător faimosul monolog în care "gândește".

Regizoarea Christiane J. Schneider a propus o versiune al cărei punct de sprijin a fost mult împins înspre comic – opțiune îndreptățită, dar, din nefericire, nu și constantă. Ceea ce îi lipsește cu desăvârșire spectacolului este tensiunea. Curgerea timpului nu are relief și nici profunzime, poate și pentru că foarte tinerii actori par a nu fi suficient de "în rol" și își joacă partiturile grele "à la légère".

Așteptându-l pe Godot a fost întotdeauna un text selectiv atât cu cititorii, cât și cu publicul. Se pare că nici de data asta *Godot* n-a catadicsit să poposească la Timisoara.

FIFITUT 2010

FESTIVALUL INTERNAȚIONAL FRANCOFON
DE IMPROVIZATIE ȘI TEATRU UNIVERSITAR
DIN TIMISOARA/EDITIA A III-A

Spectacole gratuite pe 4, 5, 6, 7 mai

Locatie: Teatrele de Stat German si Maghiar (Str. Alba-Iulia nr. 2)

Singurul festival de teatru de improvizație din România, FIFITUT, aflat în acest an la a III-a ediție, este un eveniment cu caracter internațional, propus și organizat de Lectoratul francez din cadrul Universității de Vest din Timișoara și Asociația Hexagon, realizat în colaborare cu Ambasada Franței. Trupe din principalele universități românești – București, Cluj, Iași, Sibiu, Timișoara - vă provoacă la o competiție de improvizație, altele, europene, din Belgia, Franța, Ucraina și Polonia vă invită să le urmăriți piesele, reprezentații teatrale tradiționale, cu un repertoriu variat și original, în afara concursului. În cadrul FIFITUT vor fi organizate, de asemenea, ateliere de improvizație, conduse de specialiști din Franța, care vor familiariza concurenții cu cele mai noi tehnici de antrenament, specifice genului. În urma competiției, un juriu format din personalități din instituții francofone, va decide care sunt cei mai buni concurenți. Aceștia vor fi răsplătiți de Ambasada Franței în România cu excursii la Avignon, cu ocazia Festivalului de teatru și la Paris. FIFITUT este realizat cu sprijinul Biroului pentru Europa centrală și orientală a Agenției universitare a francofoniei, Centrului Cultural Francez Timișoara.

Persoană de contact: Denissă Ursulescu, denissaursula@gmail.com, 0723 667 891

Pentru informații suplimentare despre participanți, program, imagini, intrați pe site-ul festivalului: www.fifitut.com sau pe cel al Asociației Hexagon, principal organizator: www.hexagonetimisoara.com

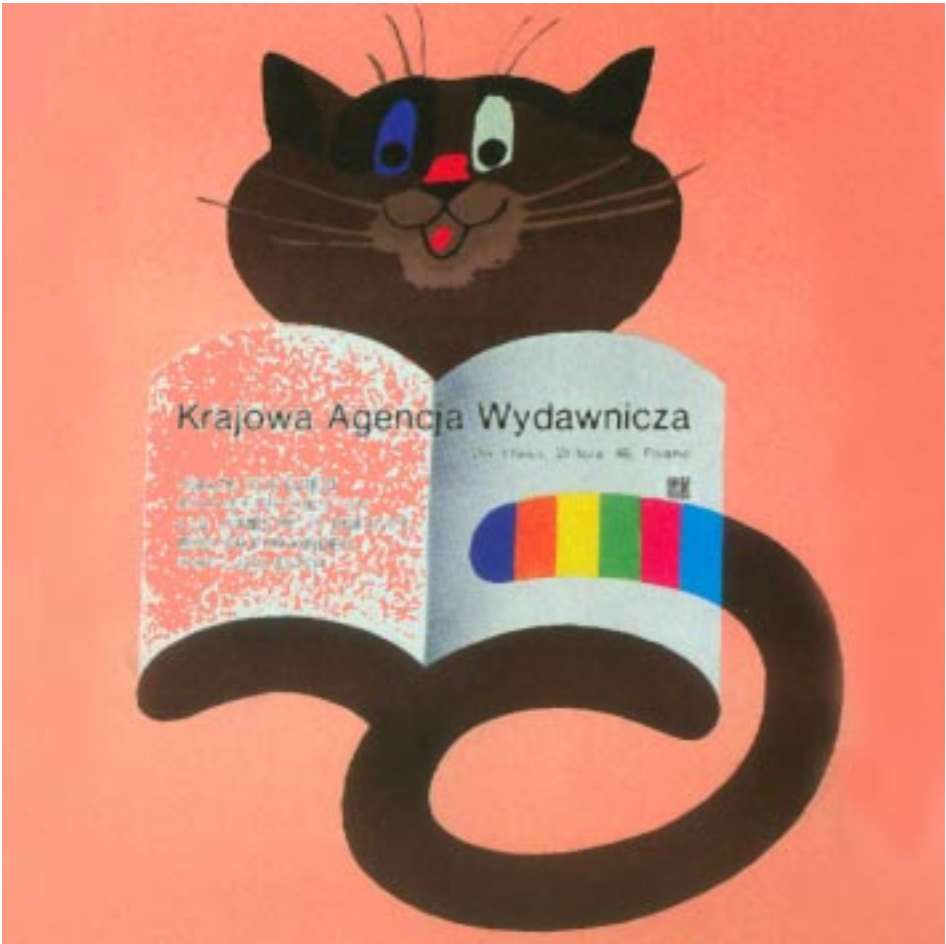

MICHAEL HANEKE – DESPRE ALIENARE, LA PERSONA A TREIA CORA MANOLE

În 1988 Michael Haneke debuta în lungmetraj cu «Al șaptelea continent», film cenușiu despre deriva cu final tragic a unei familii dintr-un oraș austriac impersonal și amorțit în plină prosperitate consumeristă. Cineastul alături imagini disparate ale alienării urbane cu rigoarea neangajată a unui documentarist care refuză să ofere publicului note explicative sau confort emoțional. În loc de a reda chipurile personajelor, acesta își apropia obiectivul de mâini și de obiecte pentru a sublinia anonimatul debusolat al individului sub aflux tehnologic și mediatic. Iar succesiunea aparent arbitrară a cadrelor venea să confirme incoerența unei societăți copleșite de simulacrele pe care și le-a perpetuat.

În 1992 regizorul genera controverse cu «Benny's video», incursiune sinistă în autoexilul voyeuristic al unui adolescent neglijat de părinți. Benny urmărește realitatea prin pelicula abrutizantă a monitoarelor care-i aglomerează camera și a canalelor TV ce redau obsesiv știri despre războaie și alte exemple de bestialitate din istoria umanității. În autismul său virtual, populat de imagini violente, noțiunile de bine și rău și însuși simțul realității își pierd densitatea. Haneke dejoacă brutal așteptările unui public servit cu scenarii inițiatice marca Bildungsroman atunci când protagonistul își împușcă obiectul potențial al dorinței – adolescenta pe care o invitase în camera sa. Ceea ce într-o schemă previzibilă promitea să devină prima experiență sexuală a lui Benny și totodată liantul izbăvitor cu lumea exterioară sucombă într-o elucubrație autoerotică lipsită de orice interes spre contact. Autorul a dus sinonimia dintre asexual și sadic la o extremă virulentă în «Funny Games» (1997) și, un deceniu mai târziu, în siamezul american «Funny Games US». Ambele filme narezază agonia unei familii luate prizonieră în propria casă de vacanță de doi tineri psihotici și obligate de aceștia la un pariu macabru având drept miza însăși supraviețuirea. Fidel principiului de a nu-și subestima spectatorul oferindu-i tergiversări providențiale conform prejudecății că binele triumfă într-un univers logic, regizorul a evocat absurdul ce înconjoară funest mediul în care individul se crede ocrotit. În «Funny Games» el a reprodus o versiune odioasă, dar verosimilă, în care se poate incarna realitatea. Călăii, mai degrabă un melanj revoltător de curiozități morbide și maniere ireproșabile decât criminali febrili, exprimă sarcasmul barbar al unei existențe private de religia sensului. Haneke demontează cu aceeași luciditate convingerea ființei umane că aparține vreunei ordini compuse din propriile posesiuni în «Le temps du loup». Aici este vorba despre o familie ce își descoperă casa de vacanță ocupată de străini cu care se vede nevoită să conviețuiască. Confortul psihologic ce derivă din iluzia proprietății este pierdut într-o eră a reconturărilor postapocaliptice. Studiul asupra retardului emoțional și sexual care survine unei educații fanatic represive din «Pianista» anticipează capodopera lui Haneke, «Das weiße Band». Filmată în alb-negru și prelingându-se pe celuloid cu o lentoare tacită și sumbră, povestea are în centru o serie de evenimente stranii care perturbă monotonia unui sat german în pragul Primului Război Mondial. Personajele adulte din peliculă nu au nume, ci apar cu titlul care le conferă o autoritate în microcosmosul rustic. Doctorul suferă un accident grav la călărie, recolta Baronului

este distrusă în timpul unei sărbători campestre, iar la scurtă vreme fiul acestuia este răpit și bătut cu ferocitate. Întâmplările par a fi mesajul unei forțe vindicative care amenință să răstoarne ierarhia împământenită dintre cei puternici și personajele aservite lor. Cineastul oferă o imagine foarte complexă a refulărilor și subterfugiilor perverse care se nasc prin acceptarea unui asemenea contract. Un aprig instinct latifundiar determină figurile dominante ale satului să le trateze pe cele cu statut ingrat drept bunuri proprii. Baronul asigură supraviețuirea muncitorilor săi privându-i în același timp de demnitatea unui trai asumat. Lipsa opțiunii îi dezarmază pe copiii Pastorului în fața tiraniei sale bigote, făcând din fiica Doctorului victima obscenității tatălui. Tensiunea se acumulează gradual pe măsură ce suntem introduși în spațiul domestic rigid și plin de privațiuni al familiilor din sat. Evoluția tinerilor e înfrântă de părinții care-i bat pentru greșeli minore și le pun interdicții habotnice. Dar protestul pe care aceștia se tem să-l pronunțe împotriva figurilor parentale își găsește expresia în practici crude, ce par să respecte o agendă clară. Haneke refuză și de această dată să ofere explicații. Finalul sugerează anumite răspunsuri fără a le proba, aducând totodată noi necunoscute. Revoluția unei dezvăluiri nu se mai produce. Întâmplările sunt ascunse într-un con obscur al memoriei colective. Frica, resentimentele și paranoia revin la

somnolență sub imperiul stabilizator al simulacrlui. Marele Război începe, iar nazismul își anunță oroarea din căminele

adolescenților a căror umilire le-a distrus iremediabil calea spre locurile nobile ale spiritului uman.

PROOROCK PE NET ÎNTÎLNIRI DE GRADUL TREI IOAN PALICI

Cîndva în anul de grație 1968, trei muzicieni de marcă s-au pomenit dezorientați și dezamăgiți cu ce realizaseră pînă atunci. Bineînțeles, nu făcuseră deloc puține lucruri. Stephen Stills plecase de la Buffalo Springfield, **Al Kooper** tocmai lansase **Blood Sweat & Tears**, iar Michael Bloomfield încheiase aventura **Electric Flag**. Cei trei și-au transpus căutările și ideile într-un album extraordinar – **Super Sessions** – împărțit frățeste: jumătate Bloomfield, cealaltă jumătate – Stills cu Al Kooper acompaniindu-i pe amîndoi. Descărcarea voltaică a mers poate prea repede și complet, pentru că cei trei n-au repetat momentul, fiecare pășind ulterior pe propriul drum.

Viitorul n-a fost deloc generos cu Bloomfield. Abuzul de alcool și drogurile i-au măcinat sănătatea și creativitatea. La 37 de ani a fost găsit mort în mașină, după ce cu cîteva zile înainte cîntase iarăși cu Dylan și păruse pregătit de fapte mari.

Al Kooper a redus și el motoarele, dar s-a concentrat pe munca de studio și producție, marea lui descoperire fiind legendara trupă *Lynyrd Skynyrd*. În anii '80 a cîntat frecvent alături de greii momentului pe discuri ori în varii ocazii live.

Stephen Stills și-a găsit în schimb cuibul, trupa întemeiată împreună cu David Crosby și Graham Nash, iar mai tîrziu și cu Neil Young, devenind emblema caracteristică a soft rockului anilor '70.

Lucruri asemănătoare s-au întîmplat puțin mai tîrziu în Los Angeles; muzicieni de la **Grateful Dead**, **C S & N**, **Jefferson Airplane** etc. s-au întîlnit din varii motive în studio sub denumirea pompoasă de **Planet Earth Rock And Roll Orchestra** – **PERRO** pe scurt –, tehnicienii avînd grijă să lase microfoanele deschise, iar ulterior au reușit (chiar nu e puțin lucru) să nu rățacească înregistrările. Așa s-au păstrat versiuni inițiale ale unor melodii celebre, variante stîngace, nenumărate bruioane și din cînd în cînd fragmente sclipitoare care te lasă perplex, o adevărată delectare pentru cei dispuși să asculte astfel de muzică și, concomitent, să tragă cu ochiul în dulapul cu schelete.

Vremea marilor revolte, îndrăzneli ori pur și simplu a îndărătniciilor pare să fie și în muzică, tinerețea. Probabil așa gîndește **Eric Clapton**, amabil și reconciliant cu vechiul rival **Jeff**

Beck, asta după ce anul trecut reluase colaborarea după o pauză de apropape 40 de ani cu Steve Winwood, colegul de la grandiosul eșec *Blind Faith*. Cam la fel par să se desfășoare lucrurile acum, Clapton și Beck preconizînd să înregistreze împreună un album, iar dacă lucrurile nu o iau razna, să plece și într-un mic turneu. Împăcați cu soarta, cei doi se complimentează reciproc, lăudîndu-și unul altuia talentele și priceperea într-ale cîntatului, chiar dacă pe vremuri, vorba lui Clapton, cei doi au fost "inamici încrîncenați". Greu de spus care dintre ei au lăsat în urmă lucruri mai valoroase pentru muzica rock. Sigur Jeff Beck e dezavantajat de caracterul dificil care i-a subminat mai toate formulele de grupuri încropite, dar niște albume ca **Truth** și **Beck-Ola** rămîn repere fundamentale în selecția oricărui cunoscător de rock.

Recent decernatele premii Oscar au dat un plus de strălucire filmului **Crazy Heart**, altminteri o poveste convențională despre un cîntăreț country trăindu-și haotic și rebel sfîrșitul carierei. Dar, cum sîntem legați de buna tradiție hollywoodiană, după inevitabilele tribulații, revenirea e spectaculoasă și emoționantă. Jeff Bridges e magistral ca actor (Oscar pentru interpretare) și neașteptat de bun ca interpret în cele cîteva melodii cîntate de-adevăratelea, iar Ryan Bingham (împreună cu T-Bone Burnett și Steven Bruton, răspunzător de muzica originală a filmului) a șlefuit o mică bijuterie, melodia **The Weary Kind**, răsplătită de asemenea cu Oscar.

Albumul scos odată cu lansarea filmului este o adevărată încîntare. Pe lîngă melodiile originale, soundtrackul cuprinde cîteva nume greu de ignorat în orice context ai evalua muzica de inspirație country. Pomenesc doar un singur cîntec, *If I Needed You*, compus de Townes Van Zandt, aristocratul cu nume exotic rătăcit în muzică, ai cărui înaintași au condus Republica Texas, au întemeiat orașul Forth Worth, iar un întreg district le poartă în prezent numele. Artistul rebel cu o viață trăită aproape de limita autodistrugerii nu s-a bucurat de mare succes. Întîi i-au recunoscut valoarea prietenii muzicieni și cei aidoma lui, iar acum, un deceniu și mai bine după moarte, e considerat unul dintre liderii generației sale. Steve Earle, de asemenea un *outlaw* celebru, a înregistrat anul trecut un album tribut. **Townes** e titlul și e o mare alintare să ascuți melodiile dăruite nouă de acest suflet chinuit.

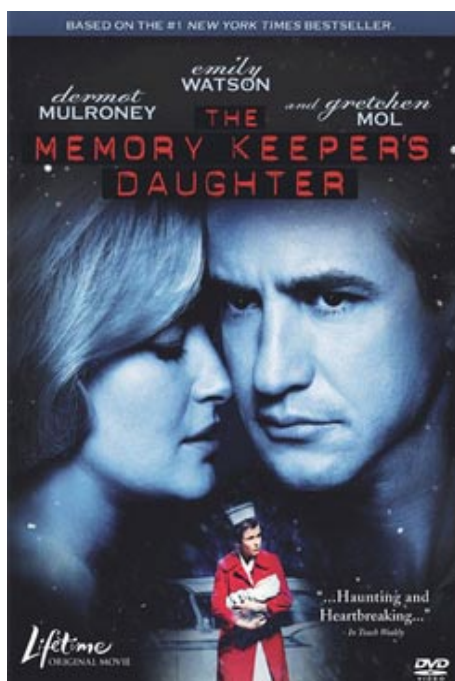
VISTIERUL DE IMAGINI

ADINA BAYA

A fotografia înseamnă a apropria obiectul din fața lentilei. A-l absorbi și a-l poseda. Așa explică Susan Sontag¹ foamea consumistă de imagine ce caracterizează lumea în care trăim. Plus pornirea permanentă de a scoate aparatul foto și a crea versiuni miniaturale, apropiabile, ale fiecărui moment. Pozele oferă o gramatică a realității, mai spune ea, o etică a vederii. Ele ne învață să decodăm cele din jur și ne dau senzația că ni le însușim sub forma unei antologii de imagini. Dependența de camera foto și de puterea ei iluzorie de a stăpâni realitatea este exact ceea ce caracterizează personajul principal din filmul *Păstrează amintirile* (*The Memory Keeper's Daughter*). Evaziv în implicarea în lumea din jur, el preferă să se "ascundă" în spatele obiectivului, după cum este acuzat la un moment dat. De aici, privește realitatea prin lentila intermediară, și gustă ca un drog senzația că prin fotografie obliterează greșelile, altfel iremediabile, săvârșite asupra subiecților săi. Pentru David Henry, medic de profesie și fotograf din râvnă autodidactă, camera obscură devine o vistierie plină nu numai cu amintiri prețioase, ci și cu proiecții imaginare ale unor stări de fapt ce nu își pot găsi locul în realitate.

După cum e destul de clar, *Păstrează amintirile* colectează toate premisele unei pelicule construite interesant în jurul ideii de fascinație fotografică. Cu toate astea, încă după primele câteva minute devine evident că nu se ridică la așteptări. De vină e scenariul soporific, umplut până la refuz cu clișee. Dar și jocul de duzină al actorilor, parcă scoși dintr-un film de categoria a doua făcut cu buget redus în decorul artificial al unui studio de televiziune. Bogat în semnificații și tratând cu sensibilitate un subiect delicat, bestseller-ul omonim al lui Kim Edwards își găsește o traducere filmografică foarte slabă, ce reduce povestea la nivelul unui serial sud-american. Personajele suspină, gesticulează emfatic în ieșiri revanșarde și evoluează în universul fals și desuet al telenovelei, populat cu umbrele șablonizate ale "săracilor bogați" și "nevoiașilor fericiți", ale "vampei ce vânează soțul celei mai bune prietene", "banilor care nu aduc fericirea" ș.a.

Eșafodajul poveștii e susținut de două decoruri între care pendulează camera de filmat. Pe de o parte, familia doctorului David Henry – mutilată afectiv de decizia acestuia de a-și abandona la naștere fiica bolnavă de sindrom Down. Deși evenimentul rămâne necunoscut nevastei și fiului (sănătos), vina și greutatea secretului erodează încet și sigur relațiile dintre ei. Pe de altă parte, familia asistentei Caroline Gill – învigorată de provocarea permanentă ridicată de adopția și creșterea unui copil bolnav de mongolism. Prezentă la nașterea celor doi gemeni ai doctorului David Henry – un băiat sănătos

și o fată cu sindrom Down –, asistenta decide să nu respecte dorința acestuia de a trimite copilul bolnav la un azil. Dimpotrivă, hotărăște să-l adopte. Filmul mimează un argument freudian pentru a motiva decizia lui Henry: copilăria îi fusese marcată de moartea prematură a unei surori mai mici, din cauza unei afecțiuni congenitale, iar el vrea să își scutească familia de o astfel de traumă. Însă asta tot nu îl salvează în economia scenariului de la un destin nefast. Chiar dacă ajunge un bun fotograf, ce re trăiește o viață alături de fiica pierdută prin lentila camerei foto.

Privite în paralel pe parcursul a două decenii, cele două familii par să sublinieze un mesaj care ar suna cam așa. Medicul chipeș plus a sa nevastă perfectă, părinți ai unui copil normal și rezidenți ai unei vieți fără lipsuri, sunt condamnați la nefericire și la un amar eșec sentimental. În colțul opus, asistenta urâtică și al ei sensibil șofer de tir, mamă și tată ai unui copil handicapat, ce își duc existența înghesuiți într-un apartament de bloc, ajung să întruchipeze succesul familial în toată splendoarea sa. Nu numai că fata cu sindrom Down se dovedește a fi aproape la fel de normală ca alți copii, dar la maturitate își și găsește un partener, marcat de aceeași boală, cu care e decisă să se căsătorească. Cât de verosimil e acest scenariu, vă las să decideți.

Prezența fiicei pierdute în viața lui David Henry prin intermediul unui vraf de cataloage în care sunt stocate cu grijă poze ce o reprezintă, îndosariate pe vârste și evenimente importante, poate reprezenta punctul de pornire al unei povești interesante despre construirea realității pe marginea imaginii fotografice. Din păcate, însă, acest potențial nu compensează realizarea slabă a filmului, ce rămâne cu greu vizionabil până la final.

¹ On Photography, 2005, New York: Rosetta Books.

DECIZIA (IN)CORECTĂ

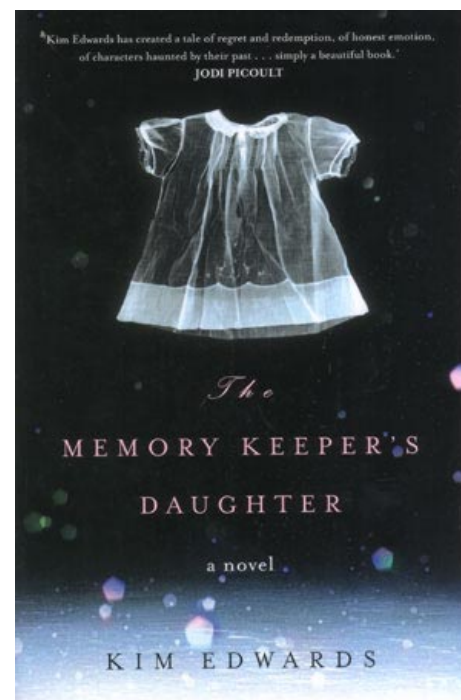
CRISTINA CHEVEREȘAN

Cu cinci ani în urmă, *The Memory Keeper's Daughter* devenea una dintre cele mai căutate cărți din America. Apariția pe care varii critici o semnalau drept promițătoare își făcea loc cu repeziciune în librării, biblioteci și pe listele de bestseller-uri, transformându-se în subiect preferat al grupurilor de discuții pe teme literare. Departe de a fi un roman de acțiune și suspans, debutul lui Kim Edwards se citea cu frenezie. Cheia succesului? Explorarea unei maladii contemporane ce va fi provocat coșmaruri oricărui părinte în devenire și (re)formularea insistentă, obsesivă, a unei întrebări esențiale: *ce a(ți) face dacă...?*

În familia ortopedului David Henry, tragedia se insinuează într-o seară de martie 1964, când o furtună de zăpadă îl obligă să-și ajute soția la nașterea propriului copil. Copii, mai precis: după frumosul și sănătosul Paul, micuța Phoebe își cere, pe neașteptate, dreptul la viață. E refuzată tranșant de un tată șocat de semnele distincte ale sindromului Down și traumatizat de amintirea surorii ucise de o afecțiune similară. Dorind să-și scutească familia de suferința iminentă, doctorul face un pas care schimbă totul: își roagă asistenta să-i ducă fiica la un centru de îngrijire pentru persoane cu nevoi speciale. La revenirea Norei din anestezie, varianta oficială e pregătită: geamăna-surpriză a murit la naștere, lăsându-și părinții și fratele să o plângă și uite în liniște.

Ceea ce nu se va întâmpla. A doua hotărâre esențială se ia în aceleași momente de maximă surescitare: Caroline Gill, îndrăgostită de doctor fără speranță sau perspectiva unei existențe împlinite, nu poate abandona copila în instituția rece, impersonală. Phoebe îi devine fiică; cele două părăsesc orașul împreună, spre o nouă viață. Urmează un sfert de secol de întrebări, regrete, căutări, tăceri chinuitoare și descoperiri uluitoare: o luptă surdă pentru supraviețuire în confruntarea cu umbrele lungi ale trecutului. David și Norah Henry se înstrăinează, despărțiți de teribilul secret. Paul, fiul talentat și sensibil, răspunde tensiunii aparent inexplicabile din jur devenind un adolescent rebel, reticent la compromisurile și ipocriziile unui cămin ale cărui disfuncționalități nu le poate înțelege.

Nici el, nici altcineva. Singur cu povara adevărului și remușcările acumulate, David se retrage în spatele aparatului de fotografiat, punând între el și realitate imagini atent încadrate și prelucrate, perfecte. Opțiunea e simbolică: refugiu într-un univers paralel, corijabil și controlabil, durează până la moartea în urma unui atac de cord. În mod ironic, minciuna ce ar fi trebuit să asigure fericirea tuturor îl costase demult însăși familia pe care încercase să o protejeze. Apare tardiva, postuma clarificare: rămasă unicul martor al sorții lui Phoebe, Caroline e liberă să mărturisească. Adultă cu minte,

reații, posibilități și candoare de copil, fiica îndepărtată pătrunde în viața și conștiința propriilor rude. Surpriza, regăsirea, adaptarea sunt etape inerente, studiate în detaliu.

Deși cartea urmărește în paralel evoluția gemenilor și a celor ce îi înconjoară, atenția pare mai degrabă îndreptată către maturi. Alienarea, evadările și dezamăgirile provocate de lipsa comunicării, îndepărtarea de cei dragi, agonia unor decizii cu urmări dezastruoase sau răsplata unor responsabilități asumate stau în centrul unui discurs menit să impresioneze. Mai puțin atent creionați sunt însă chiar frații separați: folosită ca pretext al meditației asupra tragediilor latente, Phoebe rămâne în mare parte doar atât. Element crucial al lecției oferite de roman, pare lipsită de substanță ca personaj. Trăirile și manifestările unui copil "cu probleme" sunt exilate într-o margine a perpetuei sugestii. În ciuda provocării reale, autoarea face din micuța 'mongoloidă' o prezență doar spre final, mai mult pentru a sublinia eroarea tatălui.

Accentul cade pe riscurile liberului arbitru iar Edwards alege un subiect sensibil, solicitant și pentru scriitori experimentați. Încărcătura emoțională aparte o dau dilemele și ezităările unor personaje teoretic bine intenționate. Deși mesajul e (poate prea) evident – *David a greșit, David a plătit!* –, autoarea nu prezintă o fișă de observație scrisă cu negru pe alb. Dorința de nuanțare, de aducere pe tapet a unor chestiuni incomode activează simpatia cititorului dispus să treacă cu vederea unele stângăcii de construcție și alunecări în clișeu. Într-o epocă în care testele de depistare a sindromului Down au devenit nu doar practică frecventă, ci și probă de foc pentru viitorii părinți, *The Memory Keeper's Daughter* nu se citește ca simplă dramă domestică individuală. Edwards dă glas unor preocupări ce ies din cadrul romanului iar aprecierea primită depășește, la rândul ei, meritele poveștii în sine.

RAMMSTEIN

MIMO OBRADOV

Oare ce fel de muzică ar fi compus Beethoven dacă ar fi trăit acum? - este întrebarea pe care (și-)a pus-o cineva când ne legănam pe arcurile automobilului cu care rulam pe șoseaua dintre Belgrad și Timișoara. În creier simțeam încă vibrațiile ritmurilor de marș cu ecouri metalice. Nimeni n-a zis nimic. Răspunsul era, poate, chiar în aceste ecouri circumvolute. *Throbbing Gristle*, *Swans*, *Test Department*, *Chrome*, *SPK*, *Einsturzende Neubauten*, apoi și *Laibach* - cine-și mai amintește de aceste formații și de contextul din care provin? Semantica și semnificația acestor nume din anii '80 se șterg și ele din memorie și din discursul mediatic de orice factură, nimeni nu-și mai amintește decât vag de sonoritățile postapocaliptice ale *rockului industrial* pe care le auzeam atunci prima oară și de formațiile ale căror instrumente includeau și niște percuții create din resturile civilizației industrializate. Așa cum a dispărut această civilizație, s-a dus și soundtrack-ul ei. Au rămas pe ici pe colo niște hale imense, cimitire de fiare ruginite și utilaje masive dezafectate pe care le ciopârțesc și le mărunțesc hoții de fier vechi, așa cum a fost și în cazul fostei uzine Republica din București unde, în miez de civilizație dâmbovițeană, pe o suprafață de 10.000 m2, s-a filmat debutul cinematografic al regizorului Silviu Purcărete. Timp de câteva luni, actorii și echipa de producție tehnică au lucrat acolo fără curent, apă și canalizare... dar cu 300-400 de broaște, prevăzute în scenariu și ținute în mod artificial în activitate chiar și în perioada în care, în mod natural, se retrag în mâl, într-un fel de hibernare. *Undeva în Palilula*. Așa se numește filmul, dar și un cartier din Belgrad a cărui denumire era înscrisă pe un drapel german agitat de câțiva tineri, alături de alte câteva steaguri. Am remarcat și trei cu tricolorul românesc, pe unul fiind aplicată, în locul fostei steme, crucea și litera **R** de la **Rammstein**. Printre cei 16.000 de spectatori erau și câteva sute de români, majoritatea timișoreni. Cu toții în așteptarea fracțiunii dure, metalice, a spectacolului de operă rock.

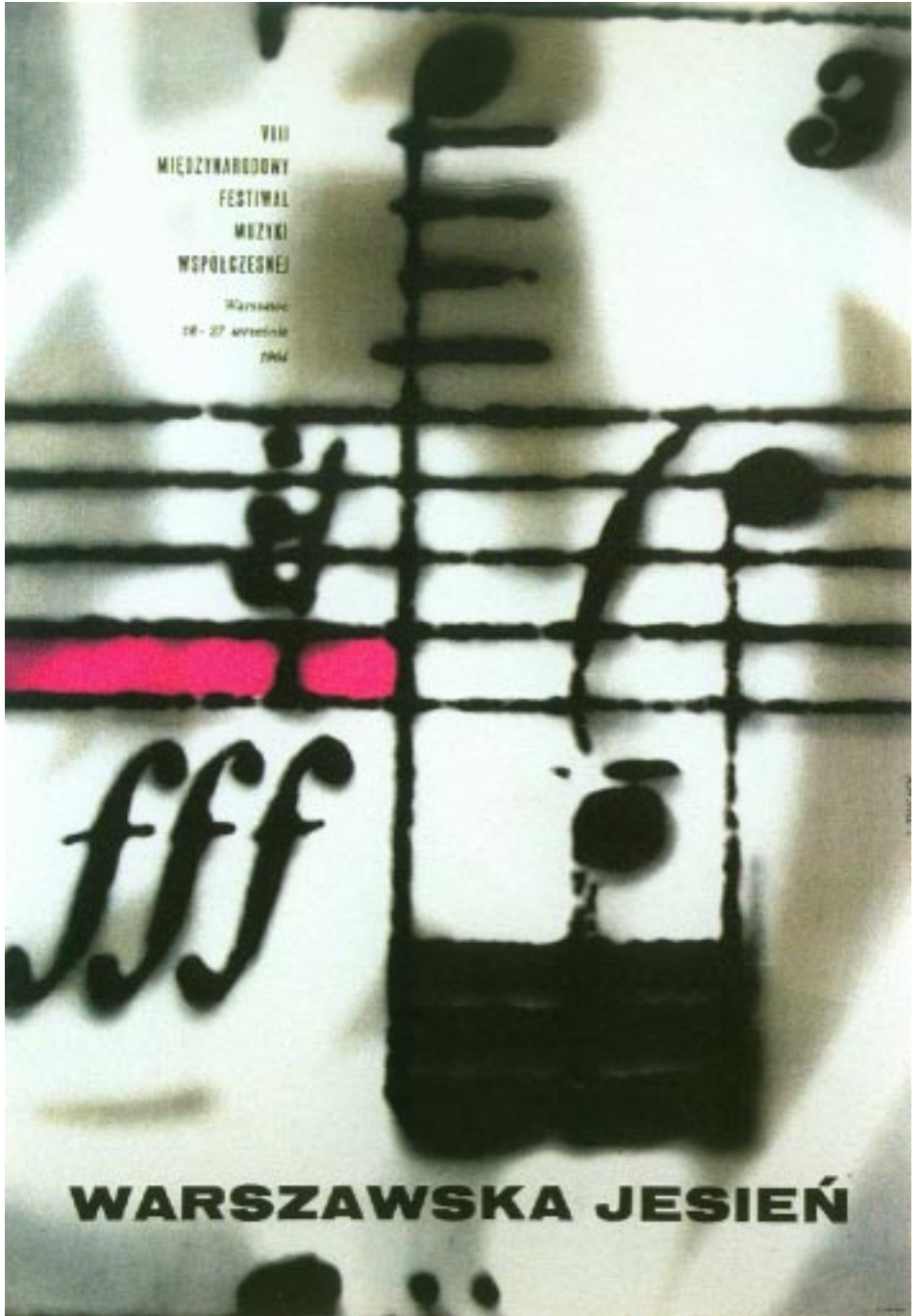
La majoritatea grupurilor pomenite anterior actul scenic a fost puternic susținut de câte o concepție artistică, în special la *Laibach*, care știa să creeze niște culise relevante pentru mesaje filozofice profund neliniștitoare. La cealaltă extremă s-a situat *Einsturzende Neubauten*, cel mai important grup rock berlinez al tuturor timpurilor, care și-a asumat agitația sonoră și distrugerea lumii cu mijloace artistice ca pe o moștenire și continuare firească a rock'n'rollului. Întrebat, într-un documentar, Blixa Bargeld, liderul grupului și, o vreme, chitaristul și partenerul de scenă al lui Nick Cave, a răspuns, fără să privească în cameră: "*Blues... noi cântăm blues curat*". Doar că acest blues cu ecouri metalice a sunat prohodul secolului XX și căderea zidurilor de beton și cortinelor de fier. În uitare au căzut și toate aceste nume; unii au digerat epoca digitalizării, s-au orientat înspre techno, experiment electronic, folk sau chiar muzică clasică. Neașteptat, când o generație istorică a coborât de pe scenă, în Germania, pe la mijlocul anilor '90 a apărut un nou val de formații (*Neue Deutsche Harte*), care au reinterpretat sunetul rockului industrial ca pe o fuziune între metal și electronic, pornind de la modelele unor formații americane precum

Ministry și Nine Inch Nails.

Așa a apărut și **Rammstein**, grup creat în procesul de evadare din Germania de Est. Dacă noi, în decembrie 1989, am avut camioane în mulțime, ei au fost botezați în focul și mirosul de carne umană arsă în urma căderii unor avioane în mulțime, în tragedia de la spectacolul aviatic de la baza militară Rammstein... și ne-au adus pe parcursul anilor '90 o muzică pop postapocaliptică, creată pe baza rockului industrial. Altfel nici nu putea fi, având în vedere că muzica lor, de fapt, a apărut după ce lumea din care provine a dispărut, este ca o amintire a ceva ce a apus. Prezentarea aparent rece a lumii noi în formare ascunde, de fapt, încercarea de distanțare față de răceala și alienarea pe care aceasta o instaurează, iar spectacolul scenic este un mod de a lupta împotriva spectacolului general care distruge sufletul. În acest sens **Rammstein** reprezintă o categorie inferioară a celor care reiau strategiile originale ale conceptualiștilor sloveni de la *Laibach*. Prin care sistemul este învins de un alt sistem și mai riguros. Însă, pe de altă parte, **Rammstein** este deasupra acestor comentatori învechiți din *Laibach*, căci în cazul germanilor este muzică pop sublimată și stilizată, ceea ce *Laibach* a fost doar în unele momente, chiar și acelea caracterizate prin atitudine ironică.

La urma urmei, **Rammstein** este un grup pop care a transformat cu succes sunetul *Laibach* într-o marfă de larg consum marcată cu o ironie de tip camp. Cu abordarea conștient teatrală a muzicii comerciale, cu pompa unor *Queen* sau *Kiss*, pe care-i și citează ca surse de inspirație, germanii au adăugat la genul heavy metal, dealtfel familiarizat cu teatralitatea încă de pe vremea apariției lui Alice Cooper, elementul postmilitarist/postnuclear, expresia trecerii dintr-un mileniu în altul și a forțat niște limite noi ale expresiei scenice. A adus cercul infernului care exclude improvizația. Muzica ce construiește conștient o rutină riguroasă are nevoie de aportul unor arhitecți, costumieri și scenografi abili. Showul lor înflăcărat este una din cele mai senzaționale prezentări concertistice ale momentului. Ne-am convins de asta de la primele secunde, când un sunet ritmic industrial a acoperit rumoarea celor deja aprinși de blitzul techno industrial livrat într-un ritm amețitor al norvegienilor de la *Combichrist*. Scena era acoperită de o imensă cortină neagră puternic iluminată în interior, astfel că raze orbitoare de lumină albă au tășnit când cei doi chitariști au început să spargă carapacea neagră din care au ieșit odată cu solistul Till Lindemann, care a forțat un orificiu central în formă de cerc. S-au auzit câteva bubuituri puternice, instrumentele au fost atât de amplificate încât aveai impresia că s-a dezlăuit infernul. În câteva secunde fața mi-a fost acoperită de transpirație, după primele două-trei piese mă gândeam tot mai serios să mă retrag în hol la o bere. Eram contrariat că mi se întâmplă așa ceva după ce i-am văzut în acțiune pe *The Rolling Stones*, *AC/DC*, *Iggy Pop* & *The Stooges*, *Lou Reed*, *Dinosaur Jr*, *Iron Maiden*, *Nick Cave & The Bad Seeds*... Cineva de lângă mine se pipăia să vadă dacă nu i-a dat sângele pe nas și pe urechi. Impactul a fost total, metalic, industrial.

Am strâns pumnii și după jumătate de oră am simțit acea senzație de ușurare, purificare, exorcizare. Punctul culminant a

fost când peste zece mii de voci cântau/urlau "*Du hast*" iar limbile de foc de 10-15 metri țâșneau din podea și de sus, petardele pocneau în ritmul tobelor și ale riffurilor chitaristice. *Rammlied*, *Bukstaba*, *Feuer frei*, *Ich du dir weh*, *Benzin*, *Heifisch*, *Sonne*... Cu cât avansa spectacolul ni se releva ca o punere în scenă extrem de abilă și detaliată a unei povești de coșmar în care puteai să (te) regăsești (în) scene din *Blade Runner*, *Mad Max* sau chiar din campania motorizată nazistă din Africa. Însă teatrul lor destinat maselor metalizate alunecă pe alocuri și în scene cu accente brechtienne, cu o veioză aprinsă într-un mic apartament de oraș și cu versuri uneori prea didactice. Să nu ne înșelăm - cu toată această cascadă de foc și imagine a masculinității brutale, **Rammstein** au crescut și s-au format ca indivizi în sistemul școlar comunist și au rămas niște artiști de stânga cu o misiune. Mesajele lor metaforizate nu sunt ceea ce par la prima vedere. Astfel și discul lor single *Pussy*, cu care au șocat, este parte a unui concept care, printr-un mesaj nuanțat cu umor, dezvăluie un lucru mult mai grav: dispariția iubirii în Germania contemporană și, de acolo, aparent, în întreaga lume. *Liebe ist für alle da*. Poziționați, de regulă, de partea celor care au de suferit, ei au luat acum în serios drama celor care nici nu știu că li se întâmplă ceva, dar nu reiese și nu putem ști dacă vor să îi ajute sau nu. La **Rammstein** există întotdeauna acel strat de umor și ușoară ironie în contrapunct cu seriozitatea mortală în execuția muzicii, iar cei care descoperă asta au o satisfacție în plus.

La bis, cei șase au ieșit cu întăriri. Li

s-au alăturat pentru efectul de paroxism ritmic și membrii trupei *Combichrist* și, la una din cele trei piese, o solistă parcă scoasă dintr-o operetă. Limbi de foc, încăierări pe scenă între solistul Till și claviaturistul Chris "Flake", despre care merită menționat că a cântat tot concertul alergând pe o bandă de tracking, explozii și un rafting prin mulțime într-o barcă pneumatică purtată pe brațe de cei din fan pit, în care s-a urcat Andy La Plega, vocalistul de la *Combichrist*, aclamat cu entuziasm în momentul când a desfășurat deasupra capului drapelul națiunii care le-a făcut acum nemților o cu totul altă primire decât cea de acum mai bine de șase decenii. Poate și acesta a fost motivul pentru care a avut loc și cel de al doilea bis, la care dl. inginer pirotehnist Till Lindemann a apărut cu niște aripi imense - piesa era *Engel* - din care, evident, țâșneau jeturi de flăcări. În final: "*Rammstein - vas volimo!*" ("*Rammstein - vă iubim!*"). A fost năucitor. Ne-am convins că nu e de glumit cu **Rammstein** și, asta, cred, a fost cea mai bună glumă, căci în ciuda traumatizării pe care ți-l produce un astfel de impact, te simți bine. Pentru că ai scăpat (!).

Ei sunt show business, însă nu în dauna propriei integrități, ei sunt comerciali, dar asta nu le știrbește din efectul și eficacitatea muzicii, ei sunt metal, dar au pășit adânc în mainstream și nu au nicio problemă cu asta, ei nu au inventat genul industrial, dar îl perpetuează principial și fără echivoc. Ei sunt ca niște avioane în mulțime... și mult kerosen.

Belgrade Arena, 20 martie 2010

TUR DE ORIZONT

N-am mai văzut de mulțișor **Hyperion**, așa că am deschis cu mare curiozitate numărul 1-2-3/2010, mai ales că pe prima copertă este o imagine a poetului Dorin Tudoran. ● O revistă excelentă, de nu chiar spectaculoasă, lucru răuț prin presa culturală autohtonă. ● În editorial, Gellu Dorian, redactor-șef al publicației, își imaginează "Cum ar trebui să arate orașul poeziei". Botoșaniul, adică. Suntem pentru proiectul dlui Dorin! Urmează un dialog între laureatul din acest an al Premiului Național "Mihai Eminescu", Dorin Tudoran, și liderul revistei. ● Am decupat, însă, trei fragmente din discursul rostit de laureat în 15 ianuarie a.c. ● Dorin Tudoran: "... poetul nu trebuie să aștepte nimic. Poetul este făcut să dea, să ofere, nu să aștepte. Cine așteaptă, cine stă la coadă să primească ceva, nu cu poezia se ocupă". (...) "Discutând într-o dimineață cu cel ce-a fost prințul *gazelăriei românești adevărate*, adică ce se numește astăzi *gazelărie de investigație*, F. Brunea-Fox, probabil că i-am părut la un moment dat ușor arrogant în comentariile pe care le făceam despre niște literați mai vârstnici. M-a oprit și mi-a spus: *Puștiule, tu ai ceva talent, dar vreau să-ți dau un sfat: nu te uita niciodată de sus la un om mai bătrân ca tine, fiindcă există șanse ca el să fi citit mai multe cărți și să fi iubit mai multe femei decât tine*. A trecut destul timp până am priceput tâlcul acelor vorbe" (...) "Gândul că dictatura e bună, fiindcă împinge la creație, e o prostie. Cum tot o prostie este și gândul că, vezi-Doamne, democrația ne invită la lene, ne împiedică să mai scriem. Nu recomand nimănui să reinstaureze o altă dictatură numai pentru a ne reveni cheful de a scrie și de a ne stârni talentul. E un târg prost. Unul chiar și mai prost ar fi să instaurăm noi înșine nu știu ce fel de dictaturi, de excluderi aberante, doar spre a ne stimula instinctul creator, anesteziat de neîmplinirile democrației". ● Demne de interesul oricărui iubitor de literatură sunt dialogurile pe care poeta Andra Rotaru le are cu Varujan Vosganian, Răzvan Țupa și Nora Iuga, răspunsurile Danielei Petroșel și ale lui Antonio Patraș la ancheta "Cum este cu puțință canonul?!", poeziile semnate, printre alții, de Nicolae Coande, Simona-Grazia Dima, Liviu Georgescu, Theodor Damian, Remus Valeriu Giorgioni, Robert Mîndroi, Medeea Iancu, George Serediuc, Cristina Prisacariu Șoptelea, Marius Surleac, prozele aparținând lui Adrian Alui Gheorghe, Dan Stanca, Dan Alexe, Adrian G. Romilă, Luca Dinulescu, Felix Nicolau, cronicile literare semnate de Lucian Alecsa, A.G. Romilă, Valentin Coșereanu, Constantin Buiciuc, Ion Zubașcu, Emanuela Ilie, Dumitriu Țiganiuc, George Băjenaru, Paul Aretzu. ● Din paginile de literatură universală e musai de citit fragmentul din volumul "Nu sperați că veți scăpa de cărți", ce stă să apară la "Humanitas". Autori – Jean-Claude Carriere & Umberto Eco. Care dialoghează la greu! ● Un capitol important ale revistei îi este dedicat, prin aportul Mariei M. Cassian, Anei Florescu, Smarandei Pintilie, Rodicăi Marian, al lui V. Coșereanu, Adrian Dinu

Rachieru, Constantin Coșereanu, Ionel Savitescu, lui Eminescu și operei sale. Teatru, eseuri, comentarii – sunt între coperte. Și stau bine!

PRIETENIE PE MUZICĂ

În mijlocul **Ateneului** (nr.3/2010), Lena Constante îi povestește Gabrielei Gîrmacea despre Mihail Sebastian. Toată discuția merită citită, iar ca să vă convingem avem și-un argument. ● De fapt, e al doamnei Constante. Iată-l: "Eu aveam un număr enorm de discuri. Nici eu nu prea aveam bani, dar puteam să le plătesc în rate. Și-așa că eu cumpăram mereu discuri. Și la mine găsea muzică foarte, foarte bună. N-avea unde în altă parte să asculte muzică. Asta a fost prietenia mea cu el. Și de aceea ținea foarte mult la mine, pentru că îi dădeam posibilitatea un ceas, două, trei chiar să se liniștească, să se bucure. El ar fi putut merge la concertele simfonice, chiar ar fi găsit bani să-și cumpere un bilet, dar i se părea că nu e demn din partea lui să dea bani unui șef de orchestră neamț".

CULTURA URBANĂ IESE PE "CORSO"

Culmea: a apărut o nouă publicație. Se numește **Corso**, e "săptămânal de cultură urbană" și, doamnelor și domnilor, e produs în Transilvania. La Târgu Mureș, mai precis, color de la un capăt la altul, 38 de pagini, cu semnături cunoscute și articole ce se țin bine. ● Cătălin Ștefănescu, Marius Tabacu, Radu Paraschivescu, Marius Cosmeanu (redactor-șef) sunt printre semnarii rubricilor permanente. ● Mai sunt câteva "fețe ale orașelor" – Brașov, Sibiu, Cluj, Târgu Mureș, Timișoara sunt cele din numărul pe care-l avem noi sub nas –, un reportaj despre Lacul Beliș-Fântânele, un material despre actorii ale căror voci dau "sonor" clipurilor publicitare, un altul intitulat "Obiceiuri cu fete cuminți și mai puțin cuminți", un dialog cu etnologul Ioan Viorel Boldureanu, informații culturale de toate calibrele și de prin toate ariile de... exprimare etc. ● Dacă a avut tupeul să apară în plină criză financiară, e musai ca ardeleanul **Corso** să-și continue drumul spre lumea bună a presei pe suport de hârtie. No, amu-i amu!

REVISTELOR LE SADE BINE CU SCHIMBĂREA

Dilema veche a umblat la numărul de pagini (mărindu-l), la conținut (întărindu-l) și la imagine (făcând-o mai atractivă). Asta după ce **România literară** s-a rebranduit, devenind mai suplă și mai tânără. Nu că ar fi o competiție între cele două publicații, dar e interesant (și important) cum echipele de redactori care lucrează acolo nu stau im-pasibili și așteaptă cititorul, ci îi sar în față. ● Rubrici noi, semnături noi; texte mai percutante, mai acide și mai scurțute – așa cum le cade bine unor români grăbiți, dar disponibili. Nu disponibilizați!

ROȘIORII DE VEDE

THIS DAY IN ROCK PETRU UMANSCHI

Revin, după o necesară pauză, la "gustata" rubrică THIS DAY IN ROCK. Țin să precizez din capul locului că nu eu îi sunt nașul, ci unul din cititorii ei, atașat de aceasta, se pare, de pe vremea studenției sale, adică, din câte deduc, de aproximativ două decenii, când publicam prima ediție. Presupunând că n-ați parcurs-o încă niciodată, vin cu explicația sau – mă rog – cu justificarea includerii ei din timp în timp în acest colț de pagină. N-am fost nicicând partizanul unor articole previzibile, abundând în date precise, cu atât mai puțin a emiterii unor judecăți de valoare ori sentințe categorice. Am învățat de la confrății din Vest, ba chiar de la regretatul Cornel Chiriac, spre surprinderea unora care nici nu știu că el a scris și materiale critice muzicale! Despre *entertainment* se scrie cel mai bine peștiț, fără prețiozități. În caz contrar, materialul va fi rigid, reușind în cel mai bun caz să plictisească, nu să destindă. Cine-și dorește așa ceva?

Avem, dragilor, semnale din teritoriu cât se poate de îngrijorătoare. De la o școală de prestigiu din orașul nostru, o profesoară de limba engleză e de-a dreptul speriată după ce a dedus că din 32 de elevi de clasa a opta, doar 13 au auzit despre Beatles-i, dintre care 6 au reușit să fredoneze un crâmpei de piesă din repertoriul celei mai mari (totuși!) trupe rock din lume! Cine ar fi crezut acum două-trei decenii că numele lui John Lennon sau Paul McCartney nu le vor spune nimic tinerilor contemporani cu Smiley, Adrian Enache sau Iordăchioaie? "Hey Jude" sau "Yellow Submarine", "Penny Lane" ori "Yesterday" par pentru majoritatea tinerilor de azi la fel de enigmatice ca și titlurile cărților lui Coelho sau Dan Brown. Ce-i de făcut? "Răspunsul, prieteni, plutește în vânt", ar spune Dylan. "Dar cine-o mai fi și ăsta?" – parcă aud vocea unui imberb din banca a treia, rândul de la geam, a cărui cameră e tapetată cu Sorinel Puștiu ori Guță, Salamul de Aur. Ne vom duce de răpă, domnule, asta e! Ia faceți bine și dați-vă cu părerea cum am putea să îndreptăm lucrurile până nu e prea târziu. Părerile voastre cele mai pertinente vor alcătui subiectul materialului din următorul număr al revistei. Ca să fim operativi, scrieți-mi pe umanschi_petre@yahoo.com până pe 5 mai inclusiv. Mulțumindu-vă anticipat, să trecem, așadar, la miezul problemei.

Și cum trăseserăm un semnal de alarmă vizavi de faptul că tinerii de azi nu știu mai nimic despre Beatles (ce s-ar mai necăji regretatul Pittiș!), ne amintim că pe 27 aprilie 1981, adică la 11 ani de la destrămarea oficială a grupului din Liverpool (aprilie 1970), Ringo Starr, ex-bateristul acestuia, își cunoaște viitoarea soție în orașul Durango, Mexic. Da, e vorba de frumoasa actriță Barbara Bach, cea care a interpretat rolul principal în filmul *Caveman*. Dacă facem excepție de anii prolifici în care Starr era membru Beatles, constatăm că muzicianul n-a făcut nimic spre a ieși în evidență după 1970. Câteva albume "în dulcele stil clasic" și două-trei DVD-uri, dintre care cel cu All Star Band mi-a căzut în mâini abia recent. L-am revăzut aici pe carismaticul Dr. John printre alți muzicieni celebri, iar piese ca "I Don't Come Easy" sau "Remembered" mi-au confirmat din nou că Ringo pare mai degrabă un Old Man Fashion în materie de muzică. Apetitul lui Ringo pentru piese celebre de la începutul perioadei Beatles ("Yellow Submarine" și "I Wanna Be Your Man" ar fi doar două exemple) îl fac să le interpreteze la fel de "fresh" ca odinioară, având darul de a convinge. Chiar nu aș putea spune cu certitudine care din foștii săi colegi în viață sau trecuți în amintire ar fi fost mai direcți interpretând aceste piese din perioada cluburilor Cavern sau Star, acesta – din perioada "nemțească" a băieților de pe malul fluviului Mersey.

Se scrie din ce în ce mai rar despre Beatles-i și asta mă determină să nu abandonez un subiect care – orice s-ar spune – merită mai multă atenție decât i se acordă, cel puțin la ora de față. Iată și motivul pentru care ne întoarcem acum, la final de rubrică, la anul de grație 1969. Regretatul John Lennon găsește de cuviință ca în acest an, în care piesa "Cold Turkey" se află în mai toate chart-urile muzicale, să înapoieze reginei Elisabeta a II-a, alături de ceilalți colegi de formație, Ordinul de Cavaler al Imperiului Britanic obținut în 1965 pentru merite deosebite în plan artistic și social-economic. Lennon, care după 11 ani va fi împușcat de psihopatul american Marc Chapman în apropierea blocului Dakota din New York, a motivat gestul prezentându-l ca protest împotriva sprijinului oferit de Marea Britanie războaielor din Nigeria (Biafra) și a celui dus de americani în Vietnam. Restul e istorie...

VITRALIILE

Urmare din pagina 18

Dar despre ea nu mai știe nimeni nimic, pentru că totul e undeva dincolo de niște vitralii, de niște imagini făurite de mintea și mâna unor sticlari meșteșugiți care au făcut ca lumea oamenilor să știe doar despre ea și prin acele vitralii să creadă că totul le aparține oamenilor și nimănui altcuiva. Chiar și Dumnezeu, cel ascuns și imaterial, omul nu-l poate accepta decât ca ființă vie, neterminată în timp și spațiu, e drept, dar vie și cu înfățișarea lui. Negru, dacă e dumnezeul negrilor, alb, dacă e al albilor, galben, dacă e al galbenilor. El e doar reperul la care stau și se roagă în taină toți, aruncându-și câte o privire spre vitraliile ce-l înfățișează ca om, deci mai apropiat dorințelor lor.

În rest, cele mai multe vitralii sunt pe fața sudică a marii hale cu oameni, unde se derulează cele mai variate și neașteptate imagini despre ceea ce e în clipa aceasta te miri unde prin lume. Imagini despre o realitate existentă în interiorul marii hale, ca un fel de oglinzi mincinoase ce aduc pe același plan mari personalități alături de figuri meteorice, de eroi de tot felul ce se petrec acum pe pământ, fie la timp de pace, fie la timp de război. Eroi de ieri sunt constrânși să se retragă din istorie pentru că însăși istoria arată altfel după ce în marea hală ticsită de oameni în mișcare browniană, nu mai există noțiunea de învingător care să mai acopere o națiune, ci un grup sau un individ. El, învingătorul de moment va rescrie "adevărul" așa cum convine intereselor lui de moment, și nu unei realități trecute. Filmul, ziarele, buletinele de știri, emisiunile de divertisment cu felurite femei mai mult goale pregătesc o generație pentru a nu mai crede vreodată că dincolo de ceea ce văd ei în vitraliile de pe cele patru părți ale halei mai există o realitate palpabilă.

Un singur lucru nu observă nimeni, că marea hală unde se vânzolește întreaga omenire nu are nici o ușă. E pur și simplu un paraleliped cu ferestre colorate pe toate părțile, și numai atât, ferestre în care toți cred că se oglindesc într-un fel sau altul.

TEMERITATEA...

Urmare din pagina 22

De fapt, cred că traducătorul se întâlnește întotdeauna în timpul traducerii cu aceste probleme, numai că nu întotdeauna sunt și atât de evidente. Textul original este ca o partitură de muzică simfonică, cu note foarte concrete, și interpretul nu are voie să le falsifice. Am umblat prin piețele budapestane, am călătorit cu tramvaiul în cartiere îndepărtate, hoinăream prin gări, am ascultat femeile la cumpărături ca să mă întâlnesc cu vocea autentică a Vicăi - pe unguște, dar fără să se piardă atmosfera bucureșteană. Și deodată am auzit-o. A fost o mare aventură pentru mine. Vica spre sfârșitul romanului îi spune nepotului ei: "Să vorbim ce trebuie. Să vorbim de-ale noastre." Aceste două propoziții erau indicatoarele mele, ca două becuri mici, aprinse undeva, în mintea mea. Am avut multe întrebări, pe care i le-am pus Gabrielei Adameșteanu, și ea a fost foarte deschisă, m-a ajutat foarte mult. Eram în contact permanent.

— În ce măsură faptul că ai studii de actorie și ai fost actriță ți-a fost de folos în traducerea "rolului" Vicăi? Mă gândeam la oralitate, la accentele de mahala bucureșteană care dau atâta culoare discursului ei și o fac memorabilă.

— Nu numai în traducerea rolului Vicăi! M-a ajutat la cartea întreagă! Sunt convinsă că profesia mea de actriță mă ajută cel mai mult. Și traducerea este un fel de interpretare. Interpretarea textului, dar fără exhibiționism fizic. Un text strălucind curge prin mine, trebuie să-l înțeleg până la cele mai mici detalii, ca să le pot reda. Numai după câteva cărți mi-am dat seama, că, de fapt, traducând, nu fac altceva decât ceea ce am făcut toată viața mea: mă străduiesc să înțeleg, și, dacă reușesc, să le arăt și altora. Cu această consolare încerc să mă conving că totuși sunt o traducătoare profesionistă. Bineînțeles că în *Dimineața pierdută*, Vica are caracterul cel mai impresionant, prin vocabularul ei sincer, prin vitalitatea și prin memoria ei, cu care traversează toată istoria românească din secolul al XX-lea. Dar romanul este foarte echilibrat, și ca să nu-și piardă echilibrul nici în traducere, eu trebuia să "joc" autentic toate caracterele, să redau

vocabularul fiecărui personaj, dar și al fiecărei epoci și al fiecărei clase sociale, ceea ce a fost o experiență foarte interesantă și un câștig valoros pentru mine. Mi-am dat seama că și traducerea este un fel de citire. Am și citit cu voce tare, ca să aud cum sună.

— Cum s-a realizat conexiunea și colaborarea ta cu editura din Ungaria unde apare *Dimineața pierdută*?

— A apărut la Editura Europa, care este o editură renumită, cu mare tradiție. Am avut noroc, având o redactoare foarte serioasă, cu mare experiență, N. Kiss Zsuzsa, cu care am discutat mult, și îi sunt foarte recunoscătoare, pentru că am învățat mult de la doamna Kiss despre subtilitățile textului. Ea s-a sprijinit pe ediția franceză de la Gallimard și a fost foarte atentă la fiecare propoziție. M-a îndrumat ca un regizor sensibil.

— Cunoști bine publicul de carte maghiar. Crezi ca romanul Gabrielei Adameșteanu va fi bine receptat?

— Publicul maghiar este foarte variat și nu se știe niciodată la ce este mai receptiv. Eu sper că *Dimineața* va fi bine receptată. În Ungaria se știe foarte puțin despre români, despre cultura română, despre lumea bucureșteană. Istoria, ideologiile politice, stereotipiile nu ne ajută să ne cunoaștem, dar eu sunt convinsă că arta și literatura sunt căile apropierii și înțelegerii reciproce.

— Ce face pentru tine farmecul acestui roman, care într-un sondaj mai vechi al unei reviste literare a fost plasat printre primele 10 romane ale literaturii române?

— Respirația și vitalitatea lui firească: personajele atât de vii, încât mi se pare că le recunosc pe străzi, în magazine, în tramvaie... și impresia asta se creează prin bogăția limbii române, în care ni se povestește despre destin, despre bătrânețe, despre moarte - și despre toate împrejurările prin care a trecut România în secolul XX.

— Când și unde va avea loc lansarea?

— La Festivalul de Carte din Budapesta în aprilie și vom mai face încă o lansare, cu sprijinul Brândeșei Armanca, directoarea ICR din Budapesta, și la Pécs, la Capitala Culturală Europeană, în 2010.

VIDEORAMA. CIREAȘA DE PE TORTUL TIMISHORT

A doua ediție a Festivalului Internațional de Film Timishort, care va avea loc la Timișoara, între 5 – 9 mai 2010, propune o nouă secțiune competițională. Programul "Videorama" reprezintă "cireasa de pe tortul" Timishort, deoarece diferențiază evenimentul de celelalte festivaluri de scurtmetraj din România.

Secțiunea "Videorama" include, la fel ca și competiția deja cunoscută publicului, 16 scurt metraje internaționale, însă pune accentul pe filmul experimental, pe arta video și, în general, pe produsele audio-vizuale inovatoare, din păcate mult prea puțin promovate în România. Programul urmărește atragerea unei audiențe interesate să exploreze percepția imaginilor, precum și diferitele direcții estetice și modalități inedite de a utiliza tehnologia în filmul experimental și arta video.

Scurt metrajele selecționate anul acesta reprezintă 13 țări, au durate cuprinse între 40 de secunde și 23 de minute și vor fi evaluate de un juriu independent. Într-o majoritate covârșitoare, filmele sunt proiectate pentru prima dată în România. Un nume deja cunoscut publicului Timishort este Mihai Grecu, artist selecționat în "Videorama" cu noul său scurt metraj **Centipede Sun**, după ce la prima ediție a festivalului prezentase în competiție filmul experimental **Coagulate**.

Celelalte 15 filme din secțiunea competițională "Videorama" sunt: **Abstract?** (Rusia) de Alexei Dmitriev, **Alone** (Spania) de Gerard Freixes Ribera, **L'Art delicat de la matraque** (Franța) de Jean-Gabriel Périot (un alt regizor selecționat în competiția primei ediții Timishort, cu **Entre chiens et loups**), **Chasing Waves** (Irlanda – SUA) de Paul O Donoghue aka Ocusonic, **Destination Finale** (Germania) de Philip Widmann, **Destroying Sulukule** (Turcia) de Zafer Topaloglu, **Dies irae** (SUA) de Gavin Heffernan (cineast prezent anul trecut în secțiunea "Panorama" a festivalului, cu **Grand Wheel**), **The End** (Canada) de Anna Woch, **Eulogy** (Australia) de Ben Claremont, **The Last Bus** (Germania – Austria) de Maria Hengge, **Mama Habibti** (Elveția) de Boutheyna Bouslama, **Panca Popolare Italiana** (Italia) de Werther Germondari, **Solus ad solam** (Franța) de Muriel Montini, **Transpicture / FOF** (Austria) de Max Horejs și **Under Skies** (Marea Britanie) de Michaela Nettel.

Cei trei membri ai juriului care va premia cel mai bun film din cadrul "Videoramei" sunt austriacul Johann Lurf și românii Levente Kozma și István Szakáts.

Cum este o secțiune neconvențională, "Videorama" va beneficia de o proiecție într-o locație neconvențională (popularul club timișorean Setup), urmată de un concert al trupei rock locale BIO și de un afterparty avându-l drept DJ pe Mr. H. Seara "Videorama" va avea loc vineri, 7 mai, de la ora 20:30.

Joi, 6 mai, de la ora 18:30, în cadrul festivalului, foaietul cinematografului Timiș va găzdui o dublă lansare. Editura bucureșteană IBU Publishing va prezenta colecția "ARTA 007", dedicată cărții de film, și în special volumul **Totul despre scurt metraj** al scriitorului și cineastului britanic Clifford Thurlow. De asemenea, publicul timișorean va face cunoștință cu singura revistă de cinema din România, "Film Menu" – o publicație editată de Universitatea Națională de Artă și Știință Cinematografică "I.L. Caragiale" din București.

Timishort este organizat de Asociația Română a Filmului Independent, cu sprijinul Centrului Național al Cinematografiei.

Parteneri: Institutul Cultural Român, Festivalul Filmului European, Centrul Cultural German Timișoara, Forumul Cultural Austriac, Ambasada Israelului la București, Primăria și Consiliul Local Timișoara, Teatrul Național Timișoara. Sponsor: Van Graph Kfe, eta2u, musicservice, ROHOST, Printpress, Bega Grup, DHL. Pentru mai multe informații, urmăriți site-ul www.timishort.ro.

ORIZONT

Revistă a Uniunii Scriitorilor din România

Redactor - șef: Mircea Mihăieș
Redactor - șef adjunct: Cornel Ungureanu
Secretar general de redacție: Adriana Babeți

Colectivul de redacție: Lucian Alexiu, Paul Eugen Banciu, Dorian Branea, Cristina Chevereșan, Șerban Foarță, Radu Pavel Gheo, Marius Lazurca, Viorel Marineasa, Alina Radu, Robert Șerban, Marcel Tolcea, Ciprian Vâlcă, Daniel Vighi.

Concepție grafică: Alexandru Jakabházi

Paginare și prezentare grafică: Sorin Stroe.

www.revistaorizont.ro e-mail: fundatia@3europe.org

REDACȚIA: TIMIȘOARA, Piața Sf. Gheorghe nr. 3, telefon: 0256 29 48 93, 0256 29 48 95

Marcă înregistrată: M/00166

Tiparul executat la S.C. "TIM PRESS" S.A. TIMIȘOARA
MANUSCRISELE NEPUBLICATE NU SE ÎNAPŢIAZĂ

ISSN 0030 560 X

ABONAMENTELE SE FAC LA POȘTA ROMÂNĂ, POZIȚIA 19364 DIN CĂTĂLOG

CA UN POD ARGINTIU AL DORINȚEI. NOI PAGINI MAROCCANE

VASILE POPOVICI

Stefan Zweig, atât de pătrunzător altmieri, scrie în *Lumea de ieri*: «din copii de zece ani, devenirăm încetul cu încetul adolescenți de șaisprezece, șaptesprezece, optsprezece ani, și natura începu să-și reclame drepturile». Până și Zweig cedează așadar acestui loc comun, ce m-a surprins întotdeauna prin falsitate ori de câte ori am dat peste el în romane. Cum să crezi posibilă o asemenea întârziere puberală, ca un handicap grav ce nu poate lovi cu adevărat în viața reală!? Iar dacă lovește, ce interes literar și uman ar mai prezenta o ființă atât de stranie și de goală, predestinată să vegeteze ani în șir fără asta!? Cum să-și reclame natura drepturile doar la șaisprezece ani?! Sau, auzi, la șaptesprezece, la optsprezece!? Vorbim, se înțelege, despre nevoia de eros. Oricât de departe cobor în copilărie, mi se pare că, într-o formă sau alta, natura și-a reclamat mereu drepturile. Biografiile și autobiografiile ce se colorează erotic doar după «șaisprezece, șaptesprezece, optsprezece ani» sunt pentru mine pură invenție literară, iar dispoziția mea de a crede ce mi se povestește primește, o dată ce dau peste acest supărător loc comun, o lovitură fatală.

Revenind la Zweig, cum să-ți explici persistența acestui artificiu tenace, când el își scrie cartea de memorii – intactă în frumusețea ei, trebuie spus în treacăt, chiar și la a doua lectură – după 1940, multă vreme deci după ce l-a citit, popularizat* și frecventat** pe Freud, ce spusesese ce trebuia spus?

* * *

M-am ținut până acum departe de literatura lui Fernando Pessoa, din instinct. Nici acum nu-mi vine cu adevărat să-ncep *Le livre de l'intranquillité*, psuedo-jurnalul său atât de veridic și de amar. De câteva zile îi tot dau târcoale, și tot amân. Presimt că va fi o conviețuire dificilă. Mă uit la copertă și-i văd figura ingrată de mic funcționar, excesiv de pedant (palton negru, pălărie, papion, pantofi de lac), în plin decor interbelic, printre alți trecători eleganți, pe o stradă mărginită de vitrine de lux, încadrate în lemn sculptat, cum mai vezi și azi pe ici pe colo în câteva capitale occidentale. Pe jos recunosc pavajul clasic lusitan din piatră cubică mărunță, lustruită și tandră, de culoarea argilei.

* * *

Cum voi putea să-mi petrec câteva zile cu acest personaj ce nu-și ridică ochii din pământ, complicat până dincolo de orice închipuire, complet rupt de lumea reală? Și ce ar putea el să ne spună?

Deschid romanul lui Pessoa și mă izbește acuitatea cu care acest Bernardo Soares, unul din *sutele* de heteronime (nicidecum patru-cinci, cum se știe), pipăie vidul într-o scriere plină de energie despre viața fără energie. Am fugit mereu cât am putut de complicitatea cu sentimentul periculos ce se degaja din după-amiezile duminicale, care mi-au pustiit copilăria. Înaintez în lectură cu prudență și-mi tot caut pretexte să las cartea din mâini.

* * *

În versiunea marocană, *Ahwak* începe cum începe orice cântec clasic arab, cu o introducere care nu știi unde o să ducă. Până să ajungă la tema arhicunoscută, ca un suflut rătăcit în întuneric, melodia înaintează pe dibuite: caută șovăielnic în dreapta și-n stânga o cărăruie invizibilă, peste care calcă

din când în când nepărând a o recunoaște, până când tema prinde deodată să se distingă din freământul sonor. E de neimaginat ca orchestra să intre direct în cântec fără acest preludiu pur erotic menit să-l rătăcească și să-l conducă în cele din urmă la țintă pe ascultător, după ocoluri savante și amânări ațățătoare. Apoi melodia înlănțuie implacabil vocile și instrumentele în logica ei suverană, din care nici o evadare nu mai e posibilă.

Ahwak, te iubesc, se aude glasul iubitei printre viori, ghitare și tobe; *Ahwak* înseamnă însă mai mult și altceva decât te iubesc, cuvânt fără echivalent în limbile noastre: *te ador, mă aflu în posesia ta, cu un exces de pasiune obsesivă, indestructibilă*.

Ahwak, răspunde iubitul, cu o voce guturală îndelung formată de guturalitatea limbii arabe înseși și cu această profunzime suplimentară ce se adaugă la profunzimea corporalității masculine.

As vrea să te uit, continuă ei pe rând, într-o aparentă retorică a iubirii de pretutindeni, dar ce urmează e diferit, nemaiauzit: *îmi uit suflul cu tine și, dacă mi-l pierd, e doar pentru tine dacă mă uiți. Și te uit și mă trezesc că uit că exiști și îmi lipsește suferința de a fi cu tine...* Iar vocea ei prinde de îndată o culoare ireală, ca înaintea căderii în leșin, în timp ce tobele, ghitarele și viorile continuă să susțină nepăsătoare fluxul sonor, de parcă suflul pasiunii care ucide și poartă mai departe e mai presus decât propria ei otrăvă, prelungind agonia celor doi într-o lingoare fără sfârșit.

* * *

Vechiul Tanger se întinde pe o colină înaltă, apărât ca toate medinele de ziduri înalte din pământ galben bătorit și paie, ziduri mai trainice decât betonul armat de vreme ce au traversat secolele neatins.

El Minzah (însemnând *spațiu de destindere și locuire în mijlocul vegetației*, vechi vis arab), hotelul lui Beckett, Tennessee Williams, Rita Hayworth, Rock Hudson, Errol Flynn, Onassis, Jean Genet, Paul Bowles și cohorte de alți rezidenți cu nume sonore, se ridică dincolo de zidurile vechi pe o coastă abruptă, printre grădini de palmieri și portocali, iar vederea, incredibilă, scăldată într-o lumină sporită de reflexele mării, se deschide mult deasupra teraselor în cascadă ale caselor spre golful larg al orașului și mai departe peste strâmtoarea Gibraltar până spre țărmurile spaniole.

Greu de găsit pentru europeanul de ieri un loc mai la îndemână ca Tangerul și deja dincolo, în vis, drog și sex de contrabandă, loc în afara legii și timpului, refugiu pentru persecutații civilizației, unde viața era ieftină și disponibilă.

Și, chiar alături de *El Minzah*, hotelul tuturor mirajelor, magnet pentru toți migranții de lux ai Europei și Americii, se află «Terasa Leneșilor», esplanada ce se deschide și ea spre exact aceeași somptuoasă panoramă. Sute de oameni ai locului vin aici să viseze la țărmul celalalt, spre care-i absoarbe o chemare nu mai puțin intensă, un dincolo nu mai puțin magnetic, atât de aproape că ai putea să-l atingi cu mâna, și de neatins.

Între cele două maluri, Gibraltarul, ca un pod argintiu al dorinței.

* * *

Strada marocană e un loc al păcatului furtiv. Trebuie doar să nu ignori anume

privirea intensă ce lucește în miriadele de pupilele întunecate ce-ți vin din față în flux neîntrerupt la toate orele din zi și din noapte pe străzile aglomerate ale marilor orașe.

Tendința vestimentară e spre islamizare, în ton cu vremea. Și ce dacă? De sub voaluri, de după costumația în chip de armură, privirea te fulgeră pentru o fracțiune de secundă ca o radiografie în aer liber. Nu pielea, ci scheletul ți se exhibă sub flaul negru, penetrant ca o explozie tăcută. Bom-

bardamentul acesta stradal e un foc secret de artificii, hemoragie de senzualitate sub presiunea voalurilor, și ce renvașă împotriva ideilor!

Rabat, 11 aprilie 2010

* În *Vindecarea prin spirit*, unde Zweig îi dedica lui Freud un capitol întreg.

** După cum se vede din *Corespondența* Zweig – Freud.

www.patrimonia-rper.com

rencontres du patrimoine europe-roumanie

rper

sub înaltul patronaj al ACADEMIEI ROMÂNE

DRUMURI ROMANE

Organizează

Universitatea de Vară

de restaurare de monumente și situri

UdV RPER 2009

"PE DRUMURILE ROMANE ÎN ȚARA MOTILOR"

Ediția I

21 august-5 septembrie

Turda (Potaissa) - Roșia Montană (Alburnus Maior)

cu concursul Universităților din România, Franța și Italia

Fundatia World

FUNDATIA PRO PATRIMONIO

AZILIA

INSTITUTUL CULTURAL ROMÂN

ICAMOS

ORIENT

RADIO

TVR

AS

LD

PRO PATRIMONIO

Muzeul Parf. Abu

Bookman